

***İNİSİYASYONUN
METODOLOJİSİ
VE
MASONLUK***

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

“İnisiyasyonun Metodolojisi”ni kaleme almaya başladığımda 24 yaşında çiçeği burnunda bir Üstat Masondum; tamamlamam iki seneyi aşkın bir zaman aldı. İlk göz ağrım olan bu kitabın duygu dünyamda özel bir yeri vardır: Her satırı, Masonluktaki ilk yıllarımın o çocuksu heyecanı ve kişisel anılarıyla doludur.

Kitap yayınlandığında, bu kadar büyük bir ilgi göreceği aklımın ucuna gelmemiştii elbette. Adedini hatırlamıyorum ama çok sayıda basıldı ve kısa sayılacak bir sürede tükendi. Bir süre sonra, kitabın ikinci baskısının yapılmasına dair talepler gelmeye başladı. Bunu bir türlü yapamadım. Zira her teşebbüsüne kitabı okumakla başlıyor ve üslubumu çocukça buluyordum. Galiba, kitabı o haliyle yeniden yayınlamaya cesaret edemeyecek kadar “büyümüşüm”. Diğer yandan, bende sayısız hatıralar çağrıştıran metni değiştirmeye de kıyamıyordum. Öyle olunca, kitabı yeniden yayınlama konusunu kapattım ve bu çalışmamı kişisel tarihimin sahifelerine emanet ettim.

Bu kararımın üzerinden neredeyse on yıl geçti. Gitgide o “büyümüşlük” hissimi kaybediyorum. Gerçeği söylemek gerekirse –ki gerekir- üstlendiğim idari görevlerin zedelediği Masonik safiyetimi yeniden kazanmakta olduğumu hissediyorum. Zannederim buna bağlı olarak –üslubunu halâ çocukça bulsam da- “İnisiyasyonun Metodolojisi”ni Kardeşlerimle yeniden paylaşmaktan mutluluk duyuyorum.

Sunduğum metin kitabın orijinal hali. Sadece teşekkür kısmına burada bir ilave yapmaya mecburum. İdari görevlerimin girdabında sürüklenirken, benden yakınlıklarını esirgemeyen Çırak, Kalfa ya da kısa zaman önce Üstat olmuş Kardeşlerime müteşekkirim. İsimlerini tek tek zikretmeyeceğim; onlar kendilerini bilirler. Her birinin gözünde, “İnisiyasyonun Metodolojisi”ni kalem aldığım yıllarımın coşku ve heyecanını gördüm. Masonik çocukluğumun safiyetine dönüşümde –muhtemelen farkında olmadıkları ve şu anda önemini bilemeyecekleri- hakları vardır. Sağolsunlar, varolsunlar.

İNİSİYASYONUN METODOLOJİSİ VE MASONLUK

Gökte ve yerde, Horatio, sizin felsefenizde hayal edildiğinden daha fazla şeyler var

Shakespeare, Hamlet

Babama, herşey için...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜRNAME

ÖNSÖZ

GİRİŞ: MERHABA AYDINLIK

KISIM I: BİLİMSEL BİLGİNİN SERÜVENİ

1. Bilginin Peşindeki İnsan
2. Bilimsel Bilginin Gelişmesi ve Zaferi
3. Bilimsel Bilginin Kaynakları: Rasyonalizm ve Ampirizm
4. Bilimin Sınırları ve İnisiyasyon

KISIM II: BİTMİYEN ARAYIŞ

1. Neden Buradayız?
2. İnisiyatik Düşüncenin Doğuşu
3. Semboller ve Sembolizma
4. Ezoterizm ve İnisiyasyon Üzerine
5. Yeniden İnisiyasyon Üzerine: İnisiyatik Ölüm

KISIM III: İNİSİYATİK PERSPEKTİFTEN HÜR MASONLUK

1. Fizikötesi ve Masonluk
 - 1.1. Masonluk ve Tanrı
 - 1.2. İnisiyasyon ve Vahiy
 - 1.3. Ölüm, Ruhun Ölümsüzlüğü ve Masonluk
2. Yaşayan Dünya ve Masonluk
 - 2.1. Masonluk, Fert ve Toplum
 - 2.2. Masonluk ve Etik
 - 2.3. Masonluk ve Sır
3. Masonik Kimlik
 - 3.1. Eşsiz Bir Denge Sanatı
 - 3.2. Masonluğun Eğitim Yöntemi
 - 3.3. Masonlukta İntizam

SONSÖZ: YIRMİBİRİNCİ ASRIN GİRDABINDA HÜR MASONLUK

Bu kitap, gözlerimin hakikatin nuruna açılmasından bu yana geçen zaman içindeki bilgi birikiminin bir ürünü.

Ve aynı zamanda, kendimize göre kurmuş olduğumuz şu dünyamızdaki duygularımın, heyecanlarımın bir yansıması.

Öyle ya, masonluk, bizim dünyamız, kendi dünyamız... İçine bizden başka kimsenin giremediği; bilgilerimizi, duygularımızı, heyecanlarımızı hattâ hatalarımızı paylaştığımız bir dünya bu.

Hem de öyle bir dünya ki, içine kâinatı alacak kadar geniş, sevgi dolu, sınırsız.

Ve öylesine güzel ki...

İşte bu kitabı, bütün bu güzelliklerin girdabında başı dönmüş bir kardeşinizin, yaşadığı heyecanları o güzel insanlarla paylaşma arzusu olarak görün lütfen.

O zaman hata ve eksiklerini bağışlayabilirsiniz belki de...

TEŞEKKÜRNAME

Bu kitabın ortaya çıkmasına doğrudan yahut dolaylı katkısı olan o kadar çok insan var ki! Hepsinin isimlerini tek tek sayarak âcizane şükranlarımı sunmak isterdim burada; ama kitabın kendisinden daha çok tutardı bu sayfalar. Onun için bu listeyi, çalışmamla doğrudan alâkalı dostlarımla sınırlı tutmak zorundayım. Bundaki tek tesellim ise, ismini sayamadığım kardeşlerimin, onlara duyduğum şükranı gözlerimden okuyabileceklerinden emin olmam.

Haluk Sanver ile başlamak istiyorum teşekkür. Üstelik bunu, babam olmasını tamamen bir kenara bırakıp sadece bir biraderim olarak yapmak istiyorum. Gerçekten de Haluk birader, kitabı yazmaya çalıştığım bütün müddet boyunca temel desteğim oldu. Kitabı baştan sona okudu. Öne sürdüğüm her türlü fikri kendisiyle rahatça tartışabildim. Tabii bu tartışabilme imtiyaz ve rahatlığı kitap öncesi dönemde de geçerli oldu hep. Zaten bu kitap da o sayede ortaya çıktı. Bütün bunlara teknik konulardaki desteğini de ilave edince, bu çalışma üzerindeki hakkı ödenmez hale geliyor. Ne yazık ki gönül dolusu bir sevgi ve şükran sunabilmekten başka birşey gelmiyor elimden.

Ve tabii Tanju Koray. Bilmem ki kendisine ne diyeyim, nasıl teşekkür edeyim ona. Gözlerim hakikatin nuruna açılalı beri, ne zaman başım sıkışsa, ne zaman desteğe ihtiyacım olsa daima yanımda oldu. Dertlerimi, mutluluklarımı velhasıl her türlü duygumu hiç gem vurmaksızın onun o derya gönlüne dökébildim. Onu tanımak, ikinci bir tekris oldu bana. Bu kitabın ortaya çıkması için de aynı fedakâr haliyle çırpındı durdu. Sana minnettarım Tanju Ağabey’ciğim.

İlker Kurtlutepe kardeşime özel bir teşekkür borçluyum. Kendisi sürekli sorgulayan zekâsı ve Türkçe’ye olan hakimiyetiyle her an başvurabileceğim bir kaynak oldu. Kitabı yayınlanmadan etraflıca okudu. Sürekli tartışma ve sohbetlerimizde erişebildiğimiz ruh birliği heyecan vericiydi. Varol İlker’ciğim, kitaba olan bütün katkıların ve bunca senedir üzerimdeki emeklerin için.

Sevgili Uğur Tuzlacı kardeşim bu çalışmayı yayınlanmadan okuyan birkaç kişiden bir tanesi oldu. Hem de ne okuma! İlk iki kısmı virgülüne kadar didik didik etti. Onun yorumları sayesinde bir takım temel fikirleri yerli yerine oturtabildim. Fakat ona teşekkürüm sadece bu sebepten değil. Sohbetlerimiz, paylaştıklarımız velhasıl bana bütün kattıkları için.

Sevgili Gülçin Yücel, benim biricik Gülçin Hanım’ım. Bir anne şefkatiyle neye ihtiyacım olsa imdadıma yetişti. Elindeki her türlü kaynağı, o güler yüzü, emsalsiz zerafetiyle kullanımına sundu. Üstelik en son tashihleri de kendisi yaptı. Çalışmamın bir nevi editörü oldu. İnsanlar kütüphaneye birşeyler öğrenmeye giderler. Ben Türkiye Büyük Locası kütüphanesinde en büyük derslerimi kitaplardan değil kendisinden aldım.

Metodoloji kavramıyla ilk defa Boğaziçi Üniversitesi’nde aldığım “İktisat Metodolojisi” dersinde karşılaştım. Kıymetli hocam Prof. Dr. Ayşe Buğra olmasaydı bu konuya ilgi duymam mümkün olmazdı. Bu çalışmanın onun beğeneceği ve beni

kendi talebeliği sıfatına kabul edeceği bir seviyede olmadığını biliyorum ama yine de kendisine duyduğum şükran ve saygıyı buradan teyid etmek istedim.

Bir güzel dost, bir müstesna insan, sevgili Ahmet Özbilen, teknik zorlukları aşabilmekten ümidimi kesmek üzere olduğum bir anda imdadıma yetişti. Kitaba dair her türlü sıkıntıyı üstlendi. Bu kitap yayınlanabildiyse, onun hakkı ödenmez emekleri sayesinde oldu. Teşekkür ederim Ahmet'ciğim, sadece yardımların için değil, o sevgiyle bakan gözlerinde, heyecanımı bütün içtenliğinle paylaştığını okumama müsaade ettiğin için.

Sonda zikredilen ama başta gelen şükranlarım ise sevgili anneciğime ve Selim'e. Bu çalışmada dile getirmeye çalıştığım değerlerin canlı birer örneği oldukları için. Üstelik sağladıkları huzur ve sevgi dolu ortam olmasaydı, bu çalışmayı tamamlamam mümkün olamazdı. Aslında bu çalışmanın gerçek sahipleri onlar.

Elbette ki kitaptaki fikirlerin ve olması muhtemel hataların bütün mesuliyeti sadece bana aittir.

ÖNSÖZ

Elinizde tuttuğunuz bu çalışma, günün birinde karşılaşmış olduğum bir soruya, daha doğrusu sorular zincirine bir cevap arayışı olarak ortaya çıktı:

“ Neden hür masonluk artık geçtiğimiz asırlardaki gibi, sanatkârlar ve bilim adamları için bir cazibe merkezi değil? Neden ulaştıkları bilgi seviyesiyle toplumu ileri götürme vazifesine talip olmuş insanlar eskisinden daha az aramızdalar? Neden bir Mozart, bir Voltaire, bir Benjamin Franklin masondu da meselâ bir Stephen Hawking, kardeşimiz değil? Acaba hür masonluk, uyguladığı metodlarla ve çalışma usulleriyle artık bilimselliğini kaybetmiş, çağın gerisine düşmüş, kısacası aşılmış bir kurum mudur?”

Esasen, “yirmi birinci asra girmekte olduğumuz şu günlerde...” ifadeleriyle başlayan ve masonluğun âtil olduğundan, pasif olduğundan, usullerinin eskidiğinden bahseden konuşmalardaki artış, gerçekten de yirmi birinci. asra girmekte olduğumuz şu günlerde, masonluğun temel ilkelerinin ve varlık sebebinin açıkça bir kere daha ifade edilmesi, hür masonluğun ne olduğunun gayet net ve zihinlerde hiçbir istifham bırakmayacak şekilde bir kere daha ortaya konulması gerektiğini düşündürdü bana.

İşte bu kitap bu yönde gayet mütevazı bir çalışma olarak ortaya çıktı. Adını önce “Hür Masonluğun Metodolojisi” koydum. Metodoloji kelimesini özellikle seçtim; felsefe tabirini kullanmaktan ise dikkatle kaçındım zira “Hür Masonluğun Felsefesi” gibi bir ifadenin masonluğa dogmatik bir elbise giydireceğini düşündüm. Bunun, insanlığın varolalı beri edindiği bütün bilgiyi asırdan asıra, nesilden nesile ve en önemlisi de gönülden gönüle bir sevgi köprüsü üzerinde nakleden bu eşsiz müesseseyi kısıtlayacağına karar verdim. Zaten masonluğun bir felsefesi olduğuna da inanmıyorum; benim anladığım masonluk, insanın hücrelerine kadar nüfuz eden bir hayat tarzıdır.

İşte, “metodoloji” kelimesi belki de bu yüzden sıcak geldi bana. Yol, yöntem manasına gelen bu ifadenin, her türlü dogmayı ve kalıplaşmış düşünceyi kendisinden uzak tuttuğunu düşündüm. Öyle ya, ne “öğretim”deki nakilcilik, ne de bir takım mutlak doğrular var bu kelimedede; sadece düşünmeyi teşvik, başkaları tarafından bulunmuş, açıklanmış kavramları reddetme imkânı, tek başına kendisini aşma çabası, kısacası zihinsel hürriyet, içinde barınıyor.

Fakat bir süre sonra bütün bu incelemenin hür masonluğun inisiyatif karakteri etrafında dönüp dolaştığını, ve aslında hür masonluğa dair yapılacak metodolojik bir çalışmanın, inisiyatif metodolojinin belirli bir müessese tarafından nasıl tatbik edildiğini incelemekten başka birşey olmadığını farkettim. Bunun üzerine çalışmanın adını “İnisiyasyonun Metodolojisi ve Masonluk” olarak değiştirdim. Netice itibarı ile, masonluğun gayeleri ve bu gayelere varabilmek için kullandığı usuller yani yöntemler bu kitabın temelini teşkil edecek. Kısacası gayet mütevazı bir masonik yöntembilim (metodoloji) kitabı olma gayesini taşıyor bu elinizde tuttuğunuz çalışma.

Belirli bir gaye peşinde koşan her oluşumun, gayesine varabilmek için belirli bir yöntem takip etmesi tabiidir. Nasıl ki masonluğun bir hedefi ve buna ulaşmak için tatbik ettiği usuller varsa, bilimin, sanatın, yahut felsefenin de hedefleri ve bunlara ulaşma yöntemleri vardır. Ve bunların ne olduğunu ortaya koyup mukayeseli bir biçimde incelemeden, masonluğun “bilimselliği” yahut “çağdaşlığı”ndan bahsetmek, en hafif tabiri ile sathilik olur.

Böyle bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkan bu kitap, bir giriş ve sonsöz dışında üç ana kısımdan oluşuyor. İlk kısım bilim felsefesine ayrılmış durumda; bilginin, bilimsel bilginin ve bilimin yöntemlerinin ne olduğu hakkındaki çeşitli bakış açıları derlenip, bunların metodolojik sıkıntılarından bahsediliyor burada. İkinci kısım ise tamamen inisiyatik, yani tekris esasına dayanan bilgiye ve tabii bunun günümüzdeki en büyük temsilcisi olan masonluğa ayrıldı. İnisiyasyonun varoluş sebebi, hedefleri ve bunlara ulaşmak için kullandığı usuller hep bu kısımda inceleniyor. En nihayet üçüncü ve son kısım masonluğun bir takım kaide ve değerlerini inisiyatik metodun ışığı altında inceliyor.

Gayem masonluğun “bilimselliğini” yahut “çağdaşlığını” ispata çalışmak mı? Asla, zira hür masonluğun hedefleri ve yöntemleri zaten zamanın üzerinde. Ve Krali Sanat, barındırdığı değerler ve sahip olduğu bilgi iletim yöntemleriyle, insanın temel sorularını cevaplandırabilmesi bakımından benzeri iddialara sahip disiplinlerin hepsinin fersah fersah üzerinde.

Bu dün böyleydi, bugün hâlâ böyle, yarın da böyle olacak.

Dilerim hep böyle kalacak.

30 Ekim 1996, Balmumcu

GİRİŞ: “MERHABA AYDINLIK”¹

Yeni İnisyellere

Bugün üzerinizde toplanan bu mütebessim, bu sevgi dolu bakışlar, sizleri aramızda görmekten duyduğumuz mutluluğun bir tezahürü aslında. Ben de bu mutluluğu kardeşlerimle paylaşıyor ve size şöyle yürekten, coşku dolu bir hoşgeldiniz diyorum.

Hoşgeldiniz; yürekleri sevgi ile çarpan sınımsız insanlarla dolu bir sevgi ocağına hoşgeldiniz; taassubun her türlü ile mücadeleye azmetmiş bir aydınlanma yuvasına hoşgeldiniz.

Sizler bugün, dernekler kanununa göre kurulmuş herhangi bir kulübe üye olmadınız. Bugün mensubu olma hakkını kazandığınız bu cemiyet, kökü asırlar öncesine dayanan, insanın düşünmeye başladığı zamandan bu yana edindiği bütün bilgeliği günümüze getiren ve temelinde bugün yaşadığınız, hepimizin de vaktiyle yaşamış olduğu tekris töreni yatan bir kardeşlik birliğidir. Haricî âlemin usulleri ile aktarılamayacak bir takım sırlar ve değerler, tekris vasıtası ile bu mukaddes çatının altında gönülden gönüle, nesilden nesile akar durur asırlardan beri.

Bu söylediklerimin manasını daha iyi ortaya koyabilmek için tarihte kısa ve çabuk bir seyahate çıkmayı arzu ediyorum eğer müsaade ederseniz.

İlk çağlarda bilim ve sanat, dışarıya kapalı bir takım grupların bir imtiyazı halindeydi. Bilgi, dinî bir telkinmişcesine binbir tedbir içerisinde, sanki sır devreder gibi öğretilirdi. Bilhassa mesleki konulardaki bilgiler birer meslek sırrı olarak görülür ve yalnızca mesleğe kabul edilmeye lâyık görülenlere öğretilirdi. Kısacası, ilk çağın topluluklarında bilginler her türlü bilgiyi bir takım sırlar ve misterler halinde, çeşitli sembol ve işaretlerden faydalanarak, gelecek nesillere aktarırlardı. Mısır’da, Mezopotamya ve Anadolu’da, Çin’de, eski Yunan’da bu hep böyleydi.

Tabii “bilim adamı” diye tanımladığım bu kişiler, bugün anladığımız manada bilim adamı değillerdi her zaman. Sır şeklinde naklettikleri bilgi de daima akılcı (rasyonel) yani bugünkü manada bilimsel bilgi olmayabilirdi. Fakat kabul etmek gerekir ki belirli bir bilgelik, belirli bir irfan yani akıl değil ama sezgiden kaynaklanan bilgi, dünyanın çeşitli devirleri ve çeşitli uygarlıklarında, nesillerden nesillere, asırlardan asırlara, gönüllerden gönüllere, semboller vasıtası ile, bir sır gibi gizlice, sadece onların lisanını bilenlerin anlayabileceği bir biçimde aktarıldı durdu.

İşte kâh akıldan kâh da gönülden kaynaklanan ve bir takım biçimlerin içine yerleştirilen bu bilgileri okuma çabasına *ezoterizm*, bunları okumayı bilen insanlara ise *inisiye* denir.²

¹ Yeni tekris edilen kardeşlere hitaben yapılan konuşma. Ýdeal Muhterem Locasý, 27.03.1995

² Yabancı kaynaklı ifadelerle tanımladığım bu kavramların Türkçe karşılıklarına ileride değineceğim.

Eğer mesleğimize yani masonluğa dönecek olursak, onuncu asırdan itibaren, Gotik mimarının hâkim olduğu devirlerde, o devirlerin mimarları olan taşçı-duvarcılarının mason localarında toplandıklarını görüyoruz. Mabetlerin inşaatında çalışan ve dinî bir hüviyete sahip olan bu işçiler, çırak, kalfa ve usta diye üç sınıfa ayrılırlar ve meslekten olmayanların aralarına sızmalarına mani olabilmek için de meslek sırlarını gizli tutarlardı. Masonlar toprak kölesi (serf) değillerdi; bir yerden bir yere seyahat etme hürriyetine sahiptiler. Onun için de kendilerine *hür (franc) masonlar* denirdi.

Hür masonlar ne sıradan mimarlar, ne de sıradan insanlardı. Onlar, piramit inşaatçıların ve inisiye Yunan âlimlerinin kaybolmuş sırlarını yeniden bulan, simyacıların laboratuvarlarının sırları içinde keşfedip kulaktan kulağa, ustadan çırağa yaydıkları öğretilere diğer eski geleneklerin öğretilerini de katarak bunları, ender görülen bir yüreklilik ve şaşkınlık verici başarı ile, gelecek asırlar ve nesiller için taşın içine yerleştiren büyük insanlardı.

Kilisenin en güçlü zamanında onun tarafından desteklenip korunan Ortaçağ'ın inşaat ustaları, bu inançlı inisiyeler, emsali görülmemiş bir tutku ve şevkle, ilimleri ve sanatları üzerindeki asla aşılamayacak ustalıkları ile Batı'nın topraklarını zenginleştirdiler. Kuleler ve külahlardan oluşan cansız maddeyi, yüce ve heyecan dolu bir sevgiye dönüştüren, gökyüzüne muazzam bir dua, daha doğrusu inisiyatik değerlerle aydınlanmış insanlığın bir aşk ve minnet şarkısı gibi yükselen, belki de dünyanın en büyüleyici ormanlarından birini kurdular; ve Batı topraklarına taşın yazılarla yazılmış bu mimari nutkun kalbine de bilgeliği, kuvveti, güzelliği yerleştirdiler.

Tabii her güzelliğin, her heyecanın bir sonu var: gel zaman git zaman, katedral inşaatçılığının parlak devirleri geçti; mason localarının sayıları azalmaya, mesleki işlevleri sona ermeye başladı. Ne var ki bu sona eriş aynı zamanda çok büyük ve belki de öncekinden daha bile heyecan verici bir başlangıca vesile oldu: on altıncı asrın sonu ve on yedinci asrın başından itibaren Aydınlanma Çağı'nın akılcı dünya görüşü ile yoğrulmuş devrin aydınları, meslekten olmamalarına rağmen mason localarına girmeye başladılar. Buraların din ve devletin baskısından arınmış imtiyazlı hürriyet ortamı onlara geniş bir fikrî çalışma hürriyeti veriyordu. Bu, meslekten masonların da hoşuna gidiyordu zira locaları bu sayede yeniden canlanabilirdi. İşte bu meslekten olmadan localara alınan aydınlara *kabul edilmiş masonlar* dendi.

Bu birliktelik eşsiz bir ahengi de beraberinde getirdi: hür masonların mistik değerlerinden kaynaklanan insan sevgisiyle kabul edilmiş masonların getirdiği akılcılık. Bir tarafta Aydınlanma Çağı'nın rasyonalizmi diğer taraftan ezoterizm. Ne eşsiz, ne mükemmel bir birliktelik!

Evet kardeşlerim, ilk bakışta bağdaşmaz, bir araya gelemez gibi duran bu iki düşünce tarzı, masonlukta gayet uyumlu bir biçimde barınmaktadır. Üstelik masonluk, asla bu ikisinin bir sentezi değildir zira hem Aydınlanma Çağı'nın ülküleri hem de ezoterizmin kendisine has değerleri, kendi özlerinden taviz vermeksizin masonluğun bünyesinde bir arada yaşamaktadırlar.

Bunu mümkün kılan ise masonluğun sembollerle çalışıyor olmasıdır zira sembollerin varlığı yorum imkânını da beraberinde getirir. Yorum hakkı ise farklı insanların, farklı dünya görüşlerinin birarada barınabilmelerini mümkün kılar. Masonluk

emsalsiz bir yorum sanatıdır ve insanoğlunun düşünmeye ve kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini sorgulamaya başladığı zamandan bugüne gelen sembolleri Aydınlanma Çağı'nın ülküleri doğrultusunda, hem de hiçbir kendi özünden kaybetmeksizin yorumlamayı bilmiştir.

Kardeşlerim, burada gördüğümüz herşey semboldür; yani burada mevcut olan herşey sembolizmanın ışığı altında incelenir. Biz burada biçimi olan herşeyin bir manası da olduğunu çok iyi biliyoruz ve bizi aradığımız hakikate ulaştıracak o manaları yakalamaya, çözmeye uğraşıyoruz.

Biz mananın mimarlarıyız, görüntüler ise malzememizdir.

İşte bu “görünenin altındaki görünmeyeni yakalama” uğraşına *ezoterizm*, bunun nasıl gerçekleştirileceğini öğrenen, metodunu bilenlere ise *inisiye* denir zira insana bu gerçeği öğreten inisiyasyon, yani tekristir. Tekris kişinin yüzüne inen öyle bir ani şamardır ki insana görünen biçimlerin altında yatan büyük bir manalar dünyası olduğunu bir anda öğretir.

Masonluk tekris esasına dayalı inisiyatik bir cemiyettir. Onun içindir ki haricî yani kendi dışındaki âlemdeki cemiyetlerden hiçbirisine benzemez. Konuşmamın başında kullandığım ifadeyi tekrar edeceğim: haricî âlemin usulleri ile aktarılamayacak bir takım sırlar ve değerler tekris vasıtası ile bu mukaddes çatının altında gönülden gönüle, nesilden nesile akar durur asırlardan beri.

Dilerim daha nice asırları, nice nesilleri ve nice gönülleri de aydınlatır bu nur bu ziya.

Onun içindir ki ne burası bir kulüptür, ne de biz buraya sosyal faaliyet gayesi ile gelmiş arkadaşlarız. Biz birbirimize kardeş deriz. Kardeşliğimizin temelinde ise hepimizin aynı tekristen geçmiş, aynı heyecanı yaşamış, aynı nuru almış, biçimlerin içinde yazan, görünenin altındaki görünmeyeni okumayı öğrenmiş, aklı ön planda tutan aydınlık insanlar olmamız yatar. Hepimiz çok iyi bilir ve inanırız ki haricî âlem taassubun, cehaletin, hırsların karanlığı içerisindedir. Oysa ki burası aydınlıktır, ıslıl ışıldır. Biz ise her birimiz, içerin aydınlığını dışarıya taşıyan inanmış şövalyeler, isimsiz ama etkili mücahitleriz.

Burası elbette ki hatasız insanların toplandığı bir cennet değildir; masonlar da kusursuz melekler değildirler. Bugün tekris töreniniz esnasında size hata ve kusurlarınızdan birini itiraf ettirmemiz, kendimizin kusursuz olduğu ve sizi de aramıza almakla kusursuz kılacağımız gibi saf bir hevesten kaynaklanmıyordu elbette ki. Tam tersine, bu davranışımızla size, hepimizin aynı yollardan geçerek, hatalarımız ve kusurlarımızla buraya geldiğimizi, bunların bir kısmını da halen muhafaza ettiğimizi ama önemli olanın bunları tespit edip onlarla mücadeleyle çalışmak olduğunu hatırlatmak istedik.

Kardeşlerim masonlar belki mükemmel insanlar değildirler ama ailesine, vatanına, yüksek insanlık ideallerine bağlı, dürüst, iyi insanlardır. Bundan da önemlisi kendi kusurlarının farkında ve burada aldıkları eğitimle bunları gidermeye çalışan, burasının aydınlığını dışarıya taşıma misyonunun bütün ağırlığını üzerlerinde hisseden insanlardır. *Ham taşı yontmak* şeklinde ifade ettiğimiz bu çaba bitimsiz bir çabadır ve düpedüz kendi başına bir hayat tarzıdır.

İşte size bugün girdiğiniz tefekkür hücrelerinde ölüp de yeni bir hayata doğduğunuz söylenirken anlatılmak istenen, esasen bugün yaşadığınız bütün tören boyunca ifadeye çalışılan da bu çıplak gerçektir: *masonluk insanın hücrelerine kadar nüfuz eden bir hayat tarzıdır.*

Bu hayat tarzının temelinde de düşünmeyi, ama hür düşünmeyi bilmek yatar: ne dinin, ne bilimin ne de diğer başka hiçbir şeyin dogmalarının etkisi altında kalmadan tek başımıza, sükûnet içerisinde tefekküre dâlebilmek; çok bilmek değil ama zihnimizi her türlü doktrinin tahakkümünden kurtarabilmek; ve bu şekilde hakiki, doğru ve güzel olanı hür bir vicdanla aramak, hatalarımızdan sıyrılarak kendimizi eğitebilmek.

İşte *Büyük Sanat* yahut *Krali Sanat*³ diye de adlandırılan hür masonluk, bu hür düşünme sanatının tedris edildiği müessesedir. Bize hakikati araştırmamız söyler, ama dinlerin tersine asla hakikatin kendisinde olduğunu iddia etmez. Her türlü hazır formülü ve kalıplaşmış cümleyi reddeder ve mensuplarına düşünmek ve kendileri keşfetmekten başka hiçbir şeyi tavsiye etmez. Zaten bu sebeptendir ki bütün mesajlarını bir semboller ve alegoriler perdesi altında verir.

İşte bu mutlak hürriyet anlayışıdır ki hür masonluğu bir zamana meydan okuyuş haline getirmiştir. Büyük iddialarla ortaya çıkmış çeşitli cemiyetler çoktan tarihin sayfalarındaki yerlerini almışlarken, hür masonluk bugün dipdiri, sapasağlam, ve *“hiç eğilmemiş bir çınar gibi dimdik”* ayaktaadır. Oswald Wirth’in ifadesiyle *“Hür Masonluk dünyayı yeniden kurmaya bir çağrıdır. Ve bu, onun gücünün üzerinde değildir. Yeter ki mensupları onun ne demek istediğini anlasın ve ona göre davransınlar.”*

İşte her yeni tekris, bizim için bu hedefe varabilmek yolunda yeni bir ümit oluyor kardeşlerim. Bugün yürümeye başlamış olduğunuz bu dönüşü olmayan yolda, bu yeni hayatınızda size muvaffakiyetler diliyor, sizi, bu cemiyetin beni tekris olduğum gün bağrına bastığı sıcaklı ve muhabbetle kucaklıyor, bugün gözlerinizi aydınlatan o sembolik nurun, gönüllerinizi aydınlatan gerçek bir nura dönüşmesini Evrenin Ulu Mimarı’ndan niyaz ediyorum.

³ Tanju Koray kardeşim “L’Art Royal” ifadesinin “Krali Sanat” olarak tercüme edilmesine çok kıyar. “Krali” kelimesinin kraliyet ailesine mensubiyeti çağrışımlıdır oysa ki buradaki “Royal” ifadesinin bununla hiçbir alakası olmadığı ve “muhteşem” manasına geldiğini savunur. Bundan dolayı da “Kral Sanat” tabirini kullanır. Her konuda olduğu gibi bunda da tephisi doğru tedavisi yanlıdır. “L’Art Royal”, Krali Sanat’tır yani **krallara yaraşan sanat**.

I. BİLİMSEL BİLGİNİN SERÜVENİ

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen
Ya nice okumaktır

Okumaktan murat ne
Kişi Hakkı bilmektir
Çün okudun bilmezsin
Ha bir kuru emektir

Okudum bildim deme
Çok tâat kıldım deme
Eğer Hakkı bilmezsen
Bu kuru laf demektir.

Dört kitabın manası
Toplanmış bir elifte
Sen elifi bilmezsin
Bu nice okumaktır

Tam yirmidokuz hece
Okursun uçtan uca
Sen elif dersin hoca
Manası ne demektir

Yunus Emre der hoca
Gerekse bin var hacca
Hepisinden eyice
Bir gönüle girmektir

Yunus Emre

I.1. Bilginin Peşindeki İnsan

Cihanârâ cihan içindedir ârâyı bilmezler
Ol mahiler ki derya içreler deryayı bilmezler

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana kim olduğunu, nereden geldiğini, nereye gittiğini soragelmiş, kendisini kâinatın sonsuzluğu içerisinde bir yere yerleştirmeye, kâinatın ve kendi mevcudiyetinin sebebini, böylece de hayatın ve kendi hayatının manasını bulmaya çabalamış durmuştur.

Dilerseniz hakikati aramak diyelim bu bitimsiz çabaya. Hakikat de bu sorulara her insanın kendi iç dünyasında verdiği cevabın adı olsun.

Bu merak bir kere düştü mü yüreğine hiç durur mu insanoğlu! Bu dikenli patikada bıkmadan, usanmadan yürümüş ve kafasındaki soruları cevaplandırmak için çeşitli yollar bulmuş kendisine: kâh din demiş bu yola, kâh felsefe; kimi zaman büyü olmuş sorularını cevaplandıran, kimi zaman da astroloji yahut simya. Ama iki husus hep aynı kalmış bu uğraşı içerisinde geçen asırlar boyunca:

Öncelikle **bilgiyi** elde etmeye çalışmış insanoğlu kafasındaki soruları cevaplandırabilmek için. Ve edinmiş olduğu bilgi ne seviyede olursa olsun, daima **sübjektif** yani öznel olmuş; velhasıl cevap veren kişiye bağlı kalmış bu soruların cevapları; mutlak bir doğru koyamamış ortaya bütün hemcinslerinin kabul edeceği; böylece hakikat kelimesinin ikizi haline gelmiş öznellik, özneye bağımlılık.

Bilgi dedik biraz evvel. İnsan öyle garip ki, asırlardır süregelen bu mücadelesi boyunca hem büyüü kullanmış onu elde edebilmek için hem bilimi; hem simyayı hem kimyayı; bazen din ona yardımcı olmuş bu konuda bazen de felsefe. Velhasıl birbirinden çok farklı yöntemleri hep o aynı temel hedefe yöneltmiş âdemoğlu.

Peki ama insanın bu kadar farklı, bazen de birbirine taban tabana zıt usullerle ele geçirmeye çalıştığı bu hazine, bu zihnine vurulmuş kilitleri açacağını umduğu anahtar nedir?

Sahi nedir bilgi? Nedir bilmek?

Bu epey derin görünen soruya olabilecek en saf şekilde yaklaşarak, çok basit bir tespitte bulunmak mümkündür zannederim: eğer ortada bir bilgi varsa, birisi birşeyi biliyor demektir; dolayısıyla bilginin var olabilmesi için, bir **bilen** bir de **bilinene** ihtiyaç vardır; bilene yahut bilmeye çalışana özne, bilinmeye çalışılana ise nesne diyeceğiz bundan böyle. İşte bilgi, bu bilinmeye çalışılan şeyin, yani nesnenin özelliklerinin, diğer bir ifade ile nesnel (objektif) gerçeğin, bilmeye çalışanın, yani öznenin yani insanın beynindeki yansımasıdır.

Tabii konuyu sadece bu seviyede bırakmak ve bilgi edinme yöntemlerinin hepsini bir kefeye koyup, büyü ile fizik, yahut da kimya ile simya arasında hiçbir ayırım yapmaksızın devam etmek, muhakkak ki insanoğlunu bugün erişmiş olduğu noktaya getirmiş olan ve biz masonların da her çalışmamızda kendisini rehber aldığımızı defalarca teyid ettiğimiz akla haksızlık etmek olur.

Akıl mı? Peki ya o nedir?

Akıl, insanın, yukarıda sözünü etmiş olduğumuz objektif bilgiyi, belirli bir sistematik çerçevesinde, doğrulanabilir, yani nasıl elde edildiği başkalarına da izah edilebilir şekilde elde etmesini ve bu bilgiyi de başka bilgileri elde edecek şekilde değerlendirmesini sağlayan zihnî kabiliyettir.

Bu tanımın önemiyetini ortaya koyan güzel bir anektod vardır: bundan takriben bir asır evvel yaşamış bir Mehmet Ali Paşa varmış; ulemadan olan bu zat, müspet ilimlerle de ilgilenirmiş; günün birinde, o devrin feyz yuvalarından sayılan bir müessesede bir matematik teoremini ispat ettiğini açıklamış. Açıklamasına açıklamış ama, ispatı doğru mu, yani ispat gerçekten ispat mı, kimse anlamamış. Bu konulardan anladığı varsayılanlar toplanmışlar, yine de işin içinden çıkamamışlar. Nihayet fetvayı vermişler: “Mehmet Ali Paşa denilen bu zat iyi bir müslümandır; binaenaleyh onun yaptığı ispat ispattır.”⁴

Burada gayem kesinlikle bu “diğer bilgi çeşitleri” dediğim kaynakları küçümsemek değil; onlar, ileride izah etmeye çalışacağım üzere her zaman akla dayanmasalar bile çok eski bir bilgeliği günümüze getirmekteler; bunun önemine sonraki sayfalarda sık sık değineceğiz. Şimdi yapmaya çalıştığımız şey sadece bilimin sınırlarını çizmek yani bilimsel olan ile olmayanı ayırdetmeye çalışmak.

Ne var ki çok da kolay olmayabiliyor bu her zaman.

⁴ Bu anektodu bugün Türkiye’nin yapayan en büyük matematikçilerinden birinden dinlemiştım; doğru olması çok muhtemeldir; doğru değilse bile o asrın Osmanlı İmparatorluğu’nda benzeri bir hadise mutlaka yaşanmıştır; zaten bizim için önemli olan vermek istediği mesaj: akla dayanan “bilimsel bilgi” ile diğer bilgi çeşitleri arasındaki fark.

I.2. Bilimsel Bilginin Gelişmesi ve Zaferi

Aklın, o büyük sahirin i'cazı önünde,
Batıl geçecek yerlere hüsrarla, inandım.
Birgün yapacak fen şu siyah toprağı altın,
Herşey olacak kudret-i irfanla, inandım.

Tevfik Fikret

Çağımızda herhalde bilim kadar saygı gören başka birşey yok. Herhangi bir iddiaya, bir düşünce tarzına yahut bir araştırmaya “bilimsel” sıfatını vermek, bu sığata lâıyk görülen şeye ayrı bir güvenilirlik, ayrı bir haklılık veriyor; bilimin ve uyguladığı yöntemlerin diğır hiçbir şeyle mukayese edilemeyecek kadar özel olduğına inanılıyor.

Ne bileyim, deterjan firmaları bile kendi ürünlerinin rakiplerinininkinden daha beyaz yıkadığıının “bilimsel” olarak ispatlandığıını söyleyebiliyorlar; bunu yaparken aslında bu iddialarını sağlam temellere dayandırdıklarını, hattâ tartışılmaz hale getirdiklerini düşünmüyorlar mı? Daha da ilginç, en dindar çevreler bile, meselâ Kur'an'ın bilim tarafından doğrulandığıını, günümüzde artık bilim adamlarının da dini kabul ettiklerini söyleyerek kendilerine bilimden destek ararlarken aslında bilimi bir üst otorite olarak kabul etmiş olduklarını zımnen itiraf etmiyorlar mı?⁵

Üstelik “bilim” kelimesinin bu şekilde kullanımı sadece medyaya yahut da salt günü yaşayan insanlara has birşey değıl. Okullarda, akademik çevrelerde velhasıl bilgi sanayiinin her türlü kolunda aynı yaklaşımı görmek mümkün. Uğraşı alanlarına siyaset “bilim”i yahut sosyal “bilim”ler derken, bu konudaki araştırmacılar aslında uyguladıkları yöntemlerin aynı meselâ fizik gibi geleneksel bilimlerinki kadar güvenilir ve verimli olduğunu ima etmeye çalışmıyorlar mı? Marksistler tarihî maddeciliğın bir bilim olduğunu ısrarla vurgulamıyorlar mı?

Peki ama bilimi bu kadar özel kılan şey, eğer varsa tabii, nedir? Nedir “bilimsel metodlarla” elde edilen neticelerin daha güvenilir olmalarının sebebi? Neden en çok saygı duyulanı olmuş bilim bütün bu bilgi edinme yollarının ve neden bilimsel bilgi, üzerinde tartışma kabul etmeyecek şekilde üstün gelmiş diğırlerine?

İnsan onun sayesinde **rasyonel** yani akla dayanan, **ampirik** yani deneye dayalı ve en önemlisi **doğrulanabilir** bilgi elde etmiş de onun için. Kısacası hakikati araştırma çabalarının içine akı sokmuş insanoğlı bilim vasıtası ile. Akı, elde ettiğı bilgilerin ispatında, doğrulanmasında en önemli destek olarak almış böylece.

⁵ Daha da ilginçini ister misiniz? Paul Naudon'un “L'Humanisme Maçonique” adlı bir eseri vardı; burada çok güzel bir lisanla inisiyasyonun hedefleri ve yöntemlerinden bahseder; fakat en nihayet verdiği mesajları güçlendirmek için bütün bu söylediklerinin bilim tarafından doğrulandığıını vurgular. Oysa ki bütün eser, inisiyatik metodolojinin böyle bir desteğe ihtiyaç duymaksızın ayakta kalabileceği üzerinedir. Paul Naudon gibi bir büyük düpünün bile düptüğü böyle bir çelipkiye ilerideki sayfalarda biz de düpersek affola!

Burada durup bir parantez açmak istiyorum. Voltaire kardeşimizin bir sözü vardır: “sizinle her konuyu tartışmaya hazırım; yeter ki önce kavramları tanımlayalım”. Dolayısıyla, ilerideki sayfalarda sıkça karşılaşacağımız birkaç kavramı hangi manada kullandığımı açıklığa kavuşturmak istiyorum.

Bilgiyi, nesnel (objektif) gerçeğin öznenin beynindeki yansıması olarak tarif etmiştik. Fakat bu çok genel bir tanımdır zira söz konusu yansımanın ne şekilde ortaya çıktığını, neye dayandığını anlatmaz. Oysa “bilimsel bilgi” ifadesi, elde edilen bilginin kaynaklarını da ihtiva eder: bilimsel bilgi **rasyonel** yani temelinde akıl olan ve **ampirik** yani deneye dayalı bilgidir. Bu iki özellik bilimsel bilginin **doğrulanabilirliğini** yani ispat edilebilirliğini ve objektifliğini yani bilinmeye çalışılan nesne dışındaki diğer bütün etkenlerden bağımsızlığını sağlar.

Bilgiye bilimsel yaftasını yapıştıran, böylece onu saygın kılan bu iki özellikten ampirizm (deneycilik) duyu organlarını temel alır; rasyonalizmin altında ise akıl yatar, şimdi bu çerçevede tekrar tanımlayacağımız akıl.

Akıl, insanın objektif bilgiyi belirli bir sistematik çerçevesinde, doğrulanabilir yani nasıl elde edildiği başkalarına da izah edilebilir şekilde elde etmesini, ve bu bilgiyi de başka bilgileri elde etmeye yarayacak şekilde değerlendirmesini sağlayan zihnî kabiliyettir.

Tabii bilimsel bilginin dayandığı bu temellerin sağlamlığı, objektif bilgi elde etme yolunda akla ve duyu organlarına ne kadar güvenilebileceği, bunlardan hangisinin diğerine üstün olduğu derin ve uzun felsefi tartışmalara konu olmuştur. Bunlara ileride değineceğiz. Fakat bundan evvel bilimsel olanla olmayanın nasıl ayrıldığını görelim.

Bilim tarihine baktığımızda, on yedinci asrın tabiri caizse “bilimsel devrim”ine kadar neyin bilim olup neyin olmadığı konusunda tam bir ayrım göremiyoruz. Biraz bilimle metafiziğin içiçe olduğu devirler bunlar: kimya, simya, hepsi birbirine karışmış vaziyette.

Esasen insanlık tarihinde gidebildiğimizce eskiye gidecek olursak milattan binlerce yıl önceden beri insanların sözlü kültürlerini gelecek nesillere ilettiklerini görüyoruz. Buna, *mitos* ve *poeis* yani efsane ve şiir kelimelerini yanyana getirerek türetilen bir sıfatla “mitopoeik düşünce” diyoruz. Eskiden bu iki kelime de bugünkü manalarında değillerdi. İkisi de, gerek ferdî gerekse de toplumsal gerçeğin, kendisini hikayeler ve şiirsel ifadelerle ortaya koymasıydı. Bunların hiçbirisi bir kişinin icadı değildi, toplumsal bir gerçeğin aksetmesiydi.

Bu devirlerde insan düşüncesinde, söylenen sözle gerçek arasında bir fark henüz yok. İnsan kendisi ile başkası, özne ile nesne arasındaki ayrımı henüz yapamamış. Dolayısıyla doğrulanabilir bilgi edinme süreci henüz başlamamış. Ne zaman ki insanoğlu özne ile nesneyi ayırt edebilmiş ve kendisi dışında kalan dünyayı nesne olarak değerlendirip ona doğru yönelmiş, akla dayalı ve objektif bilgi yani bilimsel bilgi edinme süreci başlamış.

Bunu başlatan ilk kahramanlar İsa’dan önce altıncı asırda yaşayan Sokrates öncesi filozoflar: Thales, Anaksimandros, Anaksimenos, Anaksagoras, Herakleitos,

Leukippos, Demokritos, Parmenides, Empedokles. Tabiatı anlamaya çalışan bu ilk düşünürleri, insanlığı nur ve ziya yolunda yürütmeye başlayan bu aydınlık insanları ve onların şahsında bu davanın bütün isimsiz mücahitlerini saygıyla selamlıyorum.

Tabii insanoğlu garip bir mahluk. Bir taraftan aydınlığa doğru yürürken diğer yandan kendi içindeki bir başka kuvvet onu karanlığa çekmiş; altıncı asırda başlayan bu aydınlığa yönelik kesintisiz devam etmemiş. Savaş, işkenceler, taassup, engizisyon, toplu katliam gibi kelimeler insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçası olmuş ve insanlık on yedinci asıra yine bilimsel olanla olmayan, fizikle metafizik arasında bir ayırım yapamaz seviyede gelmiş.

Bu ayırım ilk defa Galileo, Newton gibi asrın büyük bilim adamları tarafından yapılmaya çalışılıyor. Ve on yedinci asır, doğa bilimlerinin gösterdiği büyük ilerlemeden alınan destekle, “bilimsel bilgi”nin, ilham, iman, sezgi gibi diğer bilme usulleri karşısındaki tartışılmaz kabul edilen üstünlüğünün sistemleştiği yüzyıl oluyor ve aşağıdakine benzeyen ifadeler sıkça duyulmaya başlıyor:

“ Bilimsel bilgi ispat edilmiş bilgidir. Bilimsel teoriler, deneyler ve gözlemler yolu ile elde edilen sonuçlardan türetilirler. Bilimin temelinde görüp duyduğlarımız, kısacası duyu organlarıyla algılayabildiklerimiz vardır. Kişisel fikir yahut tercihlerin bilimde yeri yoktur. Bilim objektiftir. Bilimsel bilgi güvenilir bilgidir zira objektif olarak ispat edilmiş bilgidir.”

Yukarıdaki ifadeler, bilim ve bilimsel bilgi hakkında günümüzde de çok yaygın bir bakış açısının iyi bir özetidir zannederim. On yedinci asrın büyük felsefecisi Bacon’un şu sözleri, devrin filozoflarının bu konuya bakışlarını en iyi şekilde ortaya koymaktadır:

“ Eğer tabiatı anlamak istiyorsak, yüzümüzü tabiata çevirmemiz gerekir; Aristoteles’in yazdıklarına değil! “

Bu ifadeler, Ortaçağ’ın karanlığından henüz kurtulmakta olan bir dünyada aydınlığın ayak sesleriydi. On yedinci asrın ilerici güçleri, Ortaçağ tabiat bilimcilerinin eskilerin ve bilhassa Aristo’nun eserlerini ve de İncil’i bilimsel bilgi kaynağı olarak algılamalarını büyük bir hata olarak görüyorlardı. Galileo’nun büyük başarısı ve bunun deneye dayalı bir bilim anlayışından doğduğu kanaatinin yaygınlığı gözlem ve deneyin bilginin kaynağı olduğu fikrini iyice yaygınlaştırdı. Bilimde önemli olanın gözlemlenen olaylar olduğu, bu gözlemlerin insanın kafasında önceden tasavvur etmiş olduğu bir evren şemasına uyup uymamasının hiç önemli olmadığı, mühim olanın gözlemlenen olayları olduğu gibi kabul edip teorileri onlara uyacak şekilde kurmak gerektiği fikri günümüze kadar geldi.

İşte bu yüzyılda, bilgi ve kaynakları ile ilgilenen ve bilimin sınırlarını çizmeyi hedefleyen iki ana akımın Batı fikir hayatına girdiğini görüyoruz: *rasyonalizm* ve *ampirizm*. Önümüzdeki bölümü bu akımların incelenmesine ayıracağız.

1.3. Bilimsel Bilginin Kaynakları: Rasyonalizm ve Ampirizm

O akıl ki onun aklı⁶ vardır o parça akıldır
Akıl eğer aklından kurtulursa tam akıl olur

Mevlâna

Her ne kadar bilim felsefesine girmek istemiyorsak da bilginin varlığı ve kaynakları üzerine yapılan tartışmalara temel teşkil ettiği ve bunlardan istifade ile inisiyatif bilgiyi tanımlamamıza yardımcı olacağı için bu bölümü Descartes ve Bacon’a ayıracağız.

“Bilginin varlığı” diye bir tabir kullandık demin ve bunun üzerindeki tartışmalardan bahsettik. Esasen günlük rutin hayatımızda bizi asla endişelendirmeyen “bilgi var mıdır?” sorusu bazı felsefecilerin epey kafasını kurcalamış. Peki biz de yüksek sesle soralım o halde:

Bilgi diye birşey var mıdır? Eğer varsa onu elde etmek mümkün müdür?

Felsefenin o içinde dolaşması keyifli lâkin karmaşık labirentinde fazlaca gezinmeyenler bu soruya gönül rahatlığı ile müspet cevap verebilir, hattâ böyle bir sorunun sorulmasını dahi garipseyebilirler. Ne var ki bu, bazı felsefecileri ciddi biçimde endişelendiren bir sualdir. O kadar ki bunların bir kısmı için bu sorunun cevabı menfidir. Üstelik de bilginin varlığını ve elde edilebilirliğini savunan karşı grup, bu menfi cevapları öyle kolaylıkla çürütememektedir.

Bu vaziyet ilk bakışta şaşırtıcı gelebilir. Ama kabahat iddialarıyla bu şaşkınlığa yol açan felsefecilerde değil; hata felsefe ile bilimin aynı hedefe farklı yollardan giden ama bu yürüyüş boyunca yanındaki yol arkadaşına destek vermeleri gereken iki disiplin olduğunu unutanlarda.

Gerçekten de insan entelektüel faaliyetine başlayıp akıl yolu ile hakikati arama ve verilmiş hazır cevaplarla yetinmeme sürecine girdiğinden beri takip ettiği iki metod olmuş: bilim ve felsefe. Bunlar sayesinde akıl yoluyla doğrulanabilen yani ispat edilebilir bilgiyi elde etmiş, velhasıl her ikisinin de temeline aklı yerleştirmiş.

Ne var ki bu iki disiplin, çok farklı iki yol takip etmiş. Bilim elde ettiği bilgiyi akla olduğu kadar gözleme dolayısıyla duyu organlarına dayandırmış. Bunu yaparken de bir takım varsayımlarda bulunmuş yani bir takım ispat edilemeyecek ama insanın doğru olduğuna inandığı hususları doğru kabul etmiş. Hemen birkaç örnek verelim:

- Bilgi diye birşey vardır ve onu elde etmek mümkündür.
- Bilginin nesnesi olan yani bilinecek bir fiziksel dünya mevcuttur.
- Bilgi edinmede insan duyu organlarına güvenebilir. Yani deneysel bilgi mümkündür.

⁶ Bırlere dipnotla açıklama yapmak pek hoşuma gitmez ama bu rubainin zevkine varılması için eski dilde “akıl” kelimesinin aslında bağ manasına geldiğini not etmek istiyorum.

İşte felsefe bilimin bu temel varsayımlarını sorgulamış; bize çok tabii gelen ve sezgilerimize güvenip doğrulayabileceğimiz ancak akıl yoluyla ispat edemediğimiz yukarıdaki varsayımlara itiraz eden, en azından bunları savunanlara “çok emin misin bu söylediklerinden?” diye sorabilen insanlar ortaya çıkmış. Şüpheciler diye adlandırabileceğimiz bu insanlar bu varsayımların yanlışlığını ispat etmiş değiller elbette ki; sadece tereddüt uyandırıcı ve asla tersi ispat edilemeyecek sorularla bu varsayımları sorgulamışlar; hem de öyle sarsarcasına sorgulamışlar ki bilginin varlığını savunanlar zor durumda kalmışlar; epistemoloji diye bir dalı çıkmış ortaya felsefenin, bilginin varlığını konu alan ve şüphecileri durdurmayı amaçlayan.

Şüphecilerin iddiaları burada birkaç sayfaya sığdırılamayacak kadar teferruatlı elbette, ama yine de bir fikir verebilmek için, Berkeley’den esinlenerek bir hikaye anlatacağım size.

Sene 2050 olsun; teknoloji ve buna paralel olarak tıp fevkalade ilerlemiş; bilim adamları beyin üzerine deneyler yapıyorlar; yaptıkları son deney ise gayet ilginç: bir maymunu alıyorlar, beynini çıkartıp oradan çıkan sinirlere elektrodlar bağlıyorlar; hayvanın vücudunu ise çöpe atıyorlar. Sinirlere bağlanan bu elektrodla çeşitli uyarmalar vererek o beyinde her duyguyu uyandırmak mümkün. Belirli bir elektroda belirli bir uyarma verirsiniz beyin bir muz ağacı görüyor; bir diğer uyarma acıkma duygusu hissettiriyor. Velhasıl hayvanın bedeniyle yaşarken algılayabileceği dış dünyaya ait her türlü nesne ve hissi, bu milyonlarca sinir ucuna verilebilecek milyarlarca farklı uyarmayla elde etmek mümkün.

Şimdi bir sır vereceğim size: yirminci asrın sonu diye adlandırdığınız bir zaman diliminde, dünya denilen gezegende yaşadığını zanneden siz sevgili kardeşim; aslında bambaşka bir gezegende sizden çok ileri bir medeniyetin laboratuvarındaki bir beyinden başka birşey değisiniz. Bütün varolduğunu zannettikleriniz, bütün hissettikleriniz, meselâ şu an elinizde tuttuğunuz bu kitap, meselâ şu anda kafanızdaki sorular, hepsi, o medeniyetin âlimlerinin deneyleri esnasında o beyinden çıkan sinir uçlarına bağladıkları elektrodla gönderilen uyarmalardan ibaretler.

Ben hikayemin doğruluğunu ispat edemem; siz yanlışlığını kanıtlayabilir misiniz?

Elbette ki burada mesele bunu ispat edip edememe meselesi değil; zaten henüz elimizdeki bilgi birikimi de bu konu üzerinde akılcı bir ispat için yeterli değil. Dolayısıyla bu tip yaklaşımlara katılıp katılmamak şu anda bir inanç konusu olmaktan öteye gidememekte. Zaten bunu anlatmaktaki bütün gayem de size şüphecilerin felsefi iddialarını ortaya koyuş tarzlarından örnekler vermektir. Onların bu yaklaşımlarına ne kadar katılacağınız size kalmış ama yaklaşımlarının ilginçliğini inkâr edemeyiz herhalde. Üstelik biz, hiçbir zaman mutlak bir doğruyla yetinmemeyi, daima şüphe etmeyi ve her hakikat denilenin altında gizli farklı hakikatler olduğunu öğreten bir yolun yolcuları; asla elindeki doğruyu kâfi bulmayan ve herşeyi enine boyuna bıkmadan tekrar tekrar inceleyen insanlar olarak, bir takım temel varsayımların bu şekilde sorgulanmasını sıcak da bulabiliriz herhalde.

Neticede şüphecilerin bu yaklaşımları diğer felsefecilerin de ilgilerini çekmiş. Üstelik sadece şüphecilerle hemfikir olanların değil, onlara katılmayanların da ilgilerini çekmiş. Buna katılmayanlar itiraz etmişler; tabii bu itirazları “canım olmaz öyle şey;

bunlar saçmalık; dünya dünyadır işte” demek şeklinde olmamış. Bilginin ve fiziksel bir dünyanın varlığını mantıki iddialarla ispata çalışmışlar. İşte bu bölümde inceleyeceğimiz rasyonalizm ve ampirizm, bilginin varlığını ve elde edilebileceğini savunan fakat onu elde etmek için farklı yollar ve kaynaklara inanan iki fikir akımıdır.

René Descartes tarafından sistemleştirilen ve onun çok ünlü “*düşünüyorum, o halde varım*” (cogito ergo sum) cümlesi ile ifade edilen rasyonalizm, insanın kendisi ve içinde yaşadığı dünyayla ilgili bilgisinin kaynağını doğrudan doğruya insanın aklında ve mantık yürütme yeteneğinde arar. Duyu organları ile elde edilen deneysel bilgiye itibar etmez. Akıllı insan bilgisinin tek dayanağı haline getirir. Dolayısıyla aklımızı ve mantığımızı kullanarak cevap veremeyeceğimiz soruları bilim alanının dışında bırakarak bilimin sınırlarını çizer.

Rasyonalizme göre insanın bugün sahip olduğu her bilgi, daha önceden sahip olduğu başka bilgilerden akıllı ve mantık yürütme kabiliyetiyle çıkartılmak suretiyle elde edilmiştir.⁷ Velhasıl rasyonalizm bilgiyi bir nevi bir ağacın dallanıp budaklanması gibi görür: her bilgi temelinde yatan başka doğru bilgilerden akıl yolu ile çıkartıldığı için doğrudur. O halde hemen şu soru gelecek akla: peki ya bu ağacın kökündeki temel başlangıç bilgileri nasıl elde edilmiştir? Onların doğruluğu nasıl garanti edilebilir? İşte rasyonalizm bu noktada doğuştancılığı kabul etmek durumundadır: insan bir takım genel doğru önermelere, temel bilgilere sahip olarak doğar.

Bilimin sınırlarının çizilmesine ve bilginin varlığı ve elde edilebilirliğinin ispatına katkıda bulunan bir diğer fikir akımı da, Francis Bacon’un çalışmaları ile sistemleşen ampirizmdir. Ampirizmin temelinde, insanın gerçeği anlamaya çalışırken yalnızca duyuları ile algıladıklarına güvenmesi; gördüğü, işittiği şeyleri bu çabada temel alması yatar. Bilginin kaynağı akıl değil duyu organlarıdır. Ampirist düşünür John Lock’a göre rasyonalizmin savunduğu gibi doğuştan olan bilgilerden muhakeme yoluyla başka bilgiler üretmek söz konusu değildir zira insanda doğuştan bir bilgi olması söz konusu değildir; bilgiler ancak duyular vasıtası ile elde edilirler.

Ampiristler sadece rasyonalistlerin doğuştan bilgi varsayımını reddetmekle kalmadılar, onların bilginin tek kaynağı olarak gördükleri akla da şiddetli eleştiriler getirdiler. Bacon’a göre akıl bir takım dış etkenlerin tesiri altında safiyetini kaybetmiştir; dolayısıyla objektif ve doğrulanabilir bilgi elde etme işlevini gerektiği gibi yerine getirmesi, hele ki bu konuda temel alınması, yani “cogito ergo sum” diyebilmek mümkün değildir.

Francis Bacon, insan aklının bir takım idollerden, diğer bir ifade ile putlardan kaynaklanan yanılsamalardan malul olduğunu ve bu sebeple safiyetini kaybettiğini öne sürer ve bu putları dört ana başlık altında toplar.

Bunlardan birincisi olan *soy putları*, insan soyunun kendisini dünyanın merkezinde görmesi ile, çevresindeki herşeyi kendisi ile ilgiliymiş, kendisine yönelikmiş gibi algılaması ile ilgilidir. Buna örnek olarak deprem yahut selin bir zamanlar tanırtanamazlığın cezası olarak görülmesini verebiliriz. Esasen insanın kendisini

⁷ Bunun eski tabiri “istidlâl”, yenisi “tümdengelim”, Batı lisanlarındaki karþýlýđý ise “deduction”dur.

evrenin merkezi olarak görmesi, dünyaya başka gözle bakmasına ve evreni anlamasına manidir.

Bacon'un *mağara putları* olarak adlandırdığı etkenler ise, her insanın kişisel özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan yanılsamaların kaynağını oluştururlar: acele karar vermek, kolay genellemelere gitmek ve dikkatsizlik gibi psikolojik özellikler veya eğitim kusurlarına, çeşitli bağımlılık ve alışkanlıklara bağlı kişisel eğilimler ve önyargılar buna örnek olarak verilebilir.

Üçüncü olarak *tiyatro putları*, belirli dinî inançlara veya felsefe sistemlerine bağlılıktan doğan yanılsamalara Bacon'un verdiği addır. Bunlar bize bizden önceki hemcinslerimizin miras bıraktığı dogmalardır. Nihayet hepimiz hayatı, mensubu bulunduğumuzu söylediğimiz çeşitli dinlerin yahut ideolojilerin gözlüklerinin arkasından, bu gözlüğün bize müsaade ettiği kadarı ile algılamıyor muyuz? Nasıl ki mavi bir gözlükle tabiatın yeşilini, kırmızı bir gözlükle göğün mavisini göremezsek, çeşitli ideolojilerin yahut dinlerin giydirdiği gözlüklerle de hayatı doğru algılamamız mümkün değildir.

En nihayet *çarşı putları*, Bacon'un silkip atılmalarının en güç olduğunu söylediği bu yanılsamalar, insan ilişkilerinden kaynaklanırlar. Dil ve dilin içerdiği kavramların düşünce yapısı üzerindeki etkileri bu tür yanılsamaların en önemlileri sayılabilirler. Başka bir deyişle, lisan, insanın içinde kopan fırtınaları ve bunun neticesinde ortaya çıkan birtakım kavramları tam olarak ifade etmek ve karşısındakine nakletmekte yetersizdir. Üstelik insanın düşünce yapısı da kendisi tarafından suni olarak yaratılmış bu kavramların etkisi altında kalmakta, onların esiri olmaktadır. Kısacası lisan, aklın ve düzgün ifadenin önündeki bir engeldir.

Kısacası, bilginin varlığına ve elde edilebilirliğine inanan bu iki akım, rasyonalizm ve ampirizm, sıra bunun kaynaklarına inip nasıl elde edilebileceği sorusuna gelince taban tabana zıt cevaplar verdiler ve birbirlerini kıyasıya eleştirdiler.

Esasen her iki düşünce tarzının da karşısındakine getirdiği eleştiriler dikkate alınmaya değer niteliktedir. Onun için kitabımızın bu ilk kısmının son bölümünü bilimin ve bilimsel bilginin sınırlarına, inisiyasyon ve inisiyatik bilginin insanlığa açabileceği yeni ufuklara ayırdık.

I.4. Bilimin Sınırları ve İnisiyasyon

Bir sır daha var, çözdüklerimizden başka
Bir ışık daha var, bu ışıklardan başka
Hiçbir yaptığınla yetinme, geç öteye,
Bir şey daha var, bütün eserlerinden başka

Ömer Hayyam

Buraya kadar çok kabaca bilginin kaynaklarını araştıran iki temel düşünce akımının anafikirlerinden bahsettik, birbirlerine yönelttikleri eleştirileri gördük. Tabii teferruata girecek olursak daha nice düşünürlerin ve düşünce akımlarının bu konulardaki görüşlerinden tafsilatlı biçimde bahsetmek mümkün olabilir. Ne var ki bunu yapmayacak ve bu işi bilim felsefesi kitaplarına bırakacağız. Fakat yine de bilimin muhtemel sınırlarını daha iyi ortaya koyabilmek bakımından birkaç temel soruna daha değineceğiz.

Bunlardan ilki esasen ampirizme taalluk eden bir sorundur: bilimi bilim adamından bağımsız bir metod haline getirmek. Hakikaten de gerek ampirizm gerekse de onun temelleri üzerine oturan pozitivizm, duyu organları ile algılamayı ve deneyi o kadar ön plana almışlardır ki onların anlayışında bilim bir takım kaideler yığınınından ibarettir; bu kaideler bilim adamından bağımsızdırlar; onları tatbik edersiniz, o kadar.

Pozitivizmin kurucusu sayılan Auguste Comte her türlü bilginin deneye dayandığını, sosyal bilimlerin laboratuvarının ise tarih ve tarihî gerçekler olduğunu söyleyerek, sosyal bilimlerle tabii bilimler arasında bir yöntem farkı gözetmeyecek kadar ileri gitmiştir.⁸

Keza ampiristlerden David Hume'un şu sözlerine ne demeli:

“Elimize bir kitap, diyelim ki bir ilâhiyat veya metafizik kitabı aldığımızda şöyle soralım: nicelikle veya rakamlarla ilgili soyut bir mantık içeriyor mu? Hayır. Gerçekle veya varoluşla ilgili deneysel bir mantık içeriyor mu? Hayır. O halde atın ateşe gitsin zira lafazanlık veya hayalden başka birşey içeriyor olamaz”.

Yani bütün din kitaplarını, şiir kitaplarını, yahut ritüellerimizi de ateşe atmak gerekiyor Hume'a göre.

Ampirist felsefeyi inisiyatik düşünce ile bağdaştırabilmek mümkün değildir. Ampiristler ve onları takip eden pozitivistler, bilgi edinme metodunun içine insanı katınca insanın zaafalarının o metoda aksettğini görüp, bilimi tamamen bilim adamından yani insandan bağımsız bir yöntem olarak görmüşlerdir; başka bir deyişle bilimsellikten çok bilimciliği savunmuşlardır. Oysa ki bilim tarihine baktığımızda, bilimsel gelişmelerin öyle makineleşmiş insanüstü yahut insandışı yaratıklar tarafından değil, duygularıyla, önyargılarıyla, zaafalarıyla hareket eden, hayaller kuran

⁸ Felsefeciler bunu “metodolojik monizm” olarak adlandırmışlardır.

ve bunları gerçekte bağdaştırmaya çalışan insanlar tarafından elde edildiğini görüyoruz.

Yine de ampiristlerin bu endişelerinde haksız olduklarını söyleyemeyiz zira kim ne derse desin, elimizdeki bilgi ile gerçeğin arasında daima bir set vardır: insanın kendisi. Bunu inkâr etmek kafamızı kuma gömmek demek olur. Biz ne kadar objektif yani nesnel yani sadece nesneye bağlı bilgiyi hedeflersek hedefleyelim, özne olmadan nesneyi düşünemeyiz ki. Sokrates öncesi filozoflardan Protagoras ne de güzel ifade etmiştir bunu:

“Herşeyin ölçüsü insandır!”

Yani gerçek de doğru da ona bağlı olarak tanımlıdır. Neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verecek odur. Esasen doğru, yanlış gibi kavramlar da insanın ürünüdür.

Bu aslında doğru da gerçek de yok demektir!

Acaba gerçek sahiden yok mu? Peki ya hakikat?

Bunlar herhalde akılla değil sezgiyle cevaplandırılacak sorular; problemlili bir çocuk olarak doğan ve büyüyen bilimsel bilginin değil, inisiyatif bilginin sahasına giren sorular.

Üstelik bütün bunların ötesinde, ampiristlerin doğru metod olarak gördükleri tümevarım⁹ metodu kolaylıkla eleştirilebilecek, ve esasen bizzat Hume tarafından da eleştirilmiş bir yöntemdir.

Tümevarımcı bilim anlayışına göre temelde bilim gözlemle başlar; sağlam duyu organlarına sahip bir insan etrafını gözler; yaptığı bu tek tek gözlemlerden neticeye varmaya çalışır. Bu yaklaşımın rasyonalist bilim anlayışından farkı herhangi bir “doğru” ile yola çıkmıyor olmasıdır; oysa ki Descartes’çı bilim anlayışında elde mevcut bir takım doğrular zaten vardır ve insan, aklı sayesinde, sahip olduğu mantık yürütme yeteneği ile istidlâllerde bulunarak yeni doğrulara ulaşır. Halbuki tümevarımcı yaklaşım doğruya sadece gözlemlerini değerlendirerek ulaşmaya çalışır; lâkin bu gözlemler genel doğrular değil, sadece duyu organlarına dayanan tespitlerdir.

Buna basit bir örnek olarak güneşi verebiliriz. Güneşin yarın sabah yeniden doğacağını rasyonalist yaklaşım elinde mevcut olan bir takım hazır doğrulardan istifade ile ispata kalkacaktır: meselâ elinde hazır bilgi olarak gezegenlerin hareketleri ve çekim kanunları varsa, güneşin neden yarın sabah yeniden doğacağını bunlardan yola çıkıp açıklama yoluna gidecektir. Oysa ki tümevarımcı anlayış bunu, tekrara itimat esasına dayanan kendi yöntemi ile inceleyecektir: yani “madem ki güneş bunca asırdır her sabah doğmuş, aksini gösteren bir tek misale dahi rastlanmamış, o halde güneş yarın sabah da doğacaktır” gibi bir ifade tümevarımcı yaklaşım tarzının kabul edebileceği bir ifadedir.¹⁰

⁹ Bunun Batı dillerindeki karşılığı “induction”, eski Türkçesi ise “istikra”dır.

¹⁰ Tabii burada bu kavramlara biraz haksızlık ettiğimin farkındayım; neticede söylediklerim, bütün bu kavramların en saf, en basit hatta biraz da ilkel tanımları; oysa ki hayatta sadece siyah ve

Oysa ki bu yaklaşım, bizzat ampiristlerin önderlerinden David Hume tarafından bile eleştirilmiş, hattâ buna *tümevarım sorunu* diye günümüze kadar gelen bir ad dahi takılmıştır. Esasen bütün mesele kuru gözleme ne kadar itimat edilebileceğidir.

Bunu çok güzel ortaya koyan şirin bir hikaye vardır, “tümevarımcı horozun hikayesi”: Köylerden birinde tümevarımcı bir horoz yaşarmış. Bu horoz her sabah ötmesi ile beraber güneşin doğduğunu görürmüş; bu bir sene boyunca istisnasız her gün böyle devam etmiş; en sonunda tümevarımcı horoz güneşin kendi ötmesi ile beraber doğduğu neticesine varmış. Günlerden bir gün Noel sabahıymış. Horozumuz güneşi doğurmak üzere yeniden ötmüş, ne var ki bunu göremeden sahipleri onu alıp, akşam yemek üzere boynunu kesmişler.

Ampirist ve tümevarımcı yaklaşımı eleştirmek üzere uydurulmuş olan bu ve benzeri hikayeler aslında bir bilgeliği yansıtıyorlar ve bu felsefenin yumuşak karnı olan insan unsurunun ihmal edilmesi hususunu ince bir üslupla eleştiriyorlar. Gerçekten de, tümevarımcı felsefenin en büyük zaafı buradadır; bu fikirde olanların en ılımlıları bile bilimi insan unsurundan mümkün olduğunca soyutlanmış, bağımsız bir metod olarak görürler. Meselâ metodolojik monizme yani fen bilimleri ile sosyal bilimlerin yönteminin aynı olduğuna, esasen bilgiyi elde etmek için “bilim” denen tek bir “yöntem” olduğuna inanırlar; sorarsanız kendilerine “peki ama fen bilimlerinde laboratuvarlarda deneyler yapmak mümkün, sosyal bilimlerde bunu nasıl temin edeceğiz?” diye, cevapları hazırdr: “sosyal bilimlerin laboratuvarı tarihtir!”.

Bu yaklaşımın aslında insandan ne kadar olmayacak birşey talep ettiği ortadadır: belirli metodları, kendisinden hiçbir şey katmadan tatbik eden bir makina olmak. Oysa ki büyük icatların, bilimsel gelişmelerin hepsi de zaafı ile, üstünlükleri ile, duyguları ile yaşayan ve bunları çalışmalarına katan “insan”lar tarafından elde edilmemişler midir?

Bunun da ötesinde, böylesine mutlak, değişmez ve şaşmaz bir “metod” anlayışı, insanların zihinlerine öyle bir pranga vurur ki, ne bilimde ilerleme kalır ne de toplumda aydınlık; hattâ çağımızın Popper ve Hayek gibi büyük düşünürleri, böyle bir anlayışın siyasi anlayış olarak da ancak totalitarizmle birleşebileceğini ve toplumu baskı rejimlerine sürükleyeceğini savunmuşlardır.

Tabii burada hemen akla takılan bir soru var: madem ki insan unsurunu bilimin metoduna sokmayan düşünceleri şiddetle eleştirdik, bunu dahil edenlerin ise bizzat insanın zaafı ile malul olduklarını söyledik, o halde aklın zaaflarından malul olmayan ama akli temel almaktan da uzaklaşmayan, duyu organlarını ve deneyin önemini inkâr etmeyen ama tümevarım sorununun tuzağına da düşmeyen velhasıl akılcı, objektif lâkin tümevarımcı olmayan bir bilgiyi elde etmek mümkün müdür?

beyazlar yok, gri ve tonları da var; dolayısıyla bilim felsefecileri arasında bu kavramları tasvir ettiğim şekilleri ile savunanlar yok denecek kadar az; neticede her iki yaklaşımın da zaafı aklı-selim sahibi her insan tarafından kabul edildiğinden, bu kavramları biraz rafine edip bir orta yolda bulupma çabası çok sık rastlanan bir davranış tarzıdır bilim felsefesinde. Ama yine bu kavramların tasvir etmeye çalıştığım ilk ve saf halleri, bunların temel yaklaşımları üzerinde umumi bir fikir verebilmek açısından uygun olacaktır zannedirim.

Bütün bilim felsefesi aslında bunu aramaktan ibarettir ve bu soruya gönül rahatlığı ile verilmiş bir müspet cevap henüz elimizde yoktur.

Bütün bunları yazma sebebimiz bilimi küçümsemek için değildi asla. Sadece her metodu, her kavramı müspet ve menfi tarafları ile olduğu gibi görmemiz gerektiğini; onu küçümsemenin de abartmanın da bizi hakikatten uzaklaştıracağını hatırlatmak ve bir ikazda bulunmak istedik: iyimserlikle başladığımız bilimsel bilgiyi tanımlama ve elde etme serüvenimiz, kendimizi dogmalardan kurtaramamamız halinde karamsarlıkla sona erebilir.

Unutmayalım ki hür masonluk bizi karanlıklardan çekip çıkarttı, ön yargılar ve batılın boyunduruğundan kurtardı. Bizim de ona bir vaadimiz var: “asla hiçbir türlü put yapmayacağız, mevcut putların hepsini yıkmak için çalışacağız”¹¹. Eğer yıkılmadık birkaç put kalmış ise, onların idaresi altına asla girmeyecek, fikir ve davranışlarımızda sadece kendi hür irademize itaat edeceğiz. Kelimeleri asla fikirler olarak görmeyecek, daima sembolün altındaki fikri keşfetmeye çalışacağız; ve hiçbir fikri de anlayana ve doğruluğuna karar verene kadar kabul etmeyeceğiz.”¹²

Asrımızın çok aykırı bir bilim felsefecisi vardır: Paul Feyerabend. Feyerabend yazdıklarının sivriliği ve tahrik ediciliğiyle çok tartışılmıştır. Feyerabend’e göre günümüze kadarki bilim metodolojilerinin hiçbirisi başarılı değildir zira bunlardan hangisini alırsanız alınız, temel bilim yahut krali bilim olarak adlandırılan fiziğin tarihî gelişmesiyle ters düşmektedir. Üstelik evrensel ve değişmez kaidelere bağlı, zaman ve mekândan bağımsız bir bilim kavramından da söz etmek imkânsızdır çünkü bilim içinde bulunduğu topluma ve devire göre farklı tanımlar almış ve insana bağılıktan dolayısıyla sübjektiviteden kurtulamamıştır. Böyle olunca, biraz Protagorasvari bir yaklaşım ile mutlak bir doğrudan da bahsetmek mümkün olmaz. Tabii bundan evvelki bölümlerde kısaca değinmeye çalıştığımız sıkıntılar da cabası. O halde ne yapalım?

Feyerabend’in savundukları bana bu “o halde ne yapalım?” sorusuna kadar sıcak gelse de bu soruya verdiği cevaba katılmam mümkün değil: “*herşey olur*”. Yani “*madem ki bütün bu bilim metodların hepsi yanlış, o halde birinin diğerine üstünlüğünü savunmak neden? Kim hangi metodu uygularsa uygulasin hepsi doğrudur. Hattâ bizzat bilimin bir bilgi edinme metodu olarak diğerlerine karşı üstünlüğü yoktur*”. Feyerabend daha da ileri gider ve bir yazısında bir başka bilim felsefecisi olan Lakatos’u eleştirirken “*Lakatos bilimi inceledikten sonra diğer alanlara döner; sanki bilimin büyüye yahut Aristo’nun yazdıklarına olan üstünlüğü kesinmiş gibi...*”.

Kısacası Feyerabend bilimin diğer bilgi edinme metodlarına olan üstünlüğünü kabul etmez. İşte bu noktada Feyerabend’in tarafına yanaşmak akılcılığın reddi manasına gelir. Defalarca ifade etmeye çalıştığımız gibi bilime duyduğumuz saygı bilimin kendisine değildir; içinde barındırdığı değerleredir; akıla ve objektifliğidir. Bilimin metodolojik sıkıntıları vardır, tanımı itibarı ile de daima olacaktır¹³ zira bilimi yapan insandır. Bilim adamı dediğimiz kişiyi insanın zaaflarından ayrı imkânsızdır; bilimi de tamamen insandan bağımsız kuru bir metod olarak algılamak mümkün değildir. O

¹¹ Dilim varmıyor ama eğer günün birinde hür masonluk bir put haline gelirse, onu bile!

¹² Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti 4. Derece Ritüeli

¹³ Eğer bütün bu yazdıklarımızdan sonra net bir bilim tanımından bahsedebilirsek elbette!

halde tabiidir ki insanın zaafı kullandığı bu metoda aksedecektir; ama bu asla bize, bu metodu eleştirirken, esasen bu yolla kendimizi eleştirirken, o metodun ihtiva ettiği ve insanın bugün geldiği noktayı borçlu olduğu değerleri yok sayma hakkını vermez. Aksini yapmak bizi akıl dışılığın, sübjektivitenin kucağına düşürür ve biz de karanlıktan aydınlığa giden yolda ters yöne yürümeye başlarız.

Ama bunun tersi de varittir. Yani bilime saygı duyarken bu saygının sebebini daima hatırdan tutmamız gerekir: bu saygı bilimin ihtiva ettiği aklardır, objektifliğedir; bilimin kendisine asla değildir. Yarın bu değerlere sahip ve bilimsel metodun zaaflarından arınmış bir başka bilgi edinme yolu elimize geçse, bilimin yeri tarih kitapları olacaktır, olmalıdır. Sözün özü bilime evet ama bilimciliğe, bilimi bir ideoloji haline getirmeye hayır; bilimin zaaflarını ortaya koyup bilimciliği eleştirmeye evet ama aklın ve akılcılığın önemini ihmale hayır.

Ve bütün bunları tartışırken birşeyi aklımızdan çıkarmamalıyız: gaye akılcı, objektif ve doğrulanabilir bilgiyi elde etmektir; bilim bunun için sadece bir vasıta. Evet, bilimin temelde insan tabiatından kaynaklanan zaafı vardır ama onu tamamen atıp da yerine koyabileceğimiz başka bir metod da henüz elimizde yoktur.

Bundan bir müddet evvel seyrettiğim bir televizyon programını hatırlıyorum. Yapımcı bir takım ilgi çekici becerileri olan bir grup insanı görüntülemiş: bunlar rahatlıkla ateşin üzerinde yürüyorlar, kor gibi ateşi ellerine alıyorlar, hattâ bunu dillerine götürüp yalayabiliyorlar. Stüdyoda da bu hadiseyi yorumlamak üzere profesör sıfatlı bir bilim adamı çağırılmış. Bu zat bilimciliğini neredeyse gözüyle gördüğünü inkâr kadar götürmüş; “efendim, dilleri ıslak da onun için yalayabiliyorlar ateşi” gibi bir takım afaki izahlar getirmeye çalışıyor; sanki kendisinin dili kuruymuş gibi! İnanınız ekran başında “mübarek adam, madem o kadar kolay, sen yalasana şu ateşi” diyesim geldi.

Bence bu, bilim adamı sıfatına sahip, bilgi edinme yolu olarak duyu organlarıyla algıladıklarını akli ile değerlendirmeyi bir hayat tarzı olarak benimsemiş görünen bir insanın, şahit olduklarını kafasındaki bir takım şablonlara oturtmak uğruna neredeyse gördüğünü inkâr noktasına sürüklenmesini anlatan ibret verici bir hadisedir.

Oysa “bilmiyorum” yahut “bilim henüz bunu açıklayamıyor ama ileride açıklayacak ümit ederim” diyebilseydi hâle mi gelirdi sanki bilimin saygınlığına? Tam tersine, böylesi insanın ve bilimin onuruna, asaletine daha çok yakışmaz mıydı?

Bir takım putlar yapıp sonra da kendi yaptıklarına tapmaya başlamanın neticesidir bu. Onun içindir ki biz masonluğumuzun asırlar ötesinden gelen bilge sesine kulak vermekle çok iyi yapıyoruz zira o ses bize insanlığın elde etmiş olduğu birikimi fısıldıyor, hangi yöntemle elde edilmiş olursa olsun o birikimi:

“Asla put yapmayacaksın! Mevcut bütün putları yıkacaksın!”

Ve böyle anlarda, ulaştığı neticelere katılmamakla beraber, Feyerabend’i hatırlamamak mümkün mü? Bir yazısında bilimin hiçbir ilerleme kaydetmediğini yazar. “İnsaf” derler kendisine, ve içinde yaşadığı, nimetlerinden istifade ettiği teknolojiyi, velhasıl insanlığın bugün eriştiği noktayı kafasına kakarlar; ama ısrarlıdır o ve şu cevabı verir:

“ İlerleme bir hedefe doğru olur. Ben sizin o saydıklarınızı bilimin hedefi olarak görmüyorum; bilimin gerçek hedefi insanın hürriyetine kavuşturulmasıdır. Bilim dine karşı mücadele ederken ilerici bir hüviyete sahipti zira insanı hürriyete kavuşturucu bir unsurdu. Oysa ki bugün bilim, aynı o zamanki din gibi bir baskı unsurudur; ilerici hüviyetini kaybetmiştir.”

Feyerabend bir bilim karşıtıdır; kendisine burada bu kadar sıkça yer vermemiz onun kanaatlerini, vardığı neticeyi paylaşmamızdan değil ama o neticeyi elde ederken getirdiği yaklaşıma duyduğumuz saygıdandır. Feyerabend'i iyi anlamak, iyi yorumlamak lazımdır; ona bazı başkalarının yapmış oldukları gibi “şarlatanın teki” deyip geçemeyiz; bunu hele bir mason sıfatıyla hiç yapamayız zira Feyerabend'in takındığı tavır, her ne kadar vardığı neticeler aşırı da olsalar, akılcılığa karşıtlıktan yahut herhangi bir totaliter yaklaşımdan kaynaklanmamaktadır. Bilakis Feyerabend mutlak bir hürriyetçidir; bu hürriyetçiliğini anarşizm derecesine vardırmış olduğu içindir ki bir takım aşırı neticelere varmıştır.

Ne var ki bu hürriyetçilik çok saygı duyulacak bir hürriyetçiliktir zira onun hürriyetten anladığı alelâde bir hürriyet değil, insan aklının hürriyetidir. Ona göre hedef dogmaların, ideolojilerin, önyargıların velhasıl her çeşit mengeninin baskısından kurtarılmış insan aklıdır. Bakın ne diyor Feyerabend:

“ Totaliter bir düşünce sisteminin insan aklı üzerinde kurduğu hâkimiyeti yıkan her ideoloji, insanın özgürleşmesine hizmet eder. İnsanı geçmişin mirası inançları sorgulamaya iten her ideoloji, aydınlanmayı destekler.”

Bu, masonluğun da ana hedefi değil midir?

Bacon'un tiyatro putlarını hatırlayınız. Aynı şeyi söylemiyorlar mı? Bacon Feyerabend'den üç asır önce yaşamış. Üstelik her ikisi de bilimi bambaşka bir şekilde algılıyorlar; felsefeleri taban tabana zıt ama söz insan aklının hürriyetine gelince vardıkları netice aynı.

Nasıl olmasın ki? Burada söz konusu olan insan; ve her ne kadar aksini iddia edenler olsa da bilgi edinme sürecinde insanı aradan çıkartmak, bilgiyi sadece bilinene yani nesneye bağlı kılmak ancak bir yere kadar mümkün; bu imkân bitince de işin içine insan, bütün zaafları ile insan giriyor ve bu zaaflarını da kullandığı bilgi edinme yöntemine aksettiriyor.

Kitabın giriş kısmında masonluğun usulleri ve bilgi iletim yöntemlerinin biliminkileri de ihtiva ettiğini ve Krali Sanat'ın, insanlığın gerek ferdî gerekse de toplumsal gelişmesi bakımından onun fersah fersah üzerinde olduğunu yazmıştım. Doğrusu, bu kadar sert ve iddialı bir ifadeyi biraz çekinerek kullanmıştım. Şimdi yeri gelmişken bu konuyu izah etmek istiyorum.

Bu ifade elbette ki masonluk bilimin yerini tutar manasına değildi; gayet tabii ki bilim olmasaydı da sadece masonluk olsaydı, biz de localarımızda çalışmalarımızı sürdürüyor olsaydık insanlığın vardığı teknolojik seviye aynı olurdu demek istemiyorum. Burada söylemek istediğim masonluğun bilgi edinme ve iletime usullerine yaklaşımının bilime olan üstünlüğüdür. Ve bu gayet de tabiidir zira bilimin

ihtiva ettiği tüm değerleri masonluk zaten içinde barındırmakta ve savunmaktadır. Esasen bu değerler zaten modern bilim ortaya çıkmadan çok evvel inisiyatik metodun kendi öz değerleri değil miydiler?

Unutulmamalıdır ki bilimi bilim yapan dayandığı akılcılık ve objektifliğidir. Masonluk bu değerleri zaten kendi düşünce sisteminin baş köşesine, eski bir tabirle kûşe-i destarına oturtmuştur. Ama masonlukta bunlardan çok fazlası da vardır zira örneklerini görmüş olduğumuz gibi, bilimin dayandığı insan aklının zaafıları bizzat bilim felsefecileri tarafından itiraf edilmiştir ve bilimin buna getirdiği bir çözüm önerisi yoktur; olamaz da zira bu zaafılar bilimsel metoda da aksetmiş olduklarından, bu zaafılara sahip bir metodun bu zaafılara çözüm getirmesini beklemek abesle iştigal olur.

Bu zaafıları yok saymayan lâkin onları gidermeye talip ve bunlardan arınmış bir metod vardır; ismi de *inisiyatik metod*dur. Hür masonluk günümüzde bunun yaşayan en büyük temsilcisidir. Bilimin değerlerine sahiptir ama bilimsel metodun zaafılarından arınmıştır. Gayesi, insan aklını hürriyetine kavuşturmaktır. Bu hedef büyük bir hedeftir; soylu bir hedeftir; insana yakışan hedeftir.

İnisiyatik bilgi insanı aya götürmez; herkesin çantasına bir cep telefonu da koymaz. Lâkin “bilim sebeplerle ilgilenmez, sonuçları inceler; “neden” diye değil, “nasıl” diye sorar” diyen bir yaklaşım da insanı tatmin edemez. Ve o zaman da “nedir o halde bilimin amacı?” diye tepkiyle soran bir Feyerabend çıkar ortaya.

Galiba haklı da olur bu tepkisinde zira insan varolalı beri, düşünmeye başlayalı beri içinde o “neden?” sorusu vardır; bu dünyaya nasıl geldiğini bilmek ona yetmez; neden geldiğini de bilmek, hayatının, varoluşunun manasını öğrenmek ister zira bilir ki şu yeryüzündeki mevcudiyeti geçicidir. İstikbale her bakışında, karşısında bütün heybeti ile dikilen ölüm adlı o muammayı görmekte ve ondan korkmaktadır; bu sebepten de ısrarla hep o aynı soruyu sormaktadır kendi kendisine: “neden?”. Sormaktadır zira hayatına bir mana verebilmesi ve yaşadığı müddetçeki davranışlarını buna uygun olarak tanzim edebilmesi velhasıl şu kısacık hayatının anlamsızca heba olup gitmemesi ancak bu soruyu açıklığa kavuşturabilmesiyle mümkündür; bunu cevaplandırabilmek ise hürriyet gerektirir; aydınlık gerektirir; sezgi gerektirir. Bunu yapmaya talip olan ise inisiyatik bilgidir.

Mümkün müdür bu? Bu soruya bütün içtenliğimle evet diyeceğim. İnsan ümitsiz yaşayabilir mi hiç? Ama altını çizmeden de geçemeyeceğim. Bu hedefin neticesindeki dünya bilim adamlarının yerini inisiyelerin, bilimsel bilginin yerini inisiyatik bilginin aldığı bir dünya değildir. Hayalimdeki dünya bilim adamlarının da, sanatkârların da inisiye oldukları bir dünyadır.

Ve ancak öyle bir dünyadadır ki bilim zaafılarından arınmış gerçek bilim haline gelecek ve bize kâinatın o eşsiz ahenginin şaşmaz kanunlarının gerçek manasını anlatacak, sanat Evrenin Ulu Mimarı’nın bize uzaklardan fısıldadığı büyüü bir şarkı şeklinde ruhumuzu nurlandıracak, velhasıl hakikat tecessüm edecek, yeryüzüne inecek.

Dilerim öyle olacak.

II. BİTMEYEN ARAYIŞ

Istırabın sonu yok sanma, bu âlem de geçer,
Ömr-ü fani gibidir, gün de geçer, dem de geçer.
Gam karar eyleyemez, hane-i hurrem de geçer.
Devr-i şadi de geçer, gussa-i matem de geçer,
Gece gündüz yok olur, ân-ı dem âdem de geçer.

Bu tecelli-i hayat aşk ile büktü belimi,
Çağlayan gözyaşı mı yoksa ki hicran seli mi?
İnleyen sâz-ı kazanın acaba bam teli mi?
Çevrilir dest-i kaderle bu şunun filimi,
Ney susar, mey dökülür, gulgule-i cem de geçer.

İbret aldın okudunsa şu yaman dünyadan,
Nefsini kurtaragör masâd-ı mafihâdan,
Niyyet-i hilkatı bul aşk-ı cihanârâdan,
Önü yoktan, sonu boktan bu kuru davadan,
Utanır gayret-i gufranla cehennem de geçer.

Ne şeriat, ne tarikat, ne hakikat, ne töre,
Süremez hükmünü bunlar yaşadıkça bu küre,
Cahilin korku kokan defterini Tanrı düre,
Marifet mahkemesinden verilen hükme göre,
Cennet iflas eder, efsane-i âdem de geçer.

Serseri Neyzen'in aşkıyla kulak ver sözüne,
Girmemiştir bu avâlim bu bedâyi gözüne,
Cehlinin kudreti baktırmadı kendi özüne,
Pîr olur saki-i gülçehre bakılmaz yüzüne,
Hâk olur pîr-i mugan, sohbet-i hemdem de geçer.

Neyzen Tevfik¹⁴

¹⁴ 1943 senesinde yazılan bu şiir Filozof Rýza Tevfik Bölükbaýý biradere ithaf edilmiştir.

II.1. Neden Buradayız?

Hür masonluk inisiyeler, yani yüce manasıyla insanlar yaratmayı hedefler. Dolayısıyla mason kendisi üzerinde simyacılarınkine benzer bir dönüşümü meydana getirmelidir. Hür masonluk dünyayı yeniden kurmaya bir davettir ve bu hedef onun gücünün üzerinde değildir; ama olması gerektiği gibi olması şartıyla.

Oswald Wirth

Her masonun ister masonik, isterse de haricî âlemde olsun, mutlaka karşılaşmış olduğu kendisi kısa lâkin cevabı uzun bir soru vardır: "Masonluk nedir?".

Bunun cevabını bir çırpıda verebilmek elbette ki imkânsızdır. Zaten tek ve kısa bir cevap da herhalde mevcut değildir. Ancak şunu da gönül rahatlığıyla söylemek zannederim mümkündür ki, bu soruya muhatap olan bir masonun buna tutarlı ve ikna edici bir cevap verebilmesi, her şeyden evvel bu kardeşimizin kendi kendisine şu soruyu sorup cevabını aramış olmasına bağlıdır: "Neden buradayım?".

Sahi "neden buradayız?". Neden hepimiz en az on beş günde bir çok değerli vakitlerimizi bu çatının altında geçiriyoruz? Neden eşimizden, işimizden, ailemizden çaldığımız saatleri mesleğimize vakfediyoruz? Velhasıl neden burada bulunmak uğruna, belirli bir maddi ve manevi külfetin altına rahatlıkla girebiliyoruz?

Dünyayı yeniden kurmaya talibiz de onun için! Ve bu da bize başka hiçbir şeyin veremeyeceği büyük bir heyecan, erişilmez bir saadet veriyor. Biz nuruziye yolunun yorulmaz yolcuları, hakikatin bıkmaz usanmaz meftunlarıyız. Zulmetten geldiğimiz ve nura kavuştuğumuz bu cemiyette aldığımız nuru, bıkmadan usanmadan karanlıklar içerisindeki haricî âleme aksettiriyor, oradakilerin de bu kutsal nurdan bir nebze olsun istifade edebilmeleri için elimizden geleni yapıyoruz. Biz, karanlıklar içerisindeki haricî âlemi aydınlatan sönmez bir meşale, sevgiyi ve bilgiyi yayma savaşının usanmaz mücahitleri olma misyonumuzu bir an dahi unutmuyor, bunun verdiği gurur, heyecan ve saadete mabedlerimizi dolduruyor, bununla da yetinmeyip fiziki istirahat halindeyken dahi tefekkür dünyamızda bıkmadan usanmadan çalışıyor, çalışıyor, çalışıyoruz zira biliyoruz ki bizim sayemizde “zulmet sönecek, şu siyah toprak altın olacak.”

Bu satırları mübalağalı bulan kardeşlerim, yerden göğe haklısınız. Ne var ki ben de aynı Oswald Wirth gibi, bunların sonuna o hayati cümleyi ilave etmek istiyorum: **"Ama olmamız gerektiği gibi olmamız şartıyla".**

Bunları yazarken "Ah keşke! Nerede o günler" diyenleri görür gibi oluyorum. Oysa bu o kadar da güç bir şey değil. Esasen her ne kadar bir takım yazarlar masonlukla masonları birbirinden ayırmak istidadında iseler de, aslında biz neyse masonluğumuz da o. Neticede eğer masonluğun birtakım hedefleri varsa, eğer masonluk bir yerlere varacaksa, eğer gerçekten zulmetten nura erişilecekse, bu, teorinin pratiğe dökülmesi ile, yani biz masonlar vasıtasıyla olacaktır.

Evet kardeşlerim karanlıkları biz aydınlatacağız; ülkü mabedini biz inşa edeceğiz; sevginin ve bilginin hüküm sürdüğü bir dünyayı biz kuracağız. Bunun yolunu ise bize masonluğumuz gösterecek; yani teorisyen masonluk, biz ise icracı olacağız.

Oswald Wirth'in dediği gibi, "*Hür masonluk inisiyeler, yani yüce manasıyla insanlar yaratmayı hedefler. Dolayısıyla mason kendisi üzerinde simyacılarınkine benzer bir dönüşümü meydana getirmelidir*".

Bütün bu sözler, hangi cemiyet için söylenirse söylensin, o cemiyeti mensuplarının gözünde yüceltecek, onlara istikbale yönelik hayaller kurduracak güzel sözlerdir; ne var ki masonluk için farklı bir mana ifade ederler zira masonluk alelâde tanımı ile anlaşılacağı şekilde bir cemiyet, bir dernek değildir. Onun hedeflerini paylaşan başka müesseseler olsa dahi masonluk, bu hedeflere varmak yolunda izlediği yöntem, yani metodolojisi açısından bambaşka bir konumdadır. Bu sebeptendir ki haricîler için güzel hayaller, ütopyalar olarak mütalaa edilebilecek bu sözler masonluk için, en az şu anda elinizde tuttuğunuz bu kitap kadar somut, erişilmesi gereken bir hedeftir.

Zira masonluk, inisiyasyon yani tekris esasına dayalı bir cemiyettir. Bu kelimeler muhakkak ki bizde çok güzel hatıralar uyandırır. Bunun da ötesinde, hayatımızın dönüm noktasını teşkil eden en önemli köşe taşlarından birisini oluştururlar. Öyle de olmak zorundadırlar zira tekris bizim için, bir derneğe girdiğimiz günün mutlu hatırasını çağrıştırmamanın çok ötesinde, gözümüzdeki bir perdenin kalkışı, hayata yeni bir bakış açısı elde etmek yolunda attığımız en önemli adımdır.

Tekrisi sıradan yahut da ilginç bir "cemiyete giriş töreni" olarak gördüğümüz andan itibaren masonluk biter zira bunu böyle algılamak, masonluğu haricî âlemde birçok benzeri bulunan ve mutlaka ki hepsi de ayrı bir kıymet taşıyan sosyal kulüpler yahut cemiyetlerden biri olarak görmeyi de beraberinde getirir. Böyle olunca da masonluğa ihtiyaç kalmaz; masonluk bir takım koca adamların oynadıkları bir oyun, toplum için lüzumsuz bir lüks haline gelir.

İşte bütün bu yukarıda bahsetmiş olduğumuz hedeflerin gerçekleşmesi, diğer bir ifadeyle "masonluğun olması gerektiği gibi olabilmesi" için üzerinde önemle durulması gereken hayati nokta masonluğun bir dernek olmadığıdır. Elbette ki cemiyetler kanununa göre kurulmuş bir mason derneği vardır lâkin bunun çok ötesinde ve üzerinde olan, kökü insanlığın en eski geleneklerine giden ve insanlık kültürü denilen o muazzam birikimi en dengeli haliyle bize taşıyan bir masonluk, bir büyük mason varlığı mevcuttur.

Bu varlığa katılmış olmak bütün bu birikimi algılamaya, anlamaya ve özümsemeye talip olmak manasına gelir; bu talep belirli bir davranış biçimini, belirli bir üslubu, konulan hedeflere belirli bir yaklaşım tarzını da beraberinde getirir.

Bu bir iddia, hem de çok büyük bir iddiadır. Biz artık meselelere, hangi mesele olursa olsun, sokaktaki¹⁵ insanlar gibi yaklaşamayız; gözlerimiz tekrisle hakikatin nuruna

¹⁵ Belki biraz argo bir ifade olacak bu; mesuliyeti Tanju Koray kardeşimin. Lâkin ilk defa ondan duyduğum bu "haricî âlem - sokak" alegorisini çok sevdim zira bunun mefhum-u muhalifinden hakikatin nuruna gözümüzün açıldıkça mukaddes çatının altının evimiz, yuvamız olduğu manası çıkıyor ki bu fikir içimi ısıtıyor. Onun için bunu sık sık kullanacağım.

açılmadan evvel baktığımız gibi bakamayız. Eğer tekrisimizi bir üye kabul töreni gibi görürsek belki mason derneğine üye olmuş oluruz ama mason olmuş olmayız ki!

Mason derneğine üyelik, mason olmaya giden yolun ancak bir başlangıcı olabilir. Bu yolda yürüyebilmemiz ise, tekrisin gerçek manasını bütün icapları ile beraber anlamış olmamıza bağlıdır zira masonluk inisiyatik yani tekris esasına dayanan bir müessesedir.

Geçtiğimiz günlerde bir kardeşimle sohbet ederken bana masonluktaki hayal kırıklıklarından bahsetti; şu anda üzerinde konuştuğumuz konu ile doğrudan ilgili olduklarından ve böylesi bir yaklaşımı benimle hissiyatlarını paylaşmak sıcaklığını gösteren başka kardeşlerimden de duymuş olduğumdan, bu eleştirileri ana başlıklar halinde nakletmek istiyorum:

- Masonluk topluma doğrudan müdahale etmek için birşeyler yapmalıdır; halbuki şu anda âtl bir görüntü vermektedir.
- Masonluğun kullandığı yöntemler bugün halkla ilişkilerin en üst seviyeye eriştiği bu bilgi çağında artık aşılmışlardır; bu çağda böyle sürekli eskiden bahsederek bir yerlere varılamaz.

Elbette ki bu ve benzeri ifadeleri evlâdını çok seven bir anne yahut babanın, onun daha da iyi olması için kendisine yönelttikleri yapıcı ve sevgi dolu eleştiriler gibi görmek gerekir. Ayrıca toplumu ileriye, daha iyiye, hem de süratle götürmeye yönelik içtimai, insani ve ulvi bir heyecandan kaynaklandıkları için saygıya da lâyıktırlar. Üstelik böyle bir heyecana, tekrisin nurunu almış bir masonun katılmaması da mümkün değildir. Ne var ki bu heyecana katılmak, benimsenmesi düşünülen yönteme, getirilmek istenen masonluk tanımına katılmayı beraberinde getirmeyebilir hattâ bence getirmemelidir de. Ben de, bunları ifade eden kardeşlerime duyduğum bütün sevgi ve saygıma rağmen, itiraz hakkımı kullanacağım.

Belirli bir fikrî seviyeye erişmiş her insan, elbette ki mensubu bulunduğu toplumu değiştirmeyi, daha iyiye, ileriye götürmeyi arzulayacaktır. Bu onun sadece hakkı değil, aynı zamanda vazifesidir de. Toplumun gitmesi gereken nokta üzerinde uzlaşan insanlar ise bir araya gelip çabalarını birleştirebilir ve bir cemiyet meydana getirebilirler; böylece toplumsal hadiselerle örgütlü bir şekilde müdahale etmiş olurlar. Bu şekilde bir müdahalenin hadiselerle doğrudan tesir edeceğine ve daha güçlü, daha başarılı olacağına inanılır umumiyetle.

Bu kanaat doğru olabilir; ne var ki bu vazifeyi bu yöntemle üstlenecek cemiyet masonluk değildir. Masonluk herşeyden evvel ferdi hedef alır. Topluma yönelişi, yetiştirdiği fertlerin aldıkları nuru dışarıda hâkim kılmaları ile olur. Yoksa masonluğu topluma doğrudan müdahale eden aksiyoner bir cemiyet olarak görmek mümkün değildir. Her aksiyon bir reaksiyon doğurur; böyle etkilerle, tepkilerle iş yapmak ise haricî usullerdir; kısa vadede netice alır gibi görünseler bile insanın içine nüfuz eden değişiklikler yapamadıkları için kalıcı olmazlar. Bu hedeflere bu usullerle varmaya talip sayısız cemiyet vardır; ne var ki değiştirmeye çalıştıkları toplumun zaafı hem o cemiyetin mensuplarına, hem de kullandıkları yönteme aksettiği için varabilecekleri nokta sınırlıdır. Masonluğun hedefi de iddiası da çok büyüktür; bunları elde etmek için kullanacağı yöntem de bu büyüklüğe lâyık olmak durumundadır. Yoksa dışarının kavgası ve gürültüsüne ayak uydurarak bu hedeflere erişmek mümkün değildir.

Burada hedef insandır; ferdin aydınlatılması, ferdin kişisel ve insani zaaflarından arındırılması ve bunları başaran fertlerin dışarıda masonluk değil ama masonlar olarak aksiyonda bulunmalarıdır. Bunu en güzel aşağıdaki ifade özetler zannederim:

“ Mabedin içindeyken masonluk var masonlar yok; mabedden çıkınca masonlar var, masonluk yok”.

Sahiden ne de güzel olur masonluk adına birlikte hareket etmeyi sadece mabed duvarlarının içindeki inisiyatik eğitimimizde bırakabilsek ve bu eğitimi icaplarına uygun bir biçimde yapabilsek ama bu kutsal duvarların dışında da bunun gerektirdiği gibi davranabilsek.

Ah bir yapabilsek! O zaman zaten haricî âlemde masonluk sıfatını kullanmadan fert olarak toplumu, insanları, insanlığı aydınlatabilecek; değiştirmek istediklerimizi değiştirebilecek güce ve hürriyete sahip olmuş oluruz. O zaman zaten haricî âlemin usulleri ile topluma müdahale gayesini güden cemiyetlerin, aslında o toplumun zaaflarının farklı bir şekilde tezahüründen başka birşey olmadıklarını anlar, bundan rahatsızlık duyarız. Ve işte o zaman “doğrudan müdahale, toplumun sorunlarına neşter vurma, söylenen lafların altında kalmama” gibi ifadeleri bunlara zaten talip sayısız cemiyete bırakır, kendi inandığımız yolda, inandığımız hedefe doğru ve ona yakışan usullerle, huzur içerisinde yürürüz.

Bu yol zor bir yoldur: çaba ister, emek ister, sabır ister, bilgi ister, akıl ister, gönül ister. Bu yolda ağır ilerlenir ama emin ve sağlam adımlarla ilerlenir; bu yolda adımlar düşünülerek atılır ama geriye dönüşsüz bir şekilde atılır. Çabuk neticeye varıcı, devrimci, toplumcu formüller bu yolun üzerinde değildirler zira masonluk bir dava işi değil bir mana işidir.

Akan bir su düşününüz; önünde de bir taş olsun. Su eğer bu taşı ilk seferde sürüklerse sürükler; sürükleyemezse onunla uğraşmaz, onu yok sayar, asla mücadeleye girmez; taşın sağından solundan dolaşıp akmaya devam eder; bu şekilde akar, akar, akar. Bir gün akar, bir sene akar, bir asır akar; bir gün bakarsınız ki taş erimiş yok olmuş.

İşte inisiyatik yol, böyle bir çalışma usulünü göze alabilenlerin yoludur.

Keza masonluğun sürekli eskiden bahsettiğini, günümüz meseleleri ile ilgilenmediğini düşünmek, onu hiç anlamamış olmayı gerektirir. Memlekete kimin başbakan olması gerektiği, eğitim kadrolarının iyi ya da kötü olmaları bugün var olan, yarın yok olacak meselelerdir. Oysa ki masonluğun ilgi sahası, varoluşa, varoluşun sebeplerine, hakikate taalluk eden, mekânın ve zamanın üzerinde konulardır. Onun içindir ki biz çalışmalarımızı yirminci asrın sonunda Beyoğlu’ndaki bir sokaktaki apartman dairesinde değil, hem zaman hem de mekândan münezzeh bir mabedde yapıyoruz. Eski misterleri “eskiden bahsetmek” olarak görmek, onların asla eskimeyecek zaman ötesi bir hakikatin ve bilgeliğin kuşaktan kuşağa aktarılması demek olduğunu anlamamak, masonluğu lokali Beyoğlu’nda olan bir kulüp haline getirir ki o zaman da mabed yıkılır, zaman ve mekân insana galebe çalar, zulmet hüküm sürmeye başlar.

Velhasıl, hür masonluğu eskimiş yahut vazifesini tamamlayıp artık yok olmaya yüz tutmuş bir kurum olarak görmek, onun yöntemlerinin aşılmış olduklarını düşünmek, onu hiç tanımamış olmayı gerektirir. Tam tersine, hür masonluk çocukluk çağından henüz çıkmış, ileriye ümitlerle bakan ve insanlığın istikbalini elinde tutabilecek kudrette son derece dinamik bir müessesedir. Bu genç delikanlı büyümüş, gelişmiş ancak daha henüz yetişkinlik çağına varmamıştır. Daha beşikteyken kıskanç bir tanrıça tarafından üzerine gönderilen yılanları alt etmeyi başaran Herkül gibi, hür masonluk da bu en hassas çağında kendisine yöneltilen insafsız, acımasız ve kötü niyetli saldırılara mağlup olmamış, inançlarından, fikirlerinden, haysiyetinden en ufak bir taviz vermeksizin dimdik ve vakarla, Tefvik Fikret'in o "hiç eğilmemiş ulu cınar"ı gibi ayakta kalmıştır.

Ne var ki hür masonluğun şu ana kadar gerçekleştirdikleri, bundan sonra gerçekleştirmesi gerekenler yanında hiç kalır zira o, "dünyayı yeniden kurmaya bir davettir ve bu gücünün üzerinde değildir; yeter ki olması gerektiği gibi olsun!"

Peki acaba masonluk olması gerektiği gibi olabilir mi? Elbette ki evet zira hiçbir müessesede ondaki kendini geliştirme, eksiklerini giderme gücü yoktur. En büyük kusuru ise henüz kendini yeterince tanımaması, bu gücünün farkında olmamasıdır. Ne var ki yavaş yavaş uyanmakta, isterse neler yapabileceğini anlamaktadır. Şu ana kadar karmaşık hisleri ve içgüdülerinin etkisiyle hareket etmiş olan masonlar artık mantıklarını ön plana çıkartmaya ve şu soruyu sormaya başlamalıdır:

"Neden?"

Bu soru aslında geleneklerin ve eski usullerimizin bir nevi sorgulanışı olup, altında, geleneklere sırf eski oldukları için değil, masonluğun temel hedeflerini gerçekleştirmesini, başka bir deyişle dünyayı yeniden kurabilmesini sağladıkları için uyulması gereği yatar. İşte bu noktada masonluğu anlamanın vakti gelmiştir: hür masonluk artık sadece sembolik olarak kalamaz; inisiyatif olması gerekir.

Ve masonlar gerçek inisiyeler, kelimenin tam manası ile düşünen insanlar oldukları vakit güçleri ne olabilir? Daha bunun bilincinde değilken bile öyle eserler vermişlerdir ki bilinçli olarak dünyayı baştan aşağı değiştirmeleri işten bile değildir.

Şu son okuduğunuz dört beş paragraf, büyük bir mason yazar, büyük bir simyacı, büyük bir mistik olan Oswald Wirth'in altmış sene evvel yazdıklarının bir nevi özeti. Altmış sene bir insan ömrü için çok uzun bir süre olsa dahi toplumların hayatında hiçbir şey değil; ve anahtar kelime, dün olduğu gibi bugün de hedeflerimizi gerçekleştirmemizi sağlayacak kelime olduğu yerde duruyor: inisiyasyon; inisiyasyon ve onun neticesinde elde edilecek hür insan.

Tabii burada hürriyet ile kastedilen, kelimenin geniş kitlelerce kabul edilen manasından çok farklıdır. Bizim için hürriyet, "basın hürriyeti", "gösteri hürriyeti", "fikirleri ifade hürriyeti" gibi ifadelerden farklı ve onların üzerinde olarak, insan zihninin hürriyeti manasına gelir. Dolayısı ile inisiyasyonun elde etmeyi hedeflediği hür insan, her türlü dogma, doktrin, ideoloji ve önyargının kalıbından kendisini kurtarabilmiş, zihnini her türlü "hazır formül"ün, "mutlak doğru"nun, "şaşmaz gerçek"ın, "kusursuz kurtarıcı"nın prangasından azad edebilmiş imtiyazlı insandır.

Esasen her türlü aydınlık düzenin temelinde yatan da bu insandır. Ve toplumlar bu değerlere yaklaşılabildikleri nispette hürriyetçi demokrasinin de, laikliğin de başarı şansı artacaktır. Neticede zihni köle insanlardan oluşan bir topluma hangi “mükemmel” düzeni getirirseniz getirin, yaşama şansı yoktur zira toplum neticede fertlerin bir araya gelmelerinden oluşmaktadır. Kölelerin bir araya gelip kendilerini idare ettikleri düzen ise, adı ne konmuş olursa olsun, köleliktir. Hür insanların bir araya gelip kendilerini idare ettikleri düzen ise, adı ne konmuş olursa olsun, hürriyettir. Velhasıl toplumun ne şekilde idare edildiğini tayin eden, düzenin resmî adı değil, toplumu oluşturan fertlerin niteliğidir.

İşte inisiyasyon köleliği yıkıp, yerine hürriyeti koymaya bir çağrıdır.

Yahut Refet Sadeddin biraderin o fevkalade ifadesi ile, “*Hür Masonluk hikmet-i kadimenin*¹⁶ resmî dinlere ve resmî felsefelere bir karşı koyuşudur.”

Elhak öyledir!

Ve esasen bütün bu çalışma da, bu eski hikmeti tanımlamayı, onun ne olduğunu izahı hedefliyor. Ama gelin bunu bir de, Refet Sadeddin’in ağzından, onun o eşsiz üslubundan dinleyelim¹⁷:

“Ben bir Allah’a, bir meçhule, benim için meçhul olan bir Allah’a, bütün tariflerin ötesinde bulunan birşeye inanırım. Kiliseler, mezhepler ve bütün dinler tekeldirler. Allah dağlardan inen bir su gibidir ki nehirleri ve ırmakları doldurur. Vakia bazı insanlar bu suyu hemen şişelerine doldururlar. Bu şişelerden bazıları güzel, bazıları çirkindir. Bu adamlar doldurdukları şişeleri satmak için derhal pazara çıkarırlar ve derler ki ‘yalnız bu su susuzluğunuzu giderebilir’. Ben de derim ki tazeliğini ve lezzetini kaybetmiş bulunan bu sular artık bir susuzluğu gideremezler. En iyisi ırmakların kenarına gitmek ve eğilip taze suyu avuç avuç içmektir. Asırlara rağmen bu dünyada henüz sularla değil, şişelerle ve onların renkleriyle iştigal olunuyor.

.....

Büyük dinler teessüs edip de büyük otoritelere vücut verildiği günden beri eski hikmet mahvedilmek istenmiştir. Bir taraftan umumi manası ile kilise, diğer taraftan hususi manası ile hükümrانlık, insanlığa gem vurarak dizginlerini eline almak teşebbüsüne girdikleri gün ilk yaptıkları iş, kendilerinin zalimane teşebbüslerini men edecek olan hikmeti mahva çalışmak olmuştur. İnsaniyetin hürriyetini talep eden kadim hikmet, tam yirmibeş asır devam eden bir mücadele kabul etmiştir. Bu mücadelede hikmet-i kadime bir defa bile mağlup olmamıştır. Bir şairin dediği gibi, ‘o bir seda idi; onu susturmak boğmak istediler; ziyaya dönüştü. Hiç ziya boğulur mu? Ziya olduğu vakit söndürmek istediler, rengen dönüştü. Hiç renk üflemeyle söner mi?’

Böylece hikmet-i kadime, zulmün ve gayzın elinden kaçırılı kaçırılı bugüne kadar geldi. Hikmetin, asırların akıp geçişi boyunca sığındığı mabedler defalarca dünyevi ihtirasın saldırısına maruz kaldılar. Mensupları yakıldılar. Fakat dünyada ömürlerini

¹⁶ Yani “eski hikmetin”

¹⁷ Bu alıntıları Refet Sadeddin biraderin, Hermes ve Pitagor üzerine iki konferansından yaptım. Günümüz Türkçesine çevirirken olabildiğince aslına sadık kalıp o güzelim üslubu bozmamaya çalıştım.

küçük hırslar için israf edenler olduğu gibi büyük bir şey için yaşayanlar, gönüllerini beyaz, güzel ve yüksek bir şeye kaptıranlar da vardır. Onlar için ölüm ancak tekâmül yolunda bir dönüm noktasından ibarettir. Hikmet-i kadime onların asil ve pak ellerinde bir yaprak gibi yükseldi. Onlar bugün ebediyete intikal etmiş olan eski kardeşlerimiz, isimleri unutulmuş fakat ruhları bizimle beraber yaşayan mason üstadlarımızdır. Güneşte gezdikleri halde gölge bırakmayan bu mürşid ruhların hatıra ve eserleri biz fanilerin nazarlarında ömrümüzün sonuna kadar gözlerimizi üzerlerinden ayıramayacağımız birer kemal kitabesi olarak kalacaktır.

.....

Hikmet-i kadime muhakkak ki beşeri irfanın menbaıdır. Onu öğrenmek hepimize borçtur. Fakat onu duymadan, sezmeden ve sevmeden öğrenmek imkânsızdır. Tekris bize akıl ve hikmet mabedinin kapısını açar. Onun minberine insan kendi irfan ve iradesiyle çıkar. Onun mihrabında insan kendi fazilet ve feragatiyle durur. Masonlukta birbirini takip eden tekrisler vardır. Fakat bu bir şekil ve tedbirdir. Masonlukta ancak bir tekris vardır; o da ruhumuzun hakikate temas ettiği andır.”

Tabii bütün bunların bir anlam ifade etmesi, tekrisimizin manasını anlamış olmamıza yani hayat, ölüm ve ölümsüzlüğün sırrına vakıf gerçek inisiyeler olabilmemize bağlıdır. Gelin kitabın bu bölümünü yine bir alıntıyla, Oswald Wirth’in yeni inisiyelere gerçek inisiyenin nasıl bir insan olduğunu anlatışıyla kapatalım; ve dileyelim biz de öyle olalım:

Yeni inisiyelere

Çok kıymetli kardeşlerim,

Hür masonluk sizi misterlerine inisiye ederek seçkin, bilge yahut düşünen insanlar olmaya yani düşünmeyen canlılar kütlesinin üzerine yükselmeye davet eder.

Düşünmemek, hükmedilmeye, yönlendirilmeye, idare edilmeye ve sık sık yük hayvanı muamelesi görmeye razı olmak demektir.

İnsan, zihnî yetenekleriyle hayvandan ayrılır. Düşünce onu hür kılar, ona dünya imparatorluğunu verir: düşünmek hükmetmektir.

Ne var ki düşünen insan daima istisnai bir varlık olmuştur. Eskilerden beri insan kendi içine dönmüş, rüyalarda kaybolmuştur; bugün ise bunun tam tersi bir aşırılığın içerisinde. Kendisini hayat kavgasına o denli kaptırmıştır ki, sükûnet içerisinde tefekküre dalacak, düşünce sanatı denilen o âli sanatı tatbik edecek hiç vakti kalmamıştır.

Oysa ki Büyük Sanat, Krali Sanat ya da Âli Sanat denilen bu sanatı yaşatmak hür masonluğa ve biz masonlara düşmektedir.

Günümüz aydınları, her ikisi de düşünceyi dışlayan iki öğretiyi, yani kör bir iman üzerine kurulu kiliselerle, yeni ilmî inançları dogmalar halinde ortaya koyan okullar arasında bocalamaya devam edemezler.

Günümüzün şartları çağdaşlarımızı düşünme zahmetinden kurtarmak için elinden geleni yapmaktadır; yine de, belki de aslında bu sebepten, güçlü bir teşekkülün unutulmakta olan geleneklerin meşalesini yeniden yakması şarttır. Bizim düşünen insanlara ihtiyacımız vardır; bunu temin edecek olan ise üniversitelerimizin eğitimi değildir.

Düşünen insan çok bilen insan demek değildir; hafızası faydasız hatıralarla tıka basa dolmamıştır. Düşünen insan, dinî yahut ilmî dogmalarla kısıtlama ihtiyacını duymadığı hür bir zihne sahiptir.

Düşünen insan kendi kendisini geliştirir; başka bir deyişle kendi eserlerinin çocuğudur. Bunu bilen hür masonluk, dogmalar yaratmaktan daima kaçınmış ve bütün kiliselerin tam tersine, asla hakikatin sahibi olduğunu iddia etmemiştir. Masonlukta hataya karşı tedbir almakla yetinilir, sonra da herkes doğruyu, haklıyı, güzeli aramaya teşvik edilir.

Hür masonluk bayağı kafaların fikirlerini ifade edebilmek için dört elle sarıldıkları parlak sözlerden, hazır formül ve cümlelerden nefret eder. Mensuplarını düşünmeye zorlamak ister, dolayısıyla da öğretisini bir alegori ve semboller perdesinin ardında ortaya koyar; anlayabilmek, keşfedebilmek ve sezebilmek için düşünmeye davet eder.

Dolayısıyla kardeşlerim, kelimenin en yüksek manasıyla kâhinler olabilmek için çaba sarfediniz zira kendinizde ne buluyorsanız masonlukta da onu bulacak ve böylece hür masonluğun inisiyatifini yeniden doğuşuna katkıda bulunacaksınız.

Evrenin Ulu Mimarı tekrisinin manasını anlamış masonlar yani gerçek inisiyeler olma yolundaki çabalarımızda yardımcımız olsun.

II.2. İnisiyatik Düşüncenin Doğuşu

İnisiyasyon insanlık tarihinin en önemli ve en anlamlı manevi fenomenidir

Mircea Eliade

İnisiyasyon kelimesinin kökü latince "başlangıç" manasına gelen "initium"¹⁸. İnisiye etmek ise başlangıç yoluna koymak, bir tefekkür ve dahilî çalışma mekanizmasını harekete geçirmek manasına gelir.

İnsanoğlu düşünmeye başlayalı beri kim olduğunu, nereden geldiğini, nereye gittiğini, başka bir ifadeyle hayatın ve kendi hayatının manasını araştırıp durmuştur. Beş duyusu vasıtası ile algıladıklarını aklının süzgecinden geçirip bazı neticelere varmış, buna bilim demiştir; altıncı hissini gönlüyle birleştirip irreeli reelde aksettirmiş, güzeli yakalamış, buna sanat demiştir; kimi zaman da kendi iç dünyasında tefekküre dalmış, bilimle sanatı mezcedip bazı neticelere varmış, buna da felsefe demiştir.

Peki ama, varolalı beri hakikati aramış insanoğlunun eriştiği neticeler tatmin edici olmuş mudur? Bu soruyu “bu cevaplar beni tatmin ediyor mu?” şeklinde kendimize sorup, cevabını da kendimiz vermemiz gerekir herhalde. Yani hepimiz bu soruyu kendi vicdanımızda cevaplandırmak durumundayız; ama bir takım objektif tespitlerde bulunmadan da bu cevabı sağlıklı vermemiz zor olur herhalde.

İlk insan...

Sevgiyle nefret, akılla duygular, vefayla ihanet, samimiyetle riya, velhasıl akla gelebilecek her türlü ikilem arasında bocalayıp duran, bu çelişik duygular arasında nereye gideceğine bir türlü karar verememiş, rüzgârın önüne kattığı bir kuru yaprak gibi oradan oraya sürüklenen bir abd-i âciz.

Çağdaş insan... Bugünün, asrımızın insanı...

Belki sebepler değişmiş, bir takım davranışları çağa uymuş; ama o da aynı duygular içerisinde oradan oraya savruluyor. Aradaki tek fark birisi kendisini çıplak gözünün görebildiği kadarıyla sınırlamış, diğeri ise binlerce senelik birikimiyle görebildiğinin ötesini araştırıyor.

Ama insan hep o aynı insan. Korkusuyla, sevgisiyle, nefretiyle, kıskançlığıyla, ihtiraslarıyla, zevkleri ve heyecanlarıyla, mutluluk ve pişmanlıklarıyla hep aynı

¹⁸ Yeri gelmişken bir hususun altını çizmek istiyorum. Bu çalışmamı yayımlanmadan evvel okumak lutfunda bulunan kardeşlerimden, tekrisin sözlük anlamının inisiyasyondan farklı olduğunu ve bunun altının çizilmesi gerektiğini söyleyenler oldu. Yerden göğe kadar haklılar mutlaka. Fakat ben, kelimeler üzerindeki etimolojik tartışmaların, verilmek istenen mesajı yanlışlatmaya inanılardanım. Dolayısıyla ile bütün bu çalışma boyunca tekris ve inisiyasyon kelimelerini aynı manada kullanacağım.

çelişkiler yumağı. Bunca senelik çalışmanın neticesinde bir arpa boyu yol gidebilmiş; aradığı hakikat yani kendi hakikati ise bundan çok daha derinlerde...

Ve Âdem evlâdının kafasında hep o aynı sorular: Ben kimim? Nereden geliyor ve nereye gidiyorum? Yeryüzündeki kısa misafirliğimin sebebi ne? Hayatımı ne şekilde yaşarsam varoluş sebebimle ahenk içerisinde olurum?

Ve sorular... Cevabı bir türlü gelmeyen, birbirini takip eden bunaltıcı sorular...

Ne var ki bunun hiçbir önemi yok zira hakikati, bir matematik denklemi çözer gibi herkesi tatmin edecek bir şekilde bulmak zaten imkânsız. Önemli olan onu araştırmak; sonu gelmese de bıkmadan usanmadan araştırmak. Hani total karıncaya nereye gittiğini sormuşlar, "hacca gidiyorum" diye cevap vermiş. "Ama karınca, oraya varamazsın ki, hem yol çok uzak, hem de senin bir ayağın total". "Olsun" diye yanıtlamış karınca, "olsun, varamasam da yolunda ölürüm ya".

İşte insanoğlunun hakikati arayışı da böyle bir macera olmuş. "*Endişe etmeyin, gevşemeyin, inancınız sağlamsa mutlaka başaracaksınız*" ilâhi uyarısı doğrultusunda aramış, aramış, aramış. Belki herkesi tatmin edecek genel bir cevap bulamamış ama arayan insanın gönlüne birşeyler doğmuş. Adına ister bilim densin isterse de sanat yahut felsefe; ister akıl densin ister iman; ister ilim densin isterse de aşk; arayan insan dile getiremese de hep hakikati ucundan bir yerden yakalamış. O yakalamış o kaçmış; bu kaçıp kovalama bir ömür boyu devam etse de, arayan insan gönlünde hep o kovaladığı, dile getiremediği hakikatten bir parçayla yaşamış. Gerçeğin evrimiyle, aranan hakikat de zamanla değişir gibi görünmüş ama insanoğlu değişenin hiçbir zaman hakikatin zatı değil, tecelli eden ve edegelecek sıfatları olduğunu bilmiş, daima gönlünde o büyük sırdan bir parçayla yaşamış. Mevlâna ne de güzel dile getirir bunu:

*Gece üstadıma sordum kaç kez,
Bana bu cihanın sırrını söyle tez,
Üstadım cevap verdi gülerek,
Bu sır ancak bilinir söylenemez*

Arayan insan bir ömür boyu peşinden koştuğu ve gönlünde bir parçasını yakaladığı hakikati mezar denilen meçhule kendisiyle beraber götürmek istememiş; onu şu ya da bu şekilde, kendisinden sonra gelecek hemcinslerine, kardeşlerine iletmek istemiş. Duyduğu heyecanı, gönlüne düşen ışığı başkaları ile de paylaşmayı arzulamıştır. Yerden göğe de haklıdır bu arzusunda. Neden bir ömür boyu peşinden koşmuş olduğu ve ucundan dahi olsa elde ettiğini hissettiği bu nuru kendisiyle beraber bir bilinmeyene götürsün ki...

İnsan bulduğu hakikati kardeşlerine iletсин de, bunu nasıl başarsın? Bulmuş olduğu şey bir matematik denklemi değil ki kağıda kaleme sarılsın. Gönlüne doğmuş olan ve doğrudan doğruya karşısındakinin gönlüne akıtması gereken bir nur, bir aydınlıktır burada söz konusu olan. Kelimeler ise ne kadar zavallı, ne kadar âciz, ne kadar pejmürde kalırlar bunun için.

Bakın René Char ne güzel dile getirmiş bunu: “*Sevdiğimiz insanla artık konuşmuyoruz; ve bu sessizlik manasına gelmez*¹⁹”

Sahiden de gelmez! İnsan kâinatın küçük bir modeli; her insan başlı başına bir kâinat; onun içinde kopan şiddetteki fırtınalar kozmosun başka hiçbir yerinde kopmuyor; ve ben, bu satırları yazarken dahi içimdekini tam olarak dile getirememenin, gönlümdeki heyecanı size tam olarak aksettirememenin acısını duyuyorum ve çareyi iletişim halindeki iki kişi arasındaki gönül köprüsünü, kelimelere fazla güvenmeksizin en güzel biçimde kurmuş olan Orhan Veli'ye sığınmakta buluyorum:

*Ağlasam sesimi duyar mısınız
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz
Gözyaşlarıma ellerinizle?*

*Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden evvel.*

*Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.*

Şüphesiz o yer bizim bu köhne dünyamız değil. Ne kadar yaklaşırsak yaklaşalım bir süre sonra kendimizi ifadede âciz kalıyoruz. Aklımızdakini anlatsak, gönlümüzdeki dile gelmiyor; kelimeler içimizdekini tasvire yetmiyor.

Evet, kelimeler yetmemiş insanoğluna; yetmiyor ve yetmeyecek de; nasıl yetsin ki...

Bu kâinatın küçük bir modeli olan eşref-i mahlukatın kâh aklı kâh gönlü, hepsinden de önemlisi ikisini bir araya getirerek keşfettiklerini ifade edebilmek, içinde barındırabilmek kolay mı? Neticede kendilerinden bu kadar çok şey beklediğimiz o zavallı kelimeler, basit amblemlerden başka bir şey değiller ki...

Onun içindir ki semboller, düşünen ilk insanların bu güçlüğü aşabilmek, elde ettikleri bütün bu birikimi, bu bilgeliği insana yakışacak bir vasıta ile gelecek asırlara ve nesillere iletebilmek için sığındıkları bir liman oldular. Artık bütün bu değerler, ancak anlayışlı kafaların nüfuz edebilecekleri bir perdeyle örtülü bir biçimde insanlığın hizmetindelerdi.

Günümüzden binlerce yıl önce ortaya çıkan ve varoldukarı günden beri kendilerini çözmeyi bilen şanslı insanların yolunu aydınlatan bu değerler, bu semboller, bu sırlar yani bu **Antik Çağın Misterleri** bilhassa son asırlarda kendilerini anlayamayan materyalist kafalarca küçümsendiler; fazla antik hattâ bazen de antika olmakla, velhasıl çağa hitap etmemekle suçlandılar. Ama onlar hiç kırılmadılar; içlerinde

¹⁹ Sürekli az konuştüğumdan pîkâyet eden sevgili Alphan'ın, benim güzel müstesna dostumun kulakları çınlasın!

barındırdıkları hakikati ve nuru, kendisinden emin bir bilgenin tevazuu ve sükûneti içerisinde onların lisanını anlayan imtiyazlı zümrenin gönlüne ılık ılık akıttılar. Birbirlerinden farklı devirlerde yaşamış inisiyeler arasında bir gönül köprüsü kurdular. Böylece, yalnızca içinde olan imtiyazlı insanların anlayıp istifade edebileceği, dışarıda kalanlara ise hiçbir şey ifade etmeyecek, belki de çocukça gelecek, zamandan ve mekândan münezzehe müstesna bir dünyanın mimarı oldular.

Oswald Wirth bu hususta, o devirlerde keşfedilen hakikatlerin günümüzün bilgileriyle uzaktan yakından ilişkisi olmadığını zira eski bilgelerin sebepleri ve bilhassa da **sebeplerin sebebini** araştırdıklarını; günümüz biliminin ise sonuçlara önem verdiğini, gözlemlediğini, hesapladığını, ne var ki düşünmediğini yazar ve şöyle devam eder: "*antikite bilgiler elde etmeye çalışıyordu; günümüzde ise sadece bilim adamları var*".

Peki ya bundan asırlar önce

*İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen
Bu nice okumaktır*

diye seslenen bir Yunus'u unutmak nasıl mümkün olabilir.

Velhasıl bilimi "neden diye sormayan, sadece nasılı araştıran" bir metod olarak gören, üstelik de bu metodu emsalsiz ve benzersiz kabul eden zihniyete "peki ama o zaman insanın temel sorularını nasıl cevaplandıracaksınız" diye soran bilgiler dün olmuş, bugün de var, yarın da olacaklar.

Dilerim hep baki kalacaklar.

II.3. Semboller ve Sembolizma

Semboller içimizde mevcut olan ve ancak sezebildiğimiz hakikatleri somutlaştırabilmemizi sağlarlar

Oswald Wirth

“Buradaki herşey semboldür!”

Böyle seslenilir tekris gününde yeni çırağa Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti’nin Birinci Derece Ritüeli’nde.

Bu esasen bir çağrı, yeni çırağa hayatını bundan böyle ne şekilde yaşayacağını, önünde kendisini bekleyen çalışma programının duyurulmasıdır: burada mevcut olan herşey, sembolizmanın ışığı altında incelenir; burada biçimi olan herşeyin mutlaka bir manası da vardır; bizim çalışmamız da bu manaları elde edip, onlar sayesinde aradığımız hakikate ulaşmaktır.

Biz mananın mimarlarıyız, görüntüler ise malzememizdir.

Tabii bu söylediklerimizin bir anlam ifade etmesi için, sembol kavramını lââyık olduğu yere yerleştirmemiz, ona içinde barındırdığı ezoterik ve inisiyatik birikimle mütenasip bir tanım getirmemiz gerekir. Onun için evvelâ burada kullandığımız sembol ifadesinin, bir haricîye ifade ettiğinden çok farklı algılanması gerektiğini, yani “canım sembol işte; simge, amblem gibi birşey” tarzında bir ifadeden itina ile kaçılmasının icap ettiğini söylemek istiyorum.

Latince "sonradan ilave edilen süs" manasına gelen *emblema* kelimesinden türeyen amblem bir fikrin basit temsilidir. Amblem, belirli bir anlam yerine kullanılan bir şekil, bir işaret, bir resimdir. Meselâ sürati belirtmek için çizilen bir kanat resmi gibi. Muayyen bir simgeyle herkes aynı şeyi anlar. Yani amblemler, bir nevi üzerinde anlaşılmış kısaltmalardır. Üzerinde bu kadar uzlaşma olan işaretlerin ise derin bir birikimi içlerinde barındırmalarına imkân yoktur. En az kelimeler kadar hattâ belki daha bile âciz ve pejmürdedirler bu konuda.

Oysa ki sembol bundan çok daha derin manalar taşır; esasen sembol tabirinin kökeni, bu kelimenin gördüğü vazifeyi ve taşıdığı manayı o kadar güzel, kendisine öyle yakışır bir biçimde anlatmaktadır ki...

Bazı filmlerde çeşitli vesilelerle örnekleri görülen bir hadise vardır: ölüm döşeğindeki bir anne iki küçük çocuğunu onlara bakacak insanlara vermek zorundadır. Ne var ki bu insanlar bambaşka yerlerde yaşamaktadırlar. Ölümün korkusu ve evlatlarından ayrılmanın manevi ıstırabının üzerine bir de yavrularının birbirlerinden kopacaklarını, kardeş olduklarını asla bilmeyeceklerini düşünmenin acısı çöker annenin yüreğine. Birden aklına dâhiyane bir fikir gelir: kendi madalyonu. Ömür boyu göğsünde sakladığı bu madalyon artık yavrularının istikbaldeki birlikteliklerinin

teminatıdır anne için; onu çıkartır, ortadan ikiye kırar. Bir parçasını bir evlâdının, öbürünü de diğerinin boynuna asar. Artık huzur içinde ölebilir anne zira çocukları ileride karşılaşırlarsa bu iki parçanın bir araya gelmesiyle birbirlerini tanıyabileceklerdir.

İşte sembol kelimesi kökünü, Yunanca "teşhis işareti vazifesi gören kırık tabletler" manasına gelen *symbolon* tabirinden almaktadır. Sadece bu bile, sembolün ne derin manalar barındırdığını, alelâde bir işaretin çok üzerinde değerlere sahip olduğunu anlatmaya yeter. İnsanoğlunun bugün dünyadaki görüntüsü, anneleri tarafından küçükken farklı yerlere dağıtılan, bundan dolayı da büyüdükten sonra birbirlerini tanımayan kardeşlerden pek de farklı değildir. İnsanlar birbirlerinin kardeşidir; sadece çıktıkları köken olarak değil, paylaştıkları yahut paylaşmaları gereken ortak değerler ve duygular açısından da bu böyledir. Fakat insanoğlu bunun farkında değildir: bütün tarihi boyunca dil diyerek, din diyerek, ırk diyerek, para diyerek, şu diyerek, bu diyerek birbirini katletmiştir. Şu yeryüzündeki varlığının, kısacık misafirliğinin sebebini anlamamış, onun icaplarının tam aksine hareket etmiştir.

Bunun istisnaları vardır: hayatın ve varoluşun manasını anlamış, buna uygun biçimde hareket eden insanlar, elbette ki mevcuttur; ve bu insanlar elbette ki eskinin bütün bilgeliğini özümsemiş insanlardır. Varoluşun sebebini araştırmak esasen hakikati araştırmak değil midir? Ve bu hakikatin kırıntıları, herkesin kendisine göre yorumlayabileceği ve gelecek nesillere nakledebileceği bir biçimde sembollerin içine gizlenmemiş midir?

Dolayısıyla bu insanlar, sembollerin günümüze getirdiği mesajları çözmüş, onların lisanını bilen insanlardır; bunlar imtiyazlı insanlardır. Ve bu bilge kişiler, bu inisiyeler, bildikleri bu ortak lisan yani semboller sayesinde birbirlerini tanımakta, birbirlerini sevmekte, birbirlerine kardeş demektedirler. Böylece semboller vazifelerini yerine getirmekte, kendilerinin dilini bilenler için bir teşhis, bir tanışma işareti haline gelmektedirler.

Haricî âlem masonların birbirlerine kardeş diye hitap etmelerini hiçbir zaman anlayamamış, masonluğu bir dayanışma cemiyeti olarak görmüştür. Buna şaşmamak, fazlasını da ümit etmemek gerekir zira bunun gerçek sebebini anlayabilmek sembollerin lisanını öğrenmeyi yani belirli bir inisiyasyondan geçmeyi gerektirir; haricî âlem ise tanımı itibarı ile bu inisiyasyondan geçmemişlerin diyarıdır. Tekrarda fayda görüyorum: ne masonluk ne de diğer inisiyatik cemiyetlerde mensupların bir araya gelmelerindeki temel sebep kardeşlik ve dayanışma değildir; ana gaye eski misterlere erişebilmek ve bunlar sayesinde yürüdüğümüz hayat yolunu aydınlatabilmektir. Ne var ki bu belirli bir inisiyasyondan geçmeyi gerektirir ve bu inisiyasyon insanı öyle bir platforma çıkarır, insanın gönlünü öyle bir açar ki, artık bu ortak değerleri paylaşan kişilerin birbirlerine kardeş dememelerine imkân yoktur. Bizim kardeşliğimiz inisiyatik bir kardeşliktir. Ne mutlu onu anlayabilenlere!

Sembolün bir diğer hususiyeti de kişinin bilinçaltına hitap etmesidir. Bundan dolayıdır ki aynı sembol farklı kişileri farklı yönlerden etkileyebilir. Her fert kendi kudret ve kabiliyetine, bilgi birikimine göre sembolde farklı bir mana, farklı bir lezzet bulur. Bu böyle olmak da zorundadır zaten; zira eğer semboller içlerinde hakikatten parçalar barındırıyorsa, bu ancak yoruma açık olmaları ve kişiden kişiye

farklılık gösterebilmeleri ile mümkündür. Yoksa hakikati mutlak bir kalıba dökmek düşünülebilir mi hiç!

Esasen sembollerin belki de en önemli hususiyeti yoruma açık olmalarından kaynaklanan mana zenginlikleridir. Gerçekten de semboller çeşitli devirlerde çeşitli toplumlar tarafından devrin şartları ve kendilerini yorumlayanların birikimlerine göre farklı manalar almışlar, ne var ki sembolizma ilminin kurallarına göre evvelki manalarını da muhafaza etmişlerdir. Bu da hem zenginleşmelerini, hem de zaman ve mekânın üzerine çıkmalarını sağlamıştır.

Burada zaman üstü derken çok uzun bir zaman dilimiydi kastetmek istediğimiz yoksa aynı insan hayatı gibi sembolün hayatı da sonludur. Nasıl ki insan hayatı ruhun bedenden ayrılması ile sona ererse, sembolün hayatı da ezoterik muhtevasını yitirmesi ile sona erer: sembolün ruhu, içinde barındırdığı ezoterizmdir.

Eğer sembollerin ömrünü insan ömrüne benzetecek olursak, onların da doğup, büyüüp, öldüklerini görürüz. İnsanın kelimelerle ifade edemediği bir fikri anlatabilme arzusundan doğan sembol, farklı zaman ve zeminlerde yapılan yorumlarla zenginleşir. Buna sembolün büyümesi diyebiliriz. Sembol ezoterik manasını kaybettiği andan itibaren ise bütün değerini yitirir; bir resim, bir amblem haline gelir; artık yorumlanacak bir tarafı kalmamıştır. Buna da sembolün ölümü diyebiliriz. Örnek verecek olursak karşılıklı dostluğun sembolü olan el sıkışma artık ezoterik manasını kaybetmiştir. Günümüz insanı için bu o kadar kanıksanmış, manası o denli açık, o kadar yoruma muhtaç olmayan bir harekettir ki üzerinde durulacak bir şey kalmamıştır. Halbuki sembol bir yemiş gibidir: kabuğu ne kadar güç kırılırsa elde edilen meyva o kadar lezzetli olur.

Bu hususta René Guenon, şöyle yazıyor²⁰:

"Sembol sadece dış görünüşüyle algılandığı andan itibaren, mevcudiyet sebebi ve müessiriyeti kaybolur; sembol artık bir "put"tan yani boş ve anlamsız bir imajdan başka bir şey değildir; artık onu muhafaza etmek, ona kaybetmiş olduğu ezoterik değeri kısmen ya da tamamen geri verebilecek anlayışta birisiyle karşılaşmadığı müddetçe boş bir bağılıktan öteye gidemez."

Hür masonluğumuz bakımından bu kıssadan çıkartılması gereken hisse, muhafaza ettiğimiz biçime dönük her kaidenin, her hareketin altında yatan sebebi, ezoterik muhtevayı arama, anlamaya çalışma gereğidir. Aksi şekilde davranmak, temel amacı putları yıkmak olan masonluğun bizzat kendisini bir putlar galerisine dönüştürmek olur ki bunun hesabını gelecek nesillere vermemiz mümkün olmaz. Esasen masonluğun bünyesi de böyle bir yaklaşımı kabul etmez ve bunun temsilcileri bu çatı altında en hafif tabiri ile mutsuz olurlar.

Sembollerin içlerinde barındırdıkları değerler ve ezoterik yönlerinden bahsederken, altı çizilmesi gereken bir husus daha var: sık sık masonluğun bir yorum sanatı olduğunu söyler ve sembollerini yorumlarız. İşin ilginç yanı da genellikle birbiriyle çok tutarlı yorumlarda bulunuruz. Bazen yüz yıl önce yaşamış bir yazarın beş köşeli yıldızı yorumuyla bugünkü bir yazarın G harfini yorumunun, hattâ çok eskilerde

²⁰ Hindu Doktrinlerine Genel Giriş, s. 109

yaşamış düşünürlerin farklı semboller üzerindeki yorumlarının birbirlerini destekler ve tamamlar mahiyette olduğunu görür şaşırırız.

Halbuki bunda şaşırarak bir taraf yoktur zira bütün bu yorumlar, sembollerin özel şekillerine bakılarak uydurulmuş olan göz alıcı, parlak cümleler değildir ki! Bunlar sembollerin içinde yani ezoterik kısmında zaten var olan, atalarımız tarafından bize iletmek istenen ve bu şekilde iletilmesi uygun görülmüş olan mesajlardır. Bu mesajlar insanlık kültürü denilen o muazzam birikimi günümüze taşımakta ve içlerinde bizim temel hakikatimizi barındırmaktadırlar. Temel hakikatimiz ise dil, din, ırk, devir farkı gözetmeksizin aynıdır. Dolayısıyla farklı zamanlarda farklı kültürlerle mensup kişiler tarafından yapılan yorumların birbirlerini desteklemelerinden daha tabii bir şey yoktur, zira bütün bu yorumlar, sembolün ezoterik kısmında gizli olan ve temelde aynı olan insanlık kültürü, yani “bizim hakikatimiz”den başka bir şey değildir.

O halde tarih boyunca bambaşka devir ve yerlerde ortaya çıkmış çeşitli inisiyatik müesseselerin ritüelleri ve sembolleri arasındaki benzerliğe şaşırmmamak gerekir. Esasen bu müesseselerin bir kısmı arasında dolaylı yahut doğrudan ilişkiler mevcut olmuştur ve bir takım araştırmacılar bunlar arasındaki benzerlikleri bu tarz temaslarla açıklamak istidadındadırlar. Bunda bir gerçek payı vardır elbette. Ne var ki son tahlilde bu, herhangi bir sosyal bilimcinin yapabileceği haricî bir analizdir. Oysa ki bu müesseselerin paylaştıkları ortak değerleri toplumsal alışverişler yerine ferdî çıkışlara bağlamak ve bunu, farklı kültürlerle sahip lâkin aynı temel hakikati paylaşan insanların birbirlerinden bağımsız olarak içlerindeki ışığı uyandırmalarıyla izah etmek inisiyatik metoda daha uygun düşer.

Sözün özü sembolizma, fikirlerin ifadesi ve erişilmiş bilgilerin sonraki nesillere iletilmesinde sadece sembollerden yararlanılan bir lisandır. Bir lisan olduğu için de son derece iyi tanımlanmış kuralları vardır; gelişigüzel bir şekiller dizisi olmanın çok ötesinde, sırrına ancak yoğun emek sarfederek vakıf olunabilecek ve birbirini gayet mantıklı bir biçimde takip eden bir nevi fikirler dizisidir. Ve Oswald Wirth’in dediği gibi *"semboller içimizde mevcut olan ve ancak sezebildiğimiz hakikatleri somutlaştırabilmemizi sağlarlar"*. Gerçekten de sembol insanın içinde hissedip de tam tanımlayamadığı için dile getiremediğinin dışarıya bir nevi yansımasıdır. Semboller dış dünya ile aramızdaki ilmi aşan hakikatleri, örtülü ince bağları kavramamıza yardımcı olur, ezoterizme nüfuz etmemizi sağlarlar.

İşte üzerinde itina ile durulması gereken bir temel kelime daha: ezoterizm. Önümüzdeki bölümü ezoterizme ve ona nüfuz etme yolu olan inisiyasyona ayıracağız.

II.4. Ezoterizm ve İnisiyasyon Üzerine

"Evrende herşey çift ve zıt yaratılmıştır"

Şanı Yüce Kur'an

Ezoterizmi ve ezoterik doktrinlerin²¹ mevcudiyetinin gereğini en güzel anlatabileceğim ifadeyi ararken, yukarıda Zümer Suresi'nden yaptığım alıntıyı buldum:

"Evrende herşey çift ve zıt yaratılmıştır"

İnisiyatik bilginin önemli kaynaklarından olan kutsal kitapları anlamaya, yorumlamaya çalışırken kullanacağımız metod, inisiyatik, ezoterik metoddan başka birşey olamaz elbette ki²². O zaman da buradaki zıtlık kelimesinin, haricî değil ezoterik manasına varmaya çalışmamız gerekir. Bu ifadenin en alışlagelmiş kullanımı bir çatışmayı, bir çelişmeyi anlatmak içindir: "Ahmet ile Mehmet çok zıt karakterlere sahipler" yahut da "her söylediğimin tam zıddını yapıyorsun".

Kibirimi bağışlayın ama bunlar sokak tabirleri, yani haricî âlemin ifadeleri. Oysa ki siyah beyaz mozaik döşemenin ne demek istediğini anlamış insanlar, zıtlığı birbirini tamamlamak, birbirini dengelemek, birbirini var etmek şeklinde anlarlar. Bunu kötü, can sıkıcı birşey olarak değil, eşyanın tabiatının bir neticesi olarak algılarlar. Meselâ diyelim ki "iyi kötünün, ölüm hayatın zıddıdır".

Burada bir çatışma, bir kavga yok; tam tersine bir birbirini tamamlama, kendisini diğerine göre tanımlama var. Yani iyi olduğu için kötü var; yahut da hayat ölümle tanımlı zira ölüm diye bir kavram olmasa, hayat diye de bir kavram olmazdı. Soğuğu hissetmesek, sıcak kavramını icat eder miydik? Nefreti bilmesek sevgiyi bilebilir miydik?

Yani bu kavramların hiçbirisi tek başına var olamaz; ve eğer bir kavram tek başına mevcut değilse, yani kendi ayakları üzerinde duramıyorsa mutlak değil, izafi bir kavramdır. İzafi bir kavramsa da ona kimin nasıl baktığına göre değişir.²³ O halde izafi bir kavramı zıddı ile, yani aslında kendisini var eden ile beraber düşünmek, meselâ sıcak ile soğuğu, iyi ile kötüyü birlikte mütalaa etmek, aynı kavram olarak görmek gerekir zira ancak ikisi bir olurlarsa tekbaşlarına ayakta durabilirler.

²¹ Doktrin tabirini hiç sevmem; bana oldum olasıy durağanlıđý, donmuşluđu, taassubu çađrýđtıřır; hele ki onu ezoterizm gibi sürekli yeniden sorgulamayı icap ettiren bir kavramla yanyana getirip "ezoterik doktrin" şeklinde kullanmak hiç yapacađým bir iş deđildir. Lâkin Cihangir Gener kardeşimin "Ezoterik ve Batýni Doktrinler Tarihi" isimli enfes bir çalıřması var. Üstelik , kaleminin kuvveti ve bilgi birikiminden olsa gerek, bu tabiri o kullanýnca hiç de yadırgamadým. Burada bu vesile ile kulaklarıny çýnlatmak, kendisine atýfta bulunmak istedim.

²² Kutsal Kitapların hür masonluktaki yeri ve ne şekilde algýlanmaları gerektiđi halen devam eden bir tartýşmadýr; burada bu tartýşmaya hiç girmeyecek, bu konu hakkýndaki fikirlerimizi, kitabýmýzın "Ýnisiyatik Perspektiften Hür Masonluk" bađlýklý bölümünde sunmaya çalıřpacađýz.

²³ Hoca Efendi vaazýnda Allah'ý anlatýyormuş: "ne yeredir ne göktedir, ne pöyledir ne böyledir", dinleyenlerden Bektâbi dayanamamýş lafý atmýş: "Hocaefendi, þuna yok diyeceksin ama dilin varmýyor galiba". Ben de bu izafi kavramlara yok diyeceđim ama dilim varmýyor! Protagoras'ın kulakları çýnlasýn!

Bu elbette ki sıkıntıyı ortadan kaldırmıyor. Sıcakla soğuk beraber mütalaa edip bu birlikteliğin tek başına var olabilen bir mutlak kavram olduğunu söylemek kolaydır ama bu birlikteliğin neyi ifade ettiğini anlatabilecek birisini bulmak pek de mümkün olmaz herhalde: acaba sıcak-soğuk birlikteliği ile ölüm-hayat birlikteliği aynı mı yoksa farklı kavramları mı ifade eder? Ve bu sorunun cevabı ne olursa olsun, böyle bir birlikteliğin ortaya çıkardığı kavram ne manaya gelir?

Üstelik bu bakış açısı biraraya gelen kavramlara kişiliklerini de kaybettiriyor; onları birbirleri ile karıştırıyor: neden soğuk soğuktur da sıcak değildir? Acaba ölüm hayat, hayat ise ölüm olamaz mı? Bundan tam 2500 sene evvel Eflatun sormuş bunu:

“Kimbilir, belki de hayat bir ölüm, ölüm bir hayat. Belki de biz şimdi ölüleri teşkil ediyoruz”

diyerek.

Velhasıl herşey biraz da bakana bağlı; ve herşeyin aslında birden fazla manası var. Yine Kur'an-ı Kerim'de çeşitli vesilelerle, evrende herşeyin biri zahirî diğeri de batını olmak üzere çift anlamlı olduğu söylenir²⁴. İşte bu çift anlamdan dışa vuranına, kolay algılananına *egzoterik (zahirî)*; içe dönük zor anlaşılanına ise *ezoterik (batını)* anlam denir.²⁵

Tabii izafi kavramlar üzerine söylediklerimizden sonra “kolay” yahut da “zor” sıfatlarının pek de anlam ifade etmedikleri ortadadır. Neticede kimine göre kolay olan birşey, bir başkasına göre zor olabilir; nihayet bir işin kolaylığı yahut zorluğu, o işi yapanın istidadına ve bilgi birikimine bağlıdır. Onun içindir ki bu kavramları ne manada kullandığımız, biraz daha izaha muhtaç şu anda.

Buradaki bütün hadise herşeye başka bir gözle bakabilmeyi bilmektir: eşyalara, kavramlara, canlılara, kendimize velhasıl akla gelebilecek herşeye sorgulayan, araştıran ve asla ikna olmayan bir gözle bakabilmek. Yukarıda “kolay” tabiriyle kastettiğimiz, alışılmış, günlük lisanın ve kavramların bize çağrıştırdığı, dışa dönük manalar idi. Yani bardağa bardak demek, yahut güzeli güzel bulmak gibi.

Buna bir şartla hiçbir itirazımız yok: günlük alışılmış kavramlarla düşünmenin yaratıcılığımızı, sorgulayıcılığımızı, şüpheciliğimizi öldürmemesi kaydı ile. Bardak elbette ki bardak; ama acaba onun bize bardaklığından başka verdiği bir mesaj yok mudur? Güzele güzel demek sadece hakkımız değil vazifemiz de aynı zamanda; ama bunu derken güzelin ne demek olduğunu, birşeyi niçin güzel yahut da çirkin bulduğumuzu düşünmeyelim mi?

Bakın Oswald Wirth ezoterizmi nasıl tarif ediyor:

²⁴ Lokman 20; Nisa 28; Muhammed 24; Hasr 13

²⁵ Her ne kadar aksi fikirde olanlar varsa da, bizce “ezoterik” tabiri “batını” kavramını, “egzoterik” kelimesi ise “zahiri” ifadesini tam olarak karşılamaktadır. Aradaki fark sadece bu kelimelerin batı ya da doğu kökenli olmaları ile ilgilidir ki, bu çalışmada boyunca bunu dikkate almayacak ve bu kelimeleri birbirleri yerine kullanacağız.

“ Bugün üniversitelerimizde öğretilen bilim, yalnızca duyularımız ile algılanabilenleri dikkate alır. Herşeyin sadece dış yüzünü inceler ve ortaya akıl yolu ile kolaylıkla anlaşılabilen kavramlar koyar. Bu bilim, bu dışarının, barizin, görünenin bilimi, haricî bilimdir²⁶. Bunu küçümsemek kimsenin aklına gelmez, lâkin bu bize, bir zamanlar Kutsal Bilim diye adlandırılan, gizli olanın, görünmeyenin, içerde olanın bilimini de ihmal ettirmemelidir.

Aşağıdaki örnek, bu iki bilim tarzının ayırdedici vasıflarını açıkça ortaya koyacaktır.

Ciltli bir kitap alalım ve bir bilim adamından bunu kendisine has yöntemlerle incelemesini rica edelim. O bunu mükemmelen yapacaktır: kitabın boyutlarını milimetrenin onbinde birine varan bir hassasiyetle ölçecek, ağırlığını hesaplarken bir miligramdan az bir küsuratı dahi dikkate alacaktır. Metindeki karakterler dikkatle sayılacak, hangi kaideye göre dizildikleri araştırılacaktır. Bütün bunların ötesinde bilim, kitabın kağıdı ve mürekkebinin kimyevi analizini yapacak velhasıl kitabın fiziksel özelliklerine dair her türlü araştırmayı, aynı mükemmellik ve hassasiyet ile yapacaktır.

Lâkin bütün bu malumat bizim için tali bir öneme sahiptir. Bizi esas ilgilendiren, kitabın içinde yazarlar, yani yazarın ifade etmek istediği fikirdir.”

Öyledir de hakikaten; neye yarar ki kitabı anlamadan, vermek istediği mesajı, yazılış gayesini algılamadan onun dış görünüşünü iyi bilmek. İşte ezoterizm, o kitabın içinde yazanı okuma gayesidir.

Bunu söylerken, her bardağın illâ ki bardaklıktan başka çok derin mesajlar taşıdığını iddia ediyor değilim; ama neticede bütün bu mesajların, ezoterik mektupların okunabilmesi, mektubu yazan kadar okuyana da bağlıdır. Ve önemli olan, bu batını okuma, gönülü görmekte kullanabilme ve bıkmadan usanmadan şüphe ile sorgulama alışkanlığına sahip olmaktır zira hayatın bütün temel mesajları zahirde değil batında gizlidir ve bunu çözebilmek ancak bu alışkanlığa sahip olmakla mümkündür.

Dolayısıyla hedef bellidir: sadece beş duyumuza hitap eden zahirî manaların ötesine geçip, beş duyu ile algılanamayan batını manaları yakalayabilmek. İşte, ezoterizme “kolay” deme sebebimiz, bu manaların herkesin sahip olduğu ve kullanmasını da çok iyi bildiği bir yöntemle yakalanabiliyor olmasındandı. Oysa ki ezoterizmin bambaşka bir lisanı vardır; ancak müstesna kişilerin konuşmasını bildikleri bir lisan.

Güzel olan bu lisanın öğrenilebilir olmasındadır; bunu öğreten okulun adı ise inisiyasyondur.

İşte burada altı çizilmesi gereken nokta inisiyasyonun son derece tabii bir sosyal hadise olduğu ve insanın içinde daima mevcut olmuş olan temel hakikatleri kavrama yani tanrılaşma arzusundan kaynaklandığıdır. Bundan dolayıdır ki asırlar boyunca çok farklı medeniyetlerde sayısız inisiyasyon ritüelleri bulmamız mümkündür. Dolayısıyla biz her ne kadar burada örneklerimizi hep hür masonluktan veriyorsak da, inisiyasyon masonluğa has bir olgu değildir; her devirde hakikati aramış olan

²⁶ “Haricî” ifadesinin Fransız masonik literatüründeki karşılığı “Profane”dır. Bu kelime ise aslında “mabedin dışında kalan” yahut “kutsal olmayan” demektir ki Wirth’in burada kastettiği de budur.

insanoğlunun bir tefekkür ve dahilî çalışma mekanizmasını harekete geçirip hadiselerin ezoterik yüzünü görebilme ve böylece kendisinden önceki bilgi birikimine, diğer bir deyişle misterlere, malik olabilme arzusunun bir neticesidir. Bu Rose Croix'larda da Bektaşilik'te de Masonluk'ta da böyledir.

Tabii bütün bu inisiyatik ritlerin kişiye iletilmesi yani kişinin bu misterlere inisiye edilmesi belirli bir merasim vasıtasıyla olur. Bu merasime inisiyasyon (tekris), bu merasimden geçmiş kişiye inisiye, bu metodu takip eden cemiyetlere de inisiyatik cemiyetler denir.

Burada ilk olarak belirtilmesi gereken husus, inisiyasyonun bir amaç değil araç, bir son değil başlangıç olduğudur. Yani inisiye edilen kişi bir takım hakikatleri bir anda kavramaz. Yalnızca bu hakikatlerin mevcudiyetinin ve bunları araştırması, anlamaya çalışması gerektiğinin farkına varır; ezoterizmin önemini ve değerini kavrar; böylece gözü ve gönlündeki bir perde kalkmış olur; artık hayatının geri kalan kısmını buna göre düzenleyecektir. Velhasıl inisiyasyon kişinin yüzüne inen öyle bir şamardır ki insana bir anda gördüğü biçimler dünyasının haricinde, çok daha zengin, çok daha manalı bir başka dünyanın mevcudiyetini öğretir. Yani inisiye bilen değil arayan, araması gerektiğinin farkına varan insandır. Bundan sonraki hayatı gördüğü biçimlerin dışı vurmayan ikinci manasını yani ezoterik mesajını aramakla geçecektir ki bu sayede erişmeyi ümit ettiği hakikate ulaşabilsin.

Esasen inisiyasyon insanları aşağı bir halden yüksek bir hale geçirir. Bunu ise psikolojik olarak yapar. Çeşitli sembolik hareketler, fiziki ve moral sınavlarla kişiye öldüğü ve yeniden doğduğu hissini verir. İnisiye edilen kişi artık yepyeni bir insandır. Buradaki esas gaye ise kişinin ruh halini mükemmelleştirmek, bir nevi tanrılaşmayı temin edebilmektir.

İnisiyasyon insanın kendisini aşması, esasen içinde zaten taşımakta olduğu bir gücü harekete geçirmesidir. İnisiyasyon merasiminin başarıya ulaşip hedefine varabilmesi diğer bir deyişle bu töreni yaşayanın bir inisiye haline gelebilmesi için birbirine bağlı üç önemli şart vardır.

Bunlardan ilki ferdin istidadı, eğilimidir. Eğer haricî iyi niyetli değilse, orada inisiyasyon merasiminin kendisine vermek istediği mesajları almak arzusu ve bunları içine sindirebilecek manevi hazırlıkla bulunmuyorsa, inisiyasyonun başarıya ulaşabilmesi mümkün değildir. Zira inisiyasyon gönülde doğan, kelimelerle ifade edilemeyen ve kelimelerle ifade edilemediği için de normalde başkalarına iletilemeyecek bir nurun, bir aydınlığın gönülden gönüle doğrudan, kelimelere ve bir takım başka maddi vasıtalarla gerek kalmaksızın naklidir. Bu aydınlanma belki herkeste farklı tezahür edecektir; belki verilmek istenenle alınan şey aynı olmayacaktır; lâkin ne olursa olsun neticede bir gönülden diğerine bir aydınlık akışı temin edilecektir ki önemli olan da budur. Bu ise ancak çift taraflı bir ilişkiyle elde edilebilir. Bundan dolayıdır ki inisiye edilmeye çalışılanın yani misterlere erişmeye aday olan haricînin duyarsızlığı, bir başka tabirle gönlünü ona iletilmek istenen ışığa kapatması inisiyasyonu başarısız kılar zira bu durumdaki bir haricînin maneviyatına, şuur altına tesir edebilmek imkânsızdır.

İkinci şart inisiyasyonun ferdin şuur altına tesir edebilmesidir. İnisiyasyon hiçbir şekilde bilimsel olarak anladığımız manada bir bilgi vermez, eğitip öğretmez;

yalnızca kişiye arama ihtiyacını hissettirir; onu her türlü bilgiyi almaya hazır hale getirir. Bunu ise kelimelerle ifade edilemeyen bir ruhi tesir vererek yapar; sırrı yaşanır, ifade edilemez; onu herkes kendisinde duyar zira inisiyasyon kişinin şuur altında iz bırakır. Yani Mevlâna'nın dediği gibi "*bu sır ancak bilinir söylenemez*". Bu safhaya gelmiş olan kişinin kendisinde durgun halde varolan imkânları harekete geçmiştir; dolayısıyla onun için artık bir geriye dönüş söz konusu değildir. O artık bir inisiyedir, ve yola koyulmuştur.

Bu yolda ilerleyebilmesi ise üçüncü şart olan şahsi çabasına bağlıdır; ne kadar emek sarfederse, o kadar ileri gidecektir. Ne var ki bu emeği az da harcasa çok da harcasa madem ki bir defa yola koyulmuş ve ilerlemesi gerektiğinin farkına varmıştır, kim ne derse desin o bir inisiyedir.

Görüldüğü gibi inisiyasyon doğrudan doğruya ferdi ve ferdin bilinçaltını hedef alan bir merasimdir. En önemli hususiyeti ise, başarıya ulaşması halinde ömür boyu devam edecek bir süreç haline dönüşmesidir.

İnisiyasyonun bu tanımı ve tatbikatının, inisiyatik metodoloji açısından çok önemli iki neticesi vardır. Bunlardan ilki, inisiye edilecek kişinin kendisinin bu talepte bulunmasıdır. Bu talep açıkça, yahut örtülü bir biçimde olabilir ne var ki esas olan haricînin bir şekilde eski misterlere erişme arzusunu göstermiş olmasıdır. Bu kesinlikle sadece masonluğa has bir hadise değil, her türlü inisiyatik kurumun bünyesine yabancıları kabul etmek için koymuş olduğu bir temel şarttır, zira başka türlü inisiyasyon merasiminin başarıya ulaşması çok güçtür. Ve her başarısız inisiyasyon, vücutta ömür boyu iltihap yapacak çürük bir diş gibidir.

Bektaşî olmak isterseniz, size nasip verecek Baba Erenler bu talebi sizin ağzınızdan duymak ister; herhangi bir Batı menşeli inisiyatik kuruma girmek isterseniz bu yine böyledir. Masonlukta da taleptenmenin haricîye imzalatılması ve sonra tekris töreni esnasında bunun teyidinin kendisinden alınmasının altında yatan sebep budur. Bu üzerinde hassasiyetle durulması gereken ve ihlâli masonluğumuzun inisiyatik karakterine zarar verebilecek bir kaidedir.²⁷

Yukarıdaki metodolojik tanımdan elde edilecek ikinci netice ise **inisiyasyonun geri dönüşsüz bir hadise** olduğudur. İnsan bir defa inisiyasyonun sırrına vakıf oldu mu inisiye sıfatını kazanır ve bu sıfatı da kimse elinden alamaz. İnisiye daima inisiyedir. Dolayısıyla tekris olmuş yani masonluğa inisiye olmuş kişi de bu sıfatını ömrünün sonuna kadar korur. Tüzüklerimizde yer alan "*haricî âleme iade etmek*" ifadesi sadece idari bir tabir olup, cemiyetler kanununa göre kaydını cemiyetten silmek anlamına gelir; yoksa bu tabir ezoterik hiçbir mana taşımaz. İnisiyatik açıdan, mason sıfatını kimse kimsenin elinden alamaz; diğer bir deyişle "*kardeşim seni mason cemiyeti üyeliğinden çıkarttım*" diyebilirsiniz de "*kardeşim sen artık mason değilsin*", başka bir ifade ile "*senin başından artık bir tekris merasimi geçmedi; orada yaşamış olduğun heyecanlar, tatmış olduğun hissiyat ve bunların senin bilinçaltına bıraktıkları tesir silindi; gözlerin hakikatin nuruna açılmadı*" diyemezsiniz.

²⁷ Geçenlerde bir haricînin tahkikatına gittim; neden mason olmak istediğini sordum. Cevabı aynen böyleydi: "Bilmem, filanca bey bana mason olur musun dedi, ben de kabul ettim!" O etmiş ama, doğrusu içim parçalanarak ben etmedim.

Tabii bunları söylerken sözüm tekrisin manasını anlamış, yaşadığı töreni hücrelerine kadar hissetmiş olanlar içindir. Bunu anlamamışlar içinse zaten yapılacak birşey yoktur. Bu gibilerin inisiyasyon merasimi alelâde bir derneğe üyelik töreninden farksız olduğu için, bunlar mason derneğinin üye kayıt defterinde bir isim olmaktan öteye gidememişlerdir ve "cemiyetimizde kayıtlarına rastlanıp rastlanmamasının"²⁸ hiçbir önemi yoktur.

Bunun hermetik tekriste kendisini bulan çok güzel bir sembolizması vardır. Günümüzden 5000 yıl önce Mısır'da yaşadığı söylenen o meşhur terziyi her inisiye tanır: Mısır papirüslerindeki adı Hermes'tir, Yahudilere göre ise Hanok; Yunanlılar Ermis derler ona, Kur'an ise Hazreti İdris. Kimdir? Nedir? Bunu ancak kutsal kitap kaynaklı metinlerden ve öğrencilerinden günümüze gelen Mısır ve Yunan kaynaklarından öğreniyoruz. Bunlara ne kadar itibar edilebilir bilinmez. Ama bunun çok da önemi yok zaten zira güvenle bulunabileceğimiz bir tespit var: hangi inisiyatik okulu alırsanız alın kökünü Hermes'e dayandırabilirsiniz. Bu tespit tarihî olarak doğru olmayabilir lâkin düşünsel temeller açısından doğrudur çünkü bütün bu çalışma boyunca baştaçı etmeye çalıştığımız o *Kadim Hikmet*, o resmî dinlere karşı koyan soylu isyan, kökünü Hermes'te bulur; en azından öyle yakıştırılır. Çok da haksız değildir bu yakıştırma zira ondan günümüze gelen ve bütün inisiyatik okullar tarafından da kullanılan mesaj çok çarpıcıdır. Bakın Hermes'in öğrencilerinden Asklepios nasıl aktarıyor bunu bize²⁹:

“ İnsanlar ölümlü tanrılardır, tanrılar da ölümsüz insanlar... Eşyanın dışı içi gibidir; içle dış arasında hiçbir ayrılık yoktur... Küçük büyük gibidir; küçükle büyük arasında hiçbir ayrılık yoktur. Evrende hiçbir şey ne iç, ne dış, ne küçük, ne büyüktür. Bir tek yasa ve o yasanın gördüğü bir tek iş vardır.

*Bu sözlerin manasını anlayan gerçeği görür. Kimi insanlar anlayışları, olağanüstü çabaları ve yetkinlikleriyle öteki insanların göremediklerini görebilirler. Oysa ki sebeplerin sebebi daima gizlidir. Çünkü sonsuzluk pek kısa bir son olan zaman ve yine pek kısa bir son olan mekân içinde anlaşılamaz ve anlatılamaz. Biz ancak öldükten sonra onu anlayabilir ve anlatabiliriz çünkü yaşarken zaman ve mekânla sınırlıyız. Sınırlılık sınırsızlık içinde kavranamaz.”*³⁰

İşte bu sırlara inisiye ediyordu Hermes isteklileri. Çok zor ve meşakkatli bir inisiyasyondur bu. Akıllı ve iradesi güçsüz olan istekliler ya fazla ileri gitmeden geri dönüyorlar, ya yolda korkudan çıldırıyorlar, yahut da engellerden birisine takılıp ölüp gidiyorlardı. Kolay değildi Hermes'in büyük sırrına erişmek.

Biraz evvel de ifadeye çalıştığım gibi bu merasimde³¹, ne yaptığını, nereye eriştiğini fark etmeden inisiye olanların başına gelecekleri anlatan çok güzel bir hadise, cici bir sembolizma vardır. Dilerseniz gelin şimdi, hem bundan binlerce yıl öncesine kısa bir seyahat yapalım hem de o güzel sembolizmanın tadını çıkarmaya bakalım.³²

²⁸ Zat-ı riyasetpenahilerinin kulakları çınlasın!

²⁹ Orhan Hançerlioğlu, “Mutluluk Dübüncesi”, s.15

³⁰ Eğer Hermes sahiden Hazreti İdris ise, din kitaplarının bu peygamberi neden birkaç satırla geçiştirdiklerini anlamak zor olmasa gerekir!

³¹ Buna bir merasim değil de süreç demek daha doğru olur herhalde.

³² Hem de Orhan Hançerlioğlu'nun o keyifli üslubunun tadına varalım.

“Hermetik sırra erişmeye talip olan önce İsis tapınağına götürülür. Burası yeraltı mezarlarına giden deliklerle dolu bir yerdir. Girişte ise yüzü örtülü bir İsis heykeli vardır. Heykelin altında şöyle yazmaktadır: ‘Yüzümdeki örtüyü hiçbir ölümlü kaldıramadı!’

Bu demektir ki ‘eğer bu yolda yürümek istiyorsan ölümsüzlüğe hazır olmalısın.’

Uzun yıllar isteyen, katlanması pek zor bir çabadır bu. Buna razı olan, bunu yapacak gücü kendinde gören önce mabedin hizmetçiliğine, ayakışlerine koşularak sınanır: ortalığı süpürür, bulaşıkları yıkar, tuvaletleri temizler. Üstelik bütün bunları yaparken tek bir kelime dahi konuşması yasaktır. Bu sadece bir ön sınamadır. Eğer kararlılığını ispat edebilirse ve hâlâ yoluna devam etmek istiyorsa, küçük bir deliğin içinden karanlık bir labirente bırakılır. Kapı üzerine gürültüyle kapatılır. Artık sinamanın ikinci kısmı başlamıştır. Talip, dizleri ve dirsekleri üzerinde sürüne sürüne çamurlu ve yılanlı dehlizlerde uzun uzun dolaşacaktır. Arasına küçücük odalara yolu düşerek ayağa kalkabilecek, bu küçük odalarda çeşitli iskeletlere, hayvanlara ve yılanlara rastlayacaktır. Sonra yine küçücük deliklerden karanlık yollara girerek sürüne sürüne ilerleyecektir. Bu küçük odalarda kimi zaman sessiz bir rahibe rastlayacak, rahip ona geriye dönmek isteyip istemediğini soracaktır. Sırrı öğrenmek için direniyorsa, yine kaderiyle başbaşa kalarak karanlık yollarda sürünmeye devam edecektir. Derinlerden kulağına şöyle seslenen çığlıklar gelecektir: ‘Bilim ve güç isteyen deliler burada gebermişlerdir!’

Artık geriye dönülemez noktayı geçmiştir. Bundan sonra kimse karşısına çıkıp da geriye dönmek isteyip istemediğini sormayacaktır. Buradan kurtulmak için ölmekten başka çaresi yoktur. Soğuk, karanlık, yılanlar, akrepler, korkunç çığlıklar, açlık, susuzluk, sürünmekten paralanmış dizler, kanayan avuçlar...

Talip artık çaresizdir. Dizlerinin gittikçe gömüldüğünü, ayaklarının yükseldiğini, çok dik bir yokuştan aşağıya doğru sürüklenmekte olduğunu hissetmektedir. Güçlkle sürüklendiği bu yolun sonunda da korkunç bir uçurumla karşılaşacaktır. Tutunabilir de düşmekten kurtulursa, çıldırması işten bile değildir. Eğer çıldırmayacak kadar güçlüyse çevresine bakınabilir ve sürüldüğü dehlizin sol ucunda küçük bir kurtuluş kapısı bulunduğunu görebilir. Uçuruma yuvarlanmadan o kurtuluş kapısına sıçrayabilirse, uzun bir merdiveni tırmanarak masallardaki gibi renk renk döşenmiş bir odaya varacaktır. Burası Osiris’in ışıklı tapınağıdır. İnsanın ilâhi güçle bütünleşebileceği, hakikatle adaletin kesiştiği noktadır. Talip sınamaları geçmiştir; aç, susuz, yorgun ama mutludur.

Birden kapı açılır; elinde içki ve yiyecek dolu bir tepsi taşıyan genç ve güzel bir kız içeri girer; odanın bir köşesinde rahat bir yatak da vardır: genç kız talibe, bugüne kadar çektiklerinin karşılığı olarak elindekileri ve kendisini sunacaktır. Talip eğer buna kanar da açlığın, susuzluğun ve şehvetin gücüne boyun eğerse, o güne kadar çektiği bütün çileler boşuna harcanmış olacaktır. Bir rahip içeri girecek ve kendisine sınamalardaki engelleri aşmayı başardığını ama nefisini aşmadığını bu yüzden de mabedin içine girmeye hak kazandığını ama bundan sonraki hayatını burada köle olarak hizmetçilik ederek geçirmek zorunda kalacağını duyuracaktır.”

Bu kıssadan çıkacak hisse bellidir: inisiyatik sınamaları geçen ve mabedin içine girmeye hak kazanan herkes sırra erişmiş demek değildir; mabedin içerisinde bir köle olarak da dolaşabiliyor olabilir.

Mason olma yolunda yürümekle mason derneğine üye olmak arasındaki farkı daha güzel ne anlatabilir?

Biraz katı ifadeler bunlar belki de. Hattâ belki de bağınaz din adamlarının düştüğü bir taassuba düşüyorum bu şekilde. Hani bu zatlar hep, Tanrı'nın günahkâr kullarını cehenneme, sevapkârları ise cennete göndereceğini anlatıp dururlar ya; ve çok şükür onlara “kardeşim, iyi ama madem Tanrı kadir-i mutlak ve istikbalde olacak herşeyi biliyor, neden o halde o günahkârı günah işleyecek şekilde yarattı da diğerini sevapkâr kıldı?” diye sorabilen aydınlık kafalar hep mevcut olmuştur ya... Şimdi o aydınlık kafalardan bir tanesi de bana çıksa dese ki “iyi ama niçin inisiyasyon bazı insanlara yepyeni bir dünya bağışlar da bazıları onu hatırlamaz bile? Bu onu anlayamayanın kabahati mi ki ona böyle yükleniyorsun?”, doğrusu verecek hiçbir cevabım olmaz.

Ve bunu soracak kişi, haklı da olur. Yukarıda incelemeye çalıştığımız inisiyasyonun başarıya ulaşması için gerekli şartlar, inisiyasyonu anlamaya ve anlatmaya yönelik nazari bir çabadan başka birşey değildir. Yoksa bu sorunun, yani “niçin inisiyasyon bazı insanlara yepyeni bir dünya bağışlar da bazıları onu hatırlamaz bile?” sorusunun cevabı benim içim koca bir meçhuldür.

Ya siz ne dersiniz? Nasip mi acaba?!

Üstelik bunu takip edecek, aynı zorlukta başka sorular da var: acaba her insan, sadece insan olması dolayısıyla inisiye edilmeye lâayık mıdır?³³ Peki buna her lâayık olan insan inisiye edilebilmekte midir? Yoksa gerçekten hiçbir merasime gerek kalmaksızın inisiye olarak doğan insanlar da mı vardır?³⁴

Bu soruları böyle peşi sıra devam ettirmek mümkün. Bunlara bir takım cevaplar da yakıştırılabilir elbette. Ama bu cevapların, ne kadar iyi niyetle yaklaşırsak yaklaşalım, yakıştırma seviyesinin üzerine çıkabileceklerine inanmıyorum; daha zarif bir ifade kullanacak olursak, bu sorular, her insanın kendi iç dünyasında cevaplandığı, ama cevapları izafi kalmaya mahkûm, sübjektif sorulardır³⁵; üzerlerinde herkesi tatmin edecek bir biçimde uzlaşılması mümkün değildir.

Ama üzerinde uzlaşılabilir bir gerçek var: inisiyasyonun verdiği mesajı anlamış olanlar, bunu yaşamamış ya da anlamamış olanların bildikleri ve tek zannettikleri dünyanın dışında ve üzerinde, bambaşka bir dünyada yaşamaktadırlar. Üstelik bu ikinci dünya, hiç de öyle sembolik, hayali, teselli için uydurulmuş bir dünya değildir;

³³ “Ýnisiyabl” midir ?! Batý kökenli kelimeleri Türkçe konupurken kullanmaktan hiç hoşlanmam. Ne var ki bütün bu çalıþma müddetince, esasen Fransýzca bir kelime olan “inisiye” tabirini, tam karþýlýđý Türkçemizde olmadýđý için kullanmakta bir mahzur görmedim. Lâkin bu yolda fazla ileri gitmemek için, Fransýzlarýn “inisiye edilmeye lâayık, inisiye edilebilir” manasýna kullandýklarý, çok da sevdiđim “initiable” tabirini sadece bir dipnot olarak belirtmekle yetineceđim.

³⁴ Ne çok severim bizim “önlüksüz mason” tabirimizi. Ne de güzel özetler bir takým þeyleri. Kulaklarý çýnlasýn Ýlker Kurtlutepe kardeþim bu terminolojiye bir de “önlüklü haricî” ifadesini kattý.

³⁵ Ne dersiniz, hakikat gibi bir þey mi acaba?!

bilakis, en az ilki kadar gerçek; var olan, bakmasını bilen gözlere kolaylıkla görünen lâkin çok daha sağlam temeller üzerinde yükselen aydınlık, pırıl pırıl bir dünyadır bu.

Veyl onu yok zannedenlere! Veyl onu görmeyenlere!

Beni daima hislendiren bir hatıram vardır bu konuya dair. Sevgili İlker Kurtlutepe kardeşimin tekrisini takip eden günlerden birinde, bir gece, çalışma sonrası Tanju Koray kardeşim ile gitmeyi gelenekselleştirdiğimiz bir güzel yerde³⁶, üçümüz sohbet ediyoruz. Laf lafı açtı, laf zaten masonluktaydı, döndü dolaştı inisiyasyona geldi. İlker kardeşimin tekris hatıraları daha hâlâ çok yeni, heyecanı ise dorukta. Üstelik bu heyecan bize de sirayet etmiş, hararetle konuşuyoruz. Tanju İlker’e inisiyasyonun manasını anlatmaya çalışıyor; öyle de heyecanlanmış ki sanki tekrisini yeniden yaşıyor zannedersiniz; gözleri ışıltılı, bir yandan da inisiyasyonun İlker üzerinde ne derece tesir ettiğini anlamaya çalışıyor. Ben de büyülenmiş gibi ikisini seyrederim. Tanju biraz daha anlattı ve nihayet İlker’e, beni yüreğimden vuran o soruyu sordu:

“Tekris akşamı kapıdan sokağa çıkıp etrafa baktığında, artık başka bir insan olduğunu, o eski İlker olmadığını düşündün mü hiç?!”

İşte herşey bunun altında yatıyor; Oswald Wirth’in anlatmak istediği de bu, Jean-Pierre Bayard’ın vermek istediği mesaj da: **artık başka bir dünyaya mensup, farklı bir insan olmak.**

Bunun miladı ise inisiyasyondur elbette ki. Ve bütün inisiyasyon ritüelleri de bu hususun altını çizmeye büyük özen göstermişlerdir zira hangi geleneğe, hangi kültüre ait olurlarsa olsunlar hepsinde ortak olan bir sembolizma vardır: ölüm ve yeni bir hayata doğuş. Masonlukta tefekkür hücresi ve esasen bütün tekris töreni ile anlatılmak istenen de budur, tasavvufta “ölmeden önce ölmek” tabiri ile ifade edilen de.

Inisiyasyonun gayesi açısından o kadar önemlidir ki bu iki kavram, bunlara sahip olmayan bir ritüele inisiyasyon ritüeli dahi denilmemesi gerekir zira inisiyatik ölüm olmaksızın, inisiyasyonun varmak istediği hedeflere ulaşması mümkün değildir.

Bakın eski bir hristiyan bilgisi, ne fısıldıyor bize asırlar ötesinden³⁷:

*C’est en s’oubliant qu’on se retrouve soi-même,
C’est en pardonnant qu’on est pardonné,
C’est en mourant qu’on renait à l’éternelle vie*³⁸

Türkçeleştirirsek,

Kendini bulmak, kendini unutmakla mümkündür,

³⁶ Arnavutköy’de “Cabaret Cine” isimli bir bar vardır; benim gibi barlardan pek de hoşlanmayan bir insanı bile müdavimi yaptı. Yeryüzünde ne kadar güzel; sesleri ile, sözleri ile, yüzleri ile güzel insan varsa, orada toplanmayı zannediyorum bazen. Bu satırları herhalde okumayacaktır ama yine de burayı kuran, büyüten ve yapatan sevgili Emin Yğüs’e, bizim kıymetli Emin Ağabey’imize buradan gönül dolusu bir teşekkür.

³⁷ Saint-François d’Assise (1182-1226)

³⁸ Bu, en azından Fransızca bilenleri benim kötü tercümemin gazabından kurtarmak içindi.

*Affedilmek, affetmekle mümkündür,
Sonsuz hayata yeniden doğmak, ölmekle mümkündür*

Bu sebeptendir ki bundan sonraki bölümü inisiyatif ölümüne ayırdık.

II.5. Yeniden İnisiyasyon Üzerine: İnisiyatik Ölüm

Ölüm haberi gelmeden
Ecel yakamız almadan
Azrail hamle kılmadan
Gel dostu gidelim gönül

Yunus Emre

Üzerinde bu kadar ısrarla durduğumuz ve aslında inisiyasyonun temelini teşkil eden *inisiyatik ölüm* kavramının temelinde esasen insanın kendi benliğinin derinliklerine tek başına inmesi yatar; bu ise kendini tanımanın ve bu sayede yeni bir hayata başlayabilmenin temel şartıdır. İnisiyatik metodun koymuş olduğu hedeflere ulaşabilmesi, ona uygun insanı yaratabilmesi ise bütün bu sürecin doğru işlemesine bağlıdır. Onun içindir ki bu kısmın bu son bölümünü, inisiyatik ölümün manasına ve aslında bu vesile ile inisiyasyonun hedef ve yöntemlerinin daha evvel yazdıklarımızın ışığında bir yeniden yorumuna ayırdık.

Konuya basit ve inkâr edilmesi güç bir tespit ile başlayacağım: insanın kişiliği, içindeki *ben*, sayısız unsurun bir araya gelmesinden doğmaktadır. Üstelik de bu unsurlar birbirinden bağlantısız hattâ umumiyetle birbiriyle çelişen, mücadele eden unsurlardır. Bu sebeptendir ki insanın bilinçüstü, kâh dışarıdan kâh da benliğinin derinliklerinden yani bilinçaltından kaynaklanan kuvvetlerce saptırılmakta, insanoğlu değerleri, hedefleri ve davranışlarını bir türlü birbirleri ile bağdaştıramamaktadır. Aziz Pavlus’un “*nefret ettiğim kötülüğü yapıyorum; takdir ettiğim iyiliği ise boşveriyorum*” derken kastetmek istediği budur. Keza ondan asırlarca sonra yaşamış bir Yunus Emre’nin

*Beni bende demen, ben ben değilim
Bir ben vardır bende, benden içeri
Süleyman kuş dili bilir dediler
Süleyman var Süleyman’dan içeri.*

dizeleri de aslında insanoğlunun değer-hedef-davranış üçgeninin dengesini bulamamış olmaktan duyduğu isyanın en duru bir biçimde dile gelişi değil midir?³⁹

Bu dengesizlik insanoğlunu daima rahatsız etmiş ve buna bir çözüm aramaya itmiştir. Ne var ki çoğunluk kolay çözümü seçmiş ve unutmaya, inkâr ve görmezden gelme onlar için bu sıkıntının ilacı olmuştur. Sadece az sayıda bir şanslı azınlık insan benliğindeki bu düzensizliğin sebeplerini anlama ve onu örtbas etmeden tedavi etme, içimizdeki kaosu ahenge dönüştürme yolunu seçmiştir. Bunlar kadın olsun erkek olsun, inisiyatik yolda yürüyenlerdir.⁴⁰

³⁹ Bir tarafta Havarilerden Aziz Pavlus, diğer yanda Yunus Emre. Yaşadıkları devirler, toplumlar, partlar mukayese kabul etmeyecek biçimde farklı. Ama verdikleri mesaj aynı. Bunda paylaşılacak birşey yok zira aradığımız hakikat, insanoğlunun hakikati aynı; ve inisiyatik yolda yürümesini, sembollerin lisanını çözmesini bilenler, batın ilminin o ustaları, zahiri farklılıkları ne kadar çok olursa olsun aynı mesajları aynı şekilde okuyabiliyorlar.

Esasen bu şanslı azınlık, kim olduğunu, nereden geldiğini ve nereye gittiğini kendisine sormayı bilmiş ve insanoğlunun şu yerküre üzerindeki varlık sebebini, hayatın ve kendi hayatının manasını anlamaya ve dünya üzerindeki şu kısa misafirliğini buna verdiği cevaba uygun olarak geçirmeye çalışan mutlu insanlardan ibarettir. Bu ise sadece kendini tanımakla mümkündür.

“Kendini tanı! O zaman kâinatı ve belki de tanrıları tanıyacaksın!” yazıyordu bundan asırlar öncesinde, ahenk tanrısı Apollon’un tapınağının girişinde.

“Ey insan! Kendine iyi bak! Yeryüzü de gökyüzü de sendedir!” diye bir akis gibi cevap veriyor buna on ikinci asır mistiklerinden Hildegard de Bingen.

Yahut da bir Sefil Selimi, bakın tam 600 sene sonra Yunus’a nasıl cevap veriyor⁴¹:

*“Bir ben vardır bende, benden içeri”
Yunus böyle demiş, ondaki benim.
Sen seni incele, senden içeri,
Sen bende, ben sende, sendeki benim.*

Bu, geleneksel inisiyatik öğretinin temel mesajıdır: *“Kendini tanı!”*.

Bu mesaj, asrımızda çok görülen yaldızlı lâkin içi boş sloganlardan bir tanesi değildir. İnsanoğluna bir davet; kendi fiziki ve ruhi işleyişini anlamaya ve bu sayede üstad olmaya, kendi kendisinin üstadı olmaya bir çağrıdır.

Esasen geleneksel öğreti çok açıktır: “yukarıdaki herşey aşağıdakine eşittir”; yani mevcut olan herşeyi içine alan bir makrokozmos vardır, bir de mikrokozmos diye adlandırdığımız insan. Mikrokozmos makrokozmosun bir temsilidir. Diğer bir ifade ile kâinatta öyle bir bütünlük ve ahenk vardır ki insan ancak bu kâinatın bir sureti olabilir. Bundan dolayıdır ki kâinatta mevcut olan herşey insanda da vardır. Evrenin bir köşesinde kopan bir kozmik fırtına, dünyanın başka bir köşesinde bir insanın içinde, elbette ki başka bir boyutta lâkin aynı şiddette, mutlaka kopmaktadır.

Bundan dolayıdır ki insanın kendisini tanımadan kâinatı tanıması mümkün değildir. Bunun tabii neticesi olarak da bütün inisiyatik bilgelik **kendini tanıma** kavramı üzerine kuruludur.

Bu cins çalışmalarda ayakları yere basmayan, içinde bir takım soyut ve anlaşılmaz fikirler ihtiva bazı kavramların kullanılması bir yere kadar doğal karşılanabilir zannederim.⁴² Ne var ki ısrarla üzerinde durduğumuz *kendini tanıma* kavramı kesinlikle bunlardan bir tanesi değildir. Kendini tanımak, insanın hem kendisiyle hem de dışındaki dünya ile ahenk içerisinde olması demektir. Kendini tanımak, insanın zaafları ve sıkıntılarının temel kaynağı olan iç çelişkilerini aşmayı öğrenmesi

⁴⁰ Ne diyor Freud: “Kýrk yıldýr insaný araþtıryorum ama onu bir Buda rahibi kadar anlayamadým”.

⁴¹ Bu þiiri kendisine borçlu olduðum Tamer Ayan kardeþime teþekkür ederim.

⁴² Meselâ birkaç satýr evvel kullanmýþ olduðum “evrenin bir köþesinde kopan bir kozmik fırtýna, dünyanın baþka bir köþesinde bir insanýn içinde, elbette ki baþka bir boyutta lâkin ayný þiddette, mutlaka kopmaktadır” ifadesi biraz bu cinsten korkarým. Gerçi onu anlayabilenler için öyle mesajlarla yüklü ki!

demektir. Ve en nihayet kendini tanımak, insanın evvelâ kendisine, daha sonra da kâinata hükmetmeyi öğrenmesi ve bu sayede huzuru ve saadeti elde edebilmesi demektir.

Bu bizim temel vazifemiz, hayata karşı olan ana mesuliyetimizdir. Hayatımızın anlamlı mı yoksa boşuna mı geçtiğini tayin edecek olan da budur: kendi içimizdeki huzur ve ahengi tesis etmek ve bu sayede evrensel ahengin aksamayan bir parçası haline gelebilmek; varoluşun, hayatın ve kendi hayatımızın manasını sezip arzularımızı ve nefsimizi bu manaya uygun bir şekilde yönlendirebilmek.

Bunlar büyük ve iddialı lâkin ulaşılması mümkün hedeflerdir; gerçekleştirilmesi imkânsız ham hayaller yahut da entelektüel tatmin gayesini güden felsefi spekülasyonlar ise kesinlikle değildir. Ve bunu yakalayıp anladığımız gün, kâinatın o eşsiz ahenginin bir parçası olacak, kendi kaderimizi kendi elimize aldığımızı hissedeceğiz. Bu bize başka hiçbir şeyin veremeyeceği bir güveni verecek. Ve o gün yere daha sağlam bastığımızı göreceğiz, nabzımızın her atışında gezegenlerin güneşler etrafındaki dönüşlerinin ritmini duyacak ve bu suretle aldığımız her nefesin eşsiz bir ahengin vazgeçilmez bir parçası haline dönüştüğünü hissedeceğiz.

Ve bu da bize gerçek saadeti getirecek. Aynı yıllarca evinden ayrı kalmış bir insanın yuvaya dönüşünden duyduğu mutluluk gibi, biz de tabii ve ayrı düşünülemez bir parçası olduğumuz şu evrenle bütünleşebilmenin ve evrensel gelişme sürecine küçük ama faydalı bir katkıda bulunabilmenin eşsiz saadetini yaşayacağız. Ve bu sayede şu biçare varlığımızın ölüme mahkûm kısmını açacak, ölümsüzlük duygusunun kudretini iliklerimizde hissedeceğiz.

Esasen bütün bu mesajı iki cümle ile ifade edebilmek mümkün olabilir zannederim:

- Kâinatın yaradılışı ve mevcut düzenindeki ahenk ve intizamı anlamak, kısacası, *ordo ab chao*.
- Bu yaradılış sürecine küçük lâkin faydalı bir katkıda bulunmak yani Evrenin Ulu Mimarı'nın şu yeryüzündeki mütevazı bir eli olabilmek, kısacası, *deus meum que jus*.

İşte, yolumuzu ve temel sorularımızı cevaplandırmak yönündeki çabalarımızı, farklı kültürlerden fakat aynı ana gelenekten kaynaklanan ve ifade etmek istedikleri manada bütünleşen sembollerle donatan eski üstadlarımızdan günümüze gelen mesaj budur; ve inşa edilen mabedlerle; camilerle, kiliselerle; bunların minareleri ve kubbeleriyle; çöllerin derin sükûtunda yükselen piramitlerle; şark memleketlerinde merhale merhale sıralanan harabeler ve kabirlerle; inisiye bestecilerin büyüğü nağmeleriyle; tarihin derinliklerinden gelen efsanelerle; mitolojik yahut kutsal kitap kaynaklı metinlerle; çocuk masallarıyla yahut da hepimizin bilip tanıdığı ama anlamı üzerinde durmadığı bir takım işaretlerle manası bugün unutulmuş nice mesajlar iletilmektedir.

İnisiyatik yolda yürümeye başlamak, bu mesajların ne manaya geldiğini anlamaya başlamak demektir; inisiyatik yolda yürümeye başlamak, asırların bilgelik birikimine erişmek demektir. Bunun tabii neticesi olarak da inisiyatik yolda yürümeye başlamak, çok az sayıda insana nasip olan bir kudreti avuçlarının içine alıvermek demektir.

İnisiyeler bu kudret sayesinde hayata ve kendi hayatlarına bir mana verebilmiş, şu köhne dünya üzerindeki kısacık mevcudiyetlerini bu manaya uygun olarak yaşamayı bilmiş, bu sayede de ölüm düşüncesini atıp ölümsüzlük duygusunun lezzetine doya doya varabilmiş müstesna insanlardır.

Esasen, kişinin kendisi ve aslında kendisinden farklı olmayan kâinat ile ahenk içerisine girebilmesi bu ölümsüzlüğün temel şartıdır. Bu ise ancak kendi benliğimize inip kendimizi tanıyabilmemizle mümkündür. Bundan dolayıdır ki her inisiyasyon töreni ölümle başlar zira inisiyatik ölüm insanın benliğinin dehlizlerinde yaptığı bir gezintidir.

Tekris törenini düşününüz. Mason adayı haricînin herşeyden evvel üzerindeki metalleri ve değerli eşyaları alınır. O artık aldatıcı bir parlaklığı olan herşeyden vazgeçebilmeye razı bir insandır; dış görünüşlerin dünyasında muteber olan herşeyi gönüllü olarak terketmiş; sembollerin lisanını, ezoterizmi öğrenmeye ve bu içine girmeye aday olduğu yeni dünyanın değerlerini önemsemeye talip olmuştur.

Bundan sonra gözleri bağlanır; karanlıklar içerisindeki aday, kollarına girenlerin yardımıyla yürüyebilmektedir. Etrafını görememekte lâkin sürekli olarak yerin dibine doğru indiğini hissetmektedir. Uzunca bir inişten sonra kendisini yapayalnız ve yarı çıplak bir halde kapkaranlık, sadece hafif bir mum ışığı ile aydınlatılan küçücük bir hücrede, bir mezarda hapsedilmiş bulur.⁴³

Artık ölmesi gerektiğini anlamıştır. Buna razıdır da. Hayata veda etmeden son yapacağı iş, önündeki kağıda son arzularını belirteceği vasiyetini yazmaktır.

Peki buraya ne yazacaktır? Kimseye herhangi bir maddi varlık bırakmasına imkân yoktur zira sahip olduğu her türlü malı mülkü daha başlangıçta kendi arzusuyla teslim etmiştir; girdiği o küçücük mezarda ne en ufak bir maddi değere sahiptir, ne de etrafında manevi bir paylaşıma girebileceği tek bir insan vardır; parasız, pulsuz, yarı çıplak ve yapayalnızdır. Esasen o anda sahip olduğu ve geride kalanlara bırakabileceği tek şey onu yaşatan hayat enerjisidir.

Bunu farketmekle aslında kendisinin bir güç olduğunu da farketmiştir; zira sahip olduklarının her türlü elinden alınmış gibi görünmesine rağmen o yine de istediği gibi kullanabileceği bir enerjiye sahiptir. Daha da önemlisi anlamıştır ki bir zamanlar sahip olmuş olduğu diğer maddi değerlerin gücü bu enerjinin yapabileceklerinin yanında koca bir hiçtir. Teslim etmiş olduğu madenî eşya artık ona eskisi kadar parlıtlı gelmemektedir zira artık bilmektedir ki asıl parlıtlı insanın kendi içindedir. Anlamıştır ki o vermeden önce çok düşündüğü madenler insanın içiyle beraber parladıkları müddetçe bir yere kadar bir şey ifade edebilirler. Aksi takdirde ise ancak bir adım önünü görmekten bile âciz zavallıların kandıkları aldatıcı bir parlaklık, koca bir hiç olmanın ötesine gidemezler.

Bu kararı verebilmiş olmaktan dolayı çok mutludur; ve o anda emin olmuştur ki o artık sadece istediği gibi kullanabileceği bir enerjiye sahip bir insan değil, bizatihi kendisi böyle bir enerjidir.

⁴³ Bizim ritüellerimizde aday tefekkür hücrelerine giyinik sokulur, elbiseleri daha sonra çykartýlýr. Oysa ki Fransýz Masonluđu'nun bu tatbikatý, ritüelin ana mesajný daha iyi aksettiriyor.

Peki bu enerjiyi nasıl kullanacaktır? Nasıl kullanılmalıdır? İşte vasiyetini yazmadan evvel mutlaka cevaplandırması gereken temel soru budur.

Eğer iyi düşünürse; başbaşa kalabilmek imtiyazına eriştiği ve aslında duygu, düşünce ve iradesinin odaklandığı yer olan benliğinin en ücra köşelerine kadar inebilirse görecektir ki bu enerjiyi, yani kendisini, yüce bir iyilik, doğruluk ve güzellik ülküsünün gerçekleştirilmesi için sarfetmekten daha uygun bir şey yoktur. Bu tespit onu, kendisini o Büyük Eser'in ortaya çıkarılmasına adamaya ve bu uğurda, insanların ve insanlığın kaderini iyiye götürmek üzere inisiyelerin usulünce çalışmaya karar vermeye itecektir.

Bu kararı verdikten sonra, artık ölebilir; yani haricî varlığına ölebilir. Zira o, bu andan itibaren, sıradan insanlar gibi egoizminin⁴⁴ esiri olmayacaktır. Haricî dünya, insanların kendilerini dünyanın merkezi gibi gördükleri ve sadece kendileri için yaşadıkları yerdir.⁴⁵ Oysa ki inisiyeler tek başlarına girmiş olduğu küçücük bir mezarda kendileri ile başbaşa kalma imkânını bulmuş ve bu sayede kendi hiçliklerini anlamış insanlardır. Onlar, tek başlarına hiçbirşey olmadıklarının lâkin insanlık denilen muazzam bir bütünün bir parçasını teşkil ettiklerinin bilincindedirler. Doğrudur, muhteşem bir organizmanın çok mütevazı bir hücresidirler, ne var ki hücrenin yaşayabilmesi bu organizmada üzerine düşen işlevi yerine getirmesine, yani varoluş sebebine uygun hareket etmesine bağlıdır.

Bütün inisiyatik bilgelik bu ontolojik bağlantı üzerine oturmuştur: insan, insanlık denilen⁴⁶, kendisinin üzerinde bir başka varlığın sinesinde yaşamaktadır. Sahip olduğu herşeyi bu varlığa borçludur; fakat bu borçluluk karşılıklıdır zira insan olmadan insanlık da yoktur.

Bu noktada acilen cevaplandırılması gereken bir soru ortaya çıkıyor: böyle bir bağlantıyı esas aldığımızda, *yaşamak* kelimesi bizim için ne ifade eder?

Burada önemle altı çizilmesi gereken nokta, inisiyatik yaklaşımın kesinlikle dünya nimetlerinden zevk almaya, ferdî arzuların tatminine karşı bir tavrı beraberinde getirmediğidir.⁴⁷

⁴⁴ Bencil kelimesi burada egoizmi tam karşılamıyor gibi geldi bana zira burada kastedilmek istenen genel bir kişilik bozukluğu olan bencilliğin yanında insanın içindeki o "ben" in esiri olması; yani BENcillik.

⁴⁵ Bu ifadeye çok itiraz eden oldu. Hattâ "canım haricî alemdekilerin de sevdikleri, yakınları yok mu? Onlar için fedakârlıklarda bulunmuyorlar mı?" dendi. Oysa ki benim de altını çizmek istediğim nokta tamı tamına bu. Elbette ki insanlar kendileri dâhilinde "yakınım, sevdiğim" diye tanımladıkları başka insanlar için de yaparlar ama inisiyatik perspektiften baktıysanızda bu diğer insanlar da "kendileri" kategorisindedir; neticede bu davranışları kendilerini merkez alıp diğer insanları da bu merkeze, yani kendilerine yakınlattıkları nispette yüceltmek, el üstünde tutmaktan başka birşey değildir. Ve bunun da inisiyasyonun "fertle bütün birbirlerinden ayrı düşünülemeyecekleri için bütünü kendini sever gibi sevmek" yaklaşımı ile uzaktan yakına ilgisi yoktur.

⁴⁶ Kabbalacı'lar buna Büyük Adem derler

⁴⁷ Böyle bir yaklaşıma sahip ve inisiyatik metodu uyguladıkları düşünülen bir takım kurumlar mevcuttur; lâkin bu onların inisiyatik karakterinden değil sahip oldukları ve bazen de inisiyatik usullerle çelişebilen başka özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Masonluk için ise, böyle bir yaklaşım söz konusu bile değildir.

Ferdî arzular elbette ki tatmin edileceklerdir. İnisiyatik metod buna sadece müsaade etmez, bunun belirli bir noktaya kadar şart olduğunu da düşünür. Nasıl ki bir tohum çiçek verebilmek için etrafında gelişmesine faydalı olabilecek maddeleri doymaz bir iştah ile kendisine topluyorsa, insanın⁴⁸ yaşama içgüdüğü de eşyanın tabiatında varolan bir egoizme sahiptir. Üstelik bu egoizm, hedef olarak koyduğu bir takım yüksek değerleri gerçekleştirebilmesi için ona güç sağladığı nispette sadece meşru olmakla kalmaz, aynı zamanda kutsal bir mahiyet de kazanır.

Burada önemli olan nerede durulacağını bilmektir; yani belirli bir güce erişen insanın, bunun sarhoşluğu ile kendisini bekleyen daha büyük hedefleri unutup sadece kendisini düşünmeye başlamaması ve hayatının geri kalan kısmını sadece arzularının tatminine yönelik bir şekilde yaşamamasıdır. Zira ondan beklenen, bütün bu tabii dürtülerine uyarken hemcinslerini ve mensubu olduğu insanlık camiasını unutmamasıdır.

Burada altı önemle çizilmesi gereken bir nokta var: hadiseyi yukarıdaki biçimiyle ortaya koyduğumuzda, arzuların belirli bir noktaya kadar tatmininin meşru olduğunu lâkin bunu yaparken başkalarının da düşünülmesi gerektiğini söylemekle yeni birşey söylemiş olmuyoruz; bu zaten haricî âlemde de asırlardan beri tekrarlanagelen, inisiye olsun olmasın aşağı yukarı herkes tarafından kabul edilmiş bir tespitten başka birşey değildir. Esasen bütün medeniyet, insanların şirazesinden çıkmış arzuları tek kanun olarak görmekten vazgeçip bunları dizginlemeleri ve karşılıklarına de saygı göstermeleri gerektiğini anlamaları ile başlamıştır: Bu, beraberce, toplu yaşayabilmenin olmazsa olmaz şartıdır ve bunu görebilmek için inisiyasyona gerek yoktur.

Velhasıl insanlar bu gerçeği çok temel bir ihtiyacın tabii bir neticesi olarak öğrenmişlerdir. Oysa ki insanlık bundan çok daha ilerisine, çok daha iyisine lâyıktır. İşte haricî usullerle inisiyatik yaklaşım arasındaki fark buradan itibaren belirginleşmeye başlar zira haricî âlemde doğruluk, arzuların başkalarına zarar vermeksizin, doğru olarak bilinen değerler muhafaza edilerek meşru bir şekilde tatmini manasına gelir. Herkes bu kaideye, medeni insanlar arasında toplu bir yaşamı mümkün kılacak şekilde uymaya çalışır.

Oysa ki inisiyasyonun gayesi insana tek başına bir hiç olduğunu anlatmaktır: sahip olduğu herşey, bütün güç, servet, şöhrat bir gün gelecek elinden gidecek, Evrenin Ulu Mimarı bütün bu zahirî farklılıkları ilâhi tesviyesinde aynı seviyeye getirecektir. Ne zenginlikler, ne kudretler, ne “mühim” insanlar geçmiştir bu gökkubenin altından, bugün hiçbirisinden eser dahi kalmaksızın, hiçbirisinin adı bile anılmaksızın. Hani Alparslan’ın kabrinde yazarmış ya “bir zamanlar dünyalara sığmayan koca Alparslan burada bir avuç toprağa sığmış yatıyor” diye. İşte inisiyatik bilgelik bu hakikatin çok iyi farkındadır; ve inisiyasyon, insana bir çağrıdır; kendi dar, kısıtlı hayatına *ölmeye* ve çok daha üst seviyede bir büyük hayata *doğmaya* bir çağrı!

Bu hayat insanlık denilen bütünün hayatıdır; dolayısıyla burada söz konusu olan ferdîleşmekten insanlaşmaya, ama kelimenin en derin manası ile insanlaşmaya geçmektir. Haricî hayatın en önemli şey olarak görüp, son tahlilde asla vazgeçmeyeceği bir *ben* anlayışından, ezelden ebede giden bir *bizin* küçük ama

⁴⁸ İnisiye olsun olmasın her insanın

önemli bir parçası olduğunun bilincinde ve bu *biz* için kendisinden vazgeçebilecek, kendisini o bütünlükte kaybedebilecek bir *ben* anlayışına geçebilmek.

İşte Salim Ahmet Çalışkan biraderin 1970 senesindeki bir Tenue Blanche celsesinde hemşirelere hitaben yaptığı bir konuşmada “*Sizin evlatlarınız hakkında duyduğunuz sevginin benzerini biz insanlık hakkında duymaya çalışırız. Sizin herhangi bir ıstırap karşısında duyduğunuz teessürü biz bütün bedbaht insanlar hakkında duyarız*” derken kastetmek istediği de bundan farklı bir şey olmasa gerek.

Bunu başarmak kâinatı avuçlarının içine almayı başarmaktır; bunu başarmak haricî âlemin benliğimizde biriken küllerini temizleyip içimizdeki o ilâhi ışığı uyandırabilmektir. Bunu başarmak ölüm korkusunu geride bırakarak iyi yaşamayı ve iyi ölmeyi öğrenebilmektir. Bunu başarmak ölümsüzleşmek, tanrısallaşmaktır.

“Ölüm korkusunun hüküm sürdüğü yerde sonsuz hayattan bahsetmeye imkân yoktur; ve artık sonsuz hayattan ve sonsuzluktan bahsetmen gerekecek vakit geldi”⁴⁹

Bu sözler ölmeden önce ölmeye yani inisiyatik ölüme bir davettir.

Bunu başarmış olduğu içindir ki Cagliostro “*Ne hiç bir devire ne de hiç bir mekâna aidim; manevî varlığım ebedî mevcudiyetini yaşıyor*”⁵⁰ diyebilmiştir. Bunun önemini bildiği içindir ki İslam tasavvufu “Yaşarken bir defa ölmemişler ölmeyi de bilmezler” der.

Bilmem ki daha ne diyeyim. Bu bahsi, sözü yine Oswald Wirth’e bırakarak kapatmak en kolayı gibi geliyor bana:

“*Ya ölmeyi bilin, yahut da her türlü inisiyasyondan daha en başta vazgeçin.*”

⁴⁹ Schwaller de Lubicz (Appel du Feu, 1926)

⁵⁰ Yine bari Fransızca bilenleri ýstýraptan kurtarayým: “Je ne suis d’aucune époque ni d’aucun lieu, mon être spirituel vit son éternelle existence”.

III. İNİSİYATİK PERSPEKTİFTEN HÜR MASONLUK

Sembollerin dünyasında yorumlanmayan, sorgulanmayan, sürekli bir yeniden değerlendirmeye tabi tutulmayan herşeyin ezoterik muhtevası yok olur. “Neden” diye soramayan her müessese inisiye edici gücünü kaybeder; bu ise inisiyatik dünyada yok olmayla, ölümle, çürümeyle eşdeğerdir.

İnisiyatik geleneğin günümüzdeki en önemli temsilcilerinden biri olan hür masonluk bir semboller ve biçimler dünyasıdır. Sistematik bir disiplinin hüküm sürdüğü, geleneklerinden zerrece taviz vermeyen ve belirli bir takım temel kaidelerin üzerinde yükselen bir dünyadır.

Lâkin bu gelenekçilik ve kaidecilik haricî âlemde anlaşılan cinsten bir gelenekçilik ve kaidecilik değildir: ezoterik bir muhtevası vardır. Esasen masonluk her ne kadar büyük bir yorum sanatı ise de sınırları ve çerçevesi ana hatları ile çizilmiş bir müessesedir; bunları çizen ise inisiyatik gelenek ve onun tatbikatıdır.

Onun içindir ki bu kısımda masonluğun bir takım temel kaidelerini ve temel yaklaşımlarını sorgulayacağız, bunların kökenlerine ineceğiz; başka bir ifadeyle hür masonluğumuzun bize öğretmiş olduğu gibi “neden” diye soracağız. Soracağız ki zinhar geleneklerimizi ve temel yaklaşımlarımızı şekilci bir kurumun kaideler yığını olarak görmek hatasına düşmeyelim, onların ezoterik muhtevasını yakalayabilelim.

Bunu yaparken bir takım hassas, üzerinde konuşulması bilgi gerektiren konulara da değineceğiz; bu cüretimiz, kendi birikimimize olan itimatımızdan kaynaklanmıyor elbette ki. Güvendiğimiz husus, inisiyatik manadaki tartışmaların, haricî tartışmaların tersine, insanları asla kaosa sürüklemeyeceği; lüzumsuz kırgınlılar, gerginlikler yaratmayacağı. Onun için biz de, bu kitabı oluşturma çabalarının bizi sürüklediği ortamdan istifade ile, çorbada mütevazı bir miktar tuzumuzun bulunmasını arzu ettik.

Velhasıl bütün bu çabalarda rehberimiz akıl, temel alacağımız kaynak ise inisiyatik gelenek olacak.

O gelenek ki asırlardır insanlığın yolunu aydınlatıyor, dilerim bu çabamızda bize de ışık verir.

III.1. Fizikötesi ve Masonluk

**Bu dünyadan başka dünya yok, arama
Senden benden başka düşünen yok, arama
Vazgeç ötelerden, yorma kendini
O var sandığın şey yok mu, o yok, arama**

Ömer Hayyam

III.1.1 Masonluk ve Tanrı

**Bir mason, haiz olduğu imtiyaz dolayısı ile, Ahlâk Kanunu'na itaat etmek zorundadır.
Ve eğer Sanat'ı doğru anlıyorsa, asla ne sersem bir münkir ne de dinsiz bir sefih olacaktır.**

Eski Yükümlülükler, Madde 1

Tanrının varlığı yahut yokluğu sorusu, düşünmeye başlayalı beri insanın kafasını kurcalayan temel soru olagelmıştır. Gerçekten de insanoğlu asırlardan beri tonlarca mürekkep ve kağıdı bu konuyu tartışmak için harcamış, savunduğu fikrin doğruluğunu ispat için savaşmak ve canını vermek dahil hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır.

Galiba bunu tabii karşılamak gerekir zira insan bu soruya verdiği cevapla aslında kafasındaki varoluşunun sebebine dair soruyu cevaplandırıdığına inanmıştır; ve bunu da bir kere cevaplandırdıktan sonra, hayatının geri kalan kısmını bu cevaba uygun olarak yaşamak ve bu cevabı vermesini sağlayan “Tanrı var mıdır? Yok mudur?” sorusunda tutmuş olduğu tarafı iyice savunmakla geçirmiştir.

Gerçekten de, tanrının varlığı yahut yokluğu sorusunun cevabının insan için önemi, bu cevabın bizzat kendisinden kaynaklanmamaktadır. İnsanın temel sorusu, kim olduğu, nereden geldiği ve nereye gittiğidir. Ancak bunları cevaplandırabilirdir ki hayatın ve kendi hayatının manasını anlayacak, ömrünü buna uygun olarak yaşayacak ve bu şekilde dünya üzerindeki şu mevcudiyeti anlamsız bir kısa misafirlik olmanın ötesine geçecektir.

Dolayısı ile, insanın tanrının varlığı yahut yokluğu sorusunun cevabına bu kadar önem vermesi, bu cevabı, yukarıda sözünü ettiğimiz temel sorusunu cevaplandırmak, yani kim olduğunu ve nereden gelip nereye gittiğini çözmek için kullanmış ve bu sayede hayatına bir mana verebilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Tabii bu haricî âlem için böyledir. Yoksa, hür masonluk gibi inisiyatik esaslara dayalı bir aydınlanma müessesesi elbette ki insanın temel sorularını inanca dayalı cevaplarla açıklamaya kalkmayacaktır. Unutulmamalıdır ki, inisiyatik müesseseler insanın bu temel sorularını cevaplandırma ihtiyacının bir neticesi olarak doğmuşlar, ne var ki bu cevabı ararken yürüttükleri mantık, haricî âlemin demin bahsettiğimiz inanca dayalı mantığının tam tersi bir şekilde işlemiştir.

Bu konuyu biraz açmak, hür masonluğun, insan-tanrı-kâinat üçgenindeki yerini tespit açısından faydalı olacaktır zannederim.

Hadiseyi şu şekilde inceleyelim: ortada iki soru var. Bunlardan birincisi, insanın temel sorusu dediğimiz üçlü soru grubu yani kim olduğu, nereden geldiği ve nereye gittiği. İkincisi ise, tanrının mevcudiyetine dair olan soru. Her ne kadar ilk bakışta önemli soru bu ikincisiymiş gibi gözükse de, aslında bu sorunun önemi ilk temel soru için bir cevap teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır. Yoksa eğer tanrının mevcudiyeti

sorusunun cevabı insanoğlunun kimliği ve varoluş sebebi açısından hiçbir şey ifade etmiyor olsaydı, tanrının varlığı yahut yokluğunun da insan için hiçbir önemi olmazdı.

Ne var ki durum böyle değil. Bu ikinci soruya verilen cevabın, yani tanrının varlığı yahut yokluğunun, insanoğlunun kendi varoluş sebebine aradığı cevaba tesir etmemesine elbette ki imkân yok.

İşte bu noktada, hür masonlukla haricî âlem arasındaki mantık yürütme ve tavır farklılığının altını çizme durumundayız.

Haricî âlem, bu temel sorularını, tanrının mevcudiyeti sorusuna verdiği inanca dayalı bir cevapla çözmek yoluna gitmiştir. Gerçekten de, bu soruya verilen cevap ister “evet, tanrı vardır” isterse de “hayır, tanrı yoktur” şeklinde olsun, inanca dayalıdır; akla dayalı bir doğrulama söz konusu değildir. Her iki tarafın da savunucuları, iddialarını bilimsel yöntemin ispat olarak kabul edeceği bir şekilde ispat edebilmekten mahrumdurlar. Yani öne sürdükleri iddia, akla dayalı (rasyonel), deneysel (ampirik) ve doğrulanabilir bir bilgi değildir; bunun öyle olduğuna inanmaktadırlar, o kadar.

Hür masonluk ise, kökü tarihin derinliklerine giden inisiyatik-ezoterik bir kurumdur. İnsan zihnini her türlü dogmadan kurtarmayı hedeflemiş, bundan dolayı da Aydınlanma Çağı’nın ülkülerini heyecanla benimsemiştir. Hattâ, günümüz spekülâtif masonluğu, bir yerde, Aydınlanma Çağı’nın bir ürünüdür de diyebiliriz.⁵¹ Fakat bu asla hür masonluğun ezoterik kimliğinden taviz verdiği anlamına gelmemelidir. Dolayısı ile masonluk, bir taraftan akli ve akılcılığı ön planda tutarken diğer taraftan sezgiye dayalı bir bilgiyi de kabul etmiş ve böylece, inisiyasyonu tanımayanlarca bağdaşamaz kabul edilen bu iki kavramı kendi bünyesinde bir araya getirebilmiştir. Çalışmamızın geri kalan kısmında, hür masonluğun bu yaklaşımını, *aklı temel alan sezgicilik* olarak adlandıracaktır.

Hür masonluk, ortaya çıkış sebebi itibarıyla, insanını varoluş sebebine dair temel sorularını, tanrının mevcudiyeti sorusuna verilecek inanca dayalı bir cevapla açıklamak yoluna gidemez; gidemez zira bu cevap ister müspet ister menfi olsun inanca dayalıdır ve bir dogmadır.

Oysa ki bütün mesele, insan ile uluhiyyet arasındaki “mesafeyi” sezebilmektir. Geleneksel dinler insanla tanrıyı yakınlaştırmaya çalışmışlar ve bu suretle insana ilâhi bir kimlik verme yoluna gitmişlerdir. Ne var ki bunu yaparken aslında tanrıyı insanlaştırmışlar ve ortaya antropomorf yani insan hususiyetleri taşıyan bir tanrı kimliği çıkartmışlardır. Meselâ umumiyetle karşımıza çıkan erkek tanrı imajı, tanrıyı insanlaştıran ataerkil toplumların önyargılarıyla gayet uyumludur.

⁵¹ Tabii bundan hür masonluğun sahip olduğu değerleri Aydınlanma Çağı’na borçlu olduğu manasý çýkarýlmamalýdır. Buhar makinasý için söylenen bir söz vardýr, “teknolojinin buhar makinasýna olan borcu, buhar makinasýnýn teknolojiye olan borcundan daha fazladýr” diye. Gerçekten de buhar makinasý teknolojinin bir ürünü olmakla beraber, teknolojinin daha sonraki geliþmesine katkıları o denli büyük olmuştur ki kendisini var eden teknolojiye borcunu çoktan ödemiþ, hatta alacaklý duruma bile düþmüştür. Buna nazire ile, “Aydınlanma Çağı’nın masonluða olan borcu, masonluğun Aydınlanma Çağı’na olan borcundan daha fazladýr” desek herhalde fazla ileri gitmiþ olmayýz.

İşte önce Feuerbach daha sonra da Marx gibi filozofların dinlere getirdikleri eleştiriler, aslında dinin kendisine değil, din dolayısı ile ortaya çıkan toplumsal neticelerin ve yaklaşımların etik yönlerinedir. Bu filozoflar insanı tanrılaştırmak -ve bunu yaparken aslında tanrıyı insanlaştırmak- yerine tanrıyı maddeleştirmek ve bu yolla, fert olarak insanın ölümsüzlüğünü insanlığın ölümsüzlüğünde aramak yoluna gitmişlerdir.

Esasen maddeci yaklaşım daima akli ön planda tuttuğunu söylemiş ve herşeyi bilim ile izaha yönelen bir bilimcilik savunucusu olmuştur. Tanrının yokluğunu da bu yolla “ispata” çalışmıştır. Oysa ki tanrının mevcudiyeti konusu, bilimin araştırma sahasının dışındadır. Dolayısı ile, tanrının yokluğunun bilim yolu ile “ispat” edebileceklerini söyleyenler, inançlarına suni bir bilimsellik kılıfı giydirmekten başka birşey yapmıyorlar demektir. Kısacası bu yaklaşım da, akılcı ve doğrulanabilir bir bilgiyi temel almamaktadır.

Bundan dolayıdır ki, insanın temel sorularını sadece inanç yoluyla cevaplandırma yoluna giden dinleri mahkûm eden hür masonluğun gözünde, maddeciliğin yaklaşımı da geleneksel dinlerinkinden farksızdır.

Uzun lafın kısıası masonluk, adı ister din olsun isterse de herhangi bir başka doktrin, dogmatik bir biçimde kabul edilip inanılan bütün cevapların, her kapıyı açan bütün hazır formüllerin karşısındadır. Karşısındadır çünkü insanın kendi sorularını başkasının hazırladığı kalıplarla çözemeyeceğine, bunun fevkalade şahsi bir mesele olduğuna ve herkesin bunları kendi başına, kendi vicdanında cevaplandırmak durumunda olduğuna inanır. Bundan dolayı da tanrının mevcudiyeti meselesinde, mevcut dogmaların herhangi birini desteklemez. Zaten genel kaide de masonluğun dogmalara değil sadece sembollere sahip olduğu ve sembollerin de tek ve değişmez bir manaya sahip olmaksızın herkesin içinde farklı tesirler uyandırdıkları değil midir?

Tabii burada önemli olan husus hür masonluğun **müessese olarak** herhangi bir dogmaya taraf olmadığıdır. Bu da onun, insanın hiçbir temel sorusunu, hazır bir cevaba duyacağı akıl dışı bağılılıkla cevaplandıramayacağına olan inancındandır. Gerçekten de hür masonluk, insanoğlunun, kendi varlık sebebini, tanrının mevcudiyetine dair iman edeceği şu ya da bu hazır cevapla insana yakışır bir biçimde çözemeyeceğinin çok iyi farkındadır. Bundan dolayıdır ki, tanrının mevcudiyeti sorusuna **doğrudan** bir cevap getirmek, masonluğun hedeflerinin dışındadır.

Hür masonluk, herkesin bu soruyu ancak kendi sezgisiyle, kendi vicdanında, vardığı neticeleri aklının süzgecinden geçirerek cevaplandırabileceğine inanır. Ve kullandığı inisiyatik yöntemle, bir taraftan insanın bu sezgi gücünü geliştirirken, diğer taraftan da varılan neticeleri sürekli sorgulamayı ve daima aklın kontrolü altında tutmayı öğretir.

İşte inisiyatik yaklaşımın haricî yaklaşıma olan farkı buradadır. Haricî yaklaşım, insanın temel sorularını tanrının varlığı sorusuna verilen inanca dayalı bir cevapla çözmeye çalışırken, inisiyatik yaklaşım bu soruları doğrudan sezgiyle, herkese ayrı ayrı kendi vicdanında, hiçbir vasıta soruya gerek kalmaksızın cevaplandırma yoluna gider. Bu yolda hiçbir dogmaya, önyargıya, hazır kalıba yer yoktur. Herkes bu yolda kendi vicdanı ile başbaşadır ve herkes bu yolda sorularını, başkalarının cevaplarını kullanmaksızın kendi başına çözmek durumundadır.

Burada çok önemli bir hususu vurgulamamız gerekiyor. Çalışmamızın birçok yerinde, inisiyasyonun insanı bulunduğu platformdan bir üst platforma geçirmeyi hedeflediğini yazdık fakat bu “bir üst platform” tabirinin ne manaya geldiğinin teferruatına girmeksizin bunu herkesin kendi yorumuna bıraktık zira bunun masonluğun yöntemlerine daha uygun olacağını düşündük. Elbette ki herkes bu ifadeyi, vicdanında uyanan ve aklıyla da doğrulanan inanca göre bir şekilde yorumlayacaktır. Fakat bu tabirin, insanı kuru bir maddeden ibaret gören, onun tesadüfler eseri varolduğuna ve en sonunda yokolup gideceğine inanan maddeci bir yaklaşımla bağdaşmadığı da açıktır. Dolayısı ile inisiyasyonun bu yaklaşıma sahip insanlara tesir edemeyeceği, onları bir yere götüremeyeceği de aynı derecede açıktır. Bunun içindir ki her ne kadar hür masonluk tanrının mevcudiyeti sorusuna verilen dogmatik cevapların hiçbirinin savunucusu değilse de, insana bu sorulara hür vicdanı ile cevap vermeyi öğretmek için kullandığı ve aklı temel alan sezgiciliğe dayanan inisiyatik yöntemin maddecilerde ve ateistlerde başarılı olmasına imkân yoktur. Bu sebeptendir ki hür masonluk ateistleri bünyesine kabul etmez. İnsanın vicdanı hür bir biçimde tesis edebilmesi için maddenin üzerinde bir değerın mevcudiyetine inanması gerektiğini savunur. Bunu da kendi kökü olan mimarlıktan aldığı *Evrenin Ulu Mimarı* tabiri ve yemin kürsüsünün üzerine koyduğu kutsal kitaplarla sembolize eder.

Evrenin Ulu Mimarı’nın yorumu bu çalışmanın sınırlarının çok ötesinde. Ve aslında herkes bunu yine kendi başına, kendi vicdanında yapacak. Burada vurgulamak istediğimiz, inisiyatik metodolojinin bu konuda takındığı tavır: maddenin üzerinde değerlerin mevcudiyetine inanan insanlara, temel sorularını sezgi yoluyla, akıl dışılığına düşmeden kendi vicdanlarında, kendi cevaplarıyla çözdürmek. Ve bu şartlara uyduğu müddetçe de her türlü inancı, -bu inanç ister geleneksel dinlerin dogmaları olsun isterse de ateizme varmayan bir resmî din karşıtlığı-, bünyesinde kabul etmek.⁵²

Hür masonluğun bu yaklaşımı, felsefenin çeşitli akımlarının dine karşı takındıkları farklı tavırları da uzlaştırmacı mahiyettedir. Gerçekten de dinî faaliyetler çeşitli filozoflar tarafından farklı farklı değerlendirilmişlerdir. Bunların bir kısmı dini, varoluş muamması ve hayatın zorlukları karşısında bir değerler pınarı olarak görürlerken, bir kısmı da onu insanın korkusunun ürünü olan ve kendisini mutlaka kurtarması gereken bir vicdan kelepçesi olarak değerlendirmektedirler.

Mutlak olan birşey varsa o da tarih boyunca din diye bir müessesenin mevcudiyetinin insanlığa hem müspet hem de menfi tesirleri olmuş olduğudur. Müspet tesir deyince akla ilk gelen insanlığın bu vesile ile kazandığı bir takım etik değerlerdir; menfi tesirler arasında ise en başta fikir ve inançlarda bir noktaya saplanıp kalmayı, insanın ilerlemesini ve yaratıcılığını engelleyen dogmalara esir olmayı sayabiliriz. Tarih de bu bir çırpıda yaptığımız tespiti doğrulayacaktır zannederim. İşte hür masonluk, kullandığı inisiyatik metod sayesinde, insana bu etik değerleri vermeye devam ederken, dinin menfi tesirlerini ortadan kaldırmanın da takipçisi olmuştur.

Bu konuyu biraz açmak istiyorum. Tarih boyunca dinî faaliyetlerin iki bileşeni olmuştur: fert yani dine bağlı olan kişi ve müessese yani kurum olarak din. Bu iki bileşenin birbiri ile olan geleneksel bağlantısı müessesenin kendi değer ve doğrularını

⁵² Bu aklıma hain bir soru getirdi: ya ateist olmayan birisi aramıza geldikten sonra hür vicdanı ve aklıyla vardığı netice onu ateizme götürürse? O zaman ne olur? Epey kafamı karıştırdı bu soru. Bir neticeye de varamadım ama eğer ben bu durumda olsaydım herhalde istifa ederdim.

ferde kabul ettirmesi şeklinde olmuştur. Bunun, bir takım dogmaların ortaya çıkmasıyla neticelenmemesi mümkün değildir. Ferdin kendisini dinin dogmatik tesirlerinden kurtarabilmesi ise bağlı olduğu dinin değerlerini yorumlayabilmesi, kendine göre şekillendirebilmesi, kısacası kendisileştirebilmesi ile mümkündür. Bunun çok güzel bir örneği İslam tasavvufudur.

Hür masonluk da bir müessesedir ama mensuplarına kabul ettirmeye çalıştığı dogmaları yoktur. Bütün çabası onların sezgilerini geliştirmek ve inançlarını aklın denetiminde tutmayı öğretmektir. Bu durumun tabii neticesi ise masonluğun dinler üzeri bir konum kazanmasıdır. Hür masonluk ne müslümandır, ne hristiyan, ne de musevi. Bütün dinlere aynı derecede yakın, aynı derecede uzaktır zira bunların görünürdeki farklılıklarına rağmen hepsinin özünde aynı olduğuna inanır.

Pozitif agnostiklik olarak adlandıracağımız bu tavır dinleri sönmeye, yokolmaya yüz tutmuş, varoluş sebebini kaybetmiş olarak algılayan geleneksel agnostisizmden de çok farklıdır zira dinleri özünde aynı olarak görmesi, hepsinin içinde aynı hakikati, o eski hikmeti barındırdıklarına inanmasından kaynaklanır. Üstelik de inançlı herkesin üzerinde buluşabileceği bir asgari müşterek, farklı inançları kucaklayan, bir arada tutan bir çimento vazifesini görür.

Esasen masonlar, belirli bir inancın mensuplarıdır ancak mason kimliklerini muhafaza edebilmeleri, mensubu oldukları inanç sisteminin değerlerini, aynı localarda öğrendikleri gibi, kişiselleştirmeleriyle mümkündür. Bu kişiselleştirme ise, bağlı oldukları inanç sisteminin değerlerini sezgileriyle vicdanlarında yorumlama ve akıllarının süzgecinden geçirmelerinin bir neticesidir. Dolayısı ile mason, bir yandan inancının kendisine verdiği etik değerleri muhafaza ederken diğer yandan da onun dogmatik yönlerinden korunmayı öğrenmiş kişidir. Başka bir ifadeyle “inançlı olan mason” kimliği ile “mason olan inançlı” kimliği arasındaki dengeyi kurabilmiş insandır.⁵³

Bu insan, kendi inanç yelpazesinin dışında kalan dünyayı da dikkate alacak, ona bir değer atfedecektir. Yine bu insan, inançların aslında izafi olduklarının ve mutlak olan hakikate ulaşmak için bir vasıttan başka birşey olmadıklarının farkına varacaktır. Bundan dolayıdır ki, farklı dinler ve inançlara mensup insanlar, bağlı oldukları inanç sistemlerinin görünürdeki çelişkilerine rağmen aynı heyecan ve ortak ruh ile masonluğun sinesinde aynı ortak hedefe doğru koşmaktadırlar.

Bu durum, her masonik çalışmada yemin kürsüsünün üzerinde açılan kutsal kitaplarla sembolize edilir. Masonluk kutsal kitaplara özel bir önem vermiştir. O kadar ki onları masonluğun üç büyük sembolik nurundan biri olarak kabul etmiş ve onlar olmaksızın bir locanın tam olamayacağını ritüellerinde dile getirmiştir.

Türkiye Büyük Locası’na bağlı localar çalışmalarında üç dine ait kutsal kitapları açık bulundururlar. Bunların dışındaki bir dine mensup bir masonun çalışmalara iştirak etmesi halinde eğer arzu ederse onun da kutsal kitabı yemin kürsüsüne konur. Avrupa’da açık kitap genellikle sadece İncil’dir. Ne var ki hristiyan olmayan

⁵³ Buna dair çok hoş bir anektod vardır. Fransa’da, komünistlerin masonluğa alınmalarının uygun olup olmadığının tartışıldığı yıllarda, zannederim Paul Naudon, bu konudaki fikrini şu şekilde beyan eder: “Komünistler mason olamazlar. Ama masonlar, herşey olabilecekleri gibi komünist de olabilirler.”

masonlar çalışmalara katılırsa yine onların da kitapları yemin kürsüsüne konur. Tabii bu çeşitlilik sadece üç büyük dinin kitapları ile sınırlı değildir. Semavi dinlerden çok farklı bir dinî geleneğe sahip olan Japonya’da da Japonya Büyük Locası kendi inanç sistemlerine uyan kutsal kitabı yemin kürsüsünün üzerine koyar. Bu örnekleri arttırmak ve bu farklılıklar yelpazesini daha da genişletmek mümkündür. Üstelik buna bir de masonların bazen kendi inandıkları kutsal kitabın üzerine yemin ettikleri, yani mensup oldukları inanç sistemine bağlı olarak kutsal kitaplar arasında ayırım gözettikleri tespitini de ilave edebiliriz.

Böyle bir uygulama elbette ki mümkündür. Masonluğun değerleri ile çelişen bir tarafı da yoktur zira biraz evvel ifadeye çalıştığımız gibi masonlar, mason kimliklerinin kendilerine yüklediği mesuliyete yakışır şekilde hareket ettikleri müddetçe diledikleri dine bağlı olabilirler. Fakat bu durum bizi yanıltmamalıdır. Kutsal kitapların masonların gönlündeki yeri ile masonluktaki yerleri farklıdır. Masonlar kutsal kitaplardan herhangi birine daha yakın olabilirler. Halbuki masonluk bunların hepsine eşit mesafededir. Bu eşitlik, kutsal kitapların vermeye çalıştıkları ana mesajın aynı olduğu fikrinin tabii bir neticesidir. Masonluk kutsal kitapların söyledikleri sözlerle değil o sözlerin altında yatan mesajla, lafzı ile değil hıfzı ile, biçimi ile değil özü ile ilgilenir. Bunların arasındaki zahirî çelişkileri kendi ilgi sahasının dışında bırakır. Böyle olunca da masonluğun nezdinde kutsal kitaplar açısından bir birlik, bir teklik söz konusu olur. Bu da *Kutsal Kanunun Kitabı* tekil ifadesi ile dile getirilir.

Gerçekten de masonik terminolojide kutsal kitaplar, Kutsal Kanunun Kitabı tabiri ile sembolize edilirler. O halde kutsal kitaplar hür masonluk için bir semboldürler: insanın görünürdeki farklılıklarının üzerinde bir hakikatin, bütün insanlığa hitap eden ortak bir mesajın sembolü. Bu mesajın, insanlığın bugünkü bilgi birikimi ile rasyonalize edemediği bir kaynağa atfediliyor olması ise hadiseyi daha da giriftleştiriyor ve akla şu soruyu getiriyor:

Masonluğun akılcı dünya görüşüyle kutsal kitaplar sembolizmasının mistik cephesini bağdaştırmak mümkün müdür?

Bunun cevabı, vahiy ve inisiyasyon arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmekte yatıyor. Onun için bundan sonraki bölümü bu konuya ayırdık.

III.1.2 İnisiyasyon ve Vahiy

Şeytan da biziz cin de, ne şeytan var ne melek
Dünya dönecek cennete insanla, inandım
Fıtratta tekâmül ezeldir, bu kemale
Tevrat ile, İncil ile, Kur'an ile inandım

Tevfik Fikret

Tanrının mevcudiyeti sorusunu her türlü tartışmanın dışında bırakan ve mensuplarına uyulması gereken bir takım dogmatik kurallar getiren dinler için vahiy kavramı vazgeçilmez bir şarttır. Gerçekten de vahyi bir kenara bıraktığımız anda, dinlerin doğruluklarını ispat etmek için dayandıkları ana temelin bir anda çökeceğini rahatlıkla gözleyebiliriz.

Ama dinlerin kabul ettiği manasıyla vahiy bilimsel manada ispata dayalı değildir. En iyimser yaklaşımla teolojik bir varsayım olmanın ötesine gidemez. Her ne kadar bir takım ilâhiyatçılar bunun ispat edilmiş olduğunu düşünseler de, onların bu “ispat”ı bu konu hakkında şüphe duyanları ikna etmekten epey uzaktır.

Bakınız Rahip Monnier, *Katolik Doktrininin Atlası* isimli eserinde ne diyor:

“Din ancak Tanrı’dan geliyor olabilir zira Tanrı insanın tek Efendi’sidir. Ve Tanrı’nın buyrukları yerine getirilmelidir zira Efendi, kendisine ne şekilde hizmet edileceğine karar verecek tek yetkilidir.”

Bu tarz bir mantık yürütmeye, ne kadar iyi niyetle yaklaşılsa yaklaşılsın, ispat demenin imkânı yoktur çünkü burada ispat edilmek istenen şey zaten en baştan temel varsayım olarak kabul edilmiştir. Bunun ise bilimsel ispatla uzaktan yakından alâkası yoktur.

Tabii ispat metodunun yanlışlığı her zaman varılan neticenin yanlışlığını gerektirmez. Sadece o neticeyi doğrulamak için o ispat metoduna güvenilemeyeceği sonucunu doğurur. Meselâ Rahip Monnier’nin tanrı tasavvuru doğru yahut yanlış olabilir. Ama mantık yürütme tarzının yanlış olduğu mutlaklıdır. Esasen tanrıyı evreni yaratan, herşeyin üzerinde ve ötesinde duran ve bulunduğu yerden gönderdiği kitaplarla kendisini yarattıklarına bildiren bir tanrı olarak düşündüğümüzde, kısacası *ötelerdeki tanrı* olarak tasavvur ettiğimizde, buna dair yapılacak bütün ispatlar, ister menfi ister müspet yönde olsun, Rahip Monnier’ninkinden daha sağlıklı olamaz. Neticede bu bir inanç meselesi olarak kalır. Ötelerdeki tanrı var diyenler için var, yok diyenler için yok olur.

İnanca dayalı konuları tartışmak anlamsızdır zira birşeye inanırsınız yahut inanmazsınız. Fakat bu konunun, tanrıya inandıklarını daha en başta ikrar eden masonlar için üzerinde durmaya değer bir konu olduğu da şüphesizdir.

Esasen, inisiyasyonun, tanrı inancını, illâ ki geleneksel kalıplar içerisinde olmasa da, şart koşuyor olması tabiidir zira inisiyatik müesseseler insanın hem aklına hem gönlüne hitap ederler; bir takım semboller ve ritüeller yoluyla bilinçaltına tesir

etmeye çalışırlar. Bu yöntemin başarılı olabilmesi ise insanın bilinçaltında bulunan, içinde yatan bir takım değerlerin ve fikirlerin su yüzüne çıkmasıyla mümkün olabilir.

Bunlardan en önemlisi tanrı fikridir. Burada tanrıdan kastedilen illâ ki kutsal kitapların tasvir ettiği tanrı olmak zorunda değildir ama mutlak olan birşey varsa o da insanın varolalı beri kendi sonlu varlığının onun üzerindeki sonsuz bir hakikate bağlı olduğunu hissettiğidir. Bu hakikate ister sonsuzluk, ister mutlak, ister bilgi, ister mükemmellik, isterse de külli bir akıl deyiniz. Biz bunların hepsini içine alacak biçimde tanrı diyeceğiz.

İşte bu tanrı fikridir ki insanın içinde ezelden beri vardır. Üstelik medeniyetlerden, hayat tarzlarından, iktisadi, sosyal ve kültürel şartlanmalardan bağımsız olarak vardır. Bütün bunlar tanrı fikrinin ifade şekline tesir ederler ve çeşitli dinleri, kültürleri doğururlar; ama bu fikrin kendisi her türlü şartlanmadan bağımsız olarak insanın içinde, varoluşla beraber mevcuttur. Bu tanrı artık ötelerdeki tanrı değil, *içimizdeki tanrıdır*.

İnsan içindeki tanrıyı farketdiği anda yine vahiy söz konusu oluyor. Ne var ki bu sefer vahiy karşımıza teolojik bir varsayım olarak değil sosyolojik ve psikolojik bir hakikat, insanın inkâr edemeyeceğimiz sezgi yeteneğinin bir ürünü olarak çıkıyor.

Eflatun kâinatı başlı başına tanrının bir vahyi olarak görüyor. O halde ya kâinatın eşsiz ahenginin şaşmaz kanunlarını keşfeden bir Newton'un, Einstein'ın çalışmaları; yahut bu ahenkle bütünleşip, onu “görüp”, notalar aracılığıyla dile getiren bir Bach'ın, Mozart'ın eserleri? Bunların da tanrısal vahyin bir parçası olması gerekmez mi?⁵⁴

Burada önemli olan, içimizdeki tanrı ile ötelerdeki tanrı arasındaki bağlantıyı kurabilmektir. Esasen insan asırlardan beri bu sorunun cevabını arayıp durmuştur. Bu ikisini birbirine yaklaştırdıkça huzur bulmuş, uzaklaştırdıkça rahatsızlık duymuştur. Esasen bu ikisinin ahenkli birlikteliği, insanın akıl-inanç ikileminde sıkışıp kalan temel sorularına cevap olacak bir anahtardır. Ve bu ikisini birbirinden koparmak aslında insanı hayat denilen muamma karşısında “ya akıl ya iman” gibi bir seçimle karşı karşıya kalmak çözümsüzlüğü ve çaresizliğine itmek manasına gelmez mi?⁵⁵

Bakınız, bu iki sahayı birbirinden ayrı tutmayı çok iyi bilen bir büyük dâhi, Albert Einstein bile ne diyor: “Akıl bize, hedeflerle vasıtalar arasındaki bağlantıları aydınlatmamızda yardımcı olur. Ne var ki salt akıl (düşünce), temel ve nihai hedefleri hissetmemize yetmez”.

⁵⁴ Söz sanatın insanın hakikati arama yolundaki rolüne gelmişken, bir pükran borcunu eda etmek istiyorum. Bu çalışmadaki fikirler iki fevkalâde sanatçı, iki güzel insan ve benim yeri doldurulmaz iki canım dostum sayesinde yerli yerine oturdu: Yonca Lodi ve Cengiz Erinç. Onlar müzikleriyle Evrenin Ulu Mimarının sesini yeryüzüne indirirken, ben de evrensel ahengin kaidelerini sezmeye çalışıyordum. Birpeyler yakalayabildiysem, onların “vahyettikleri” sayesinde oldu. Umarım artık uzaklara dalıp gittiğim anlardan dolayı bana daha az kızarlar.

⁵⁵ Bu ikilem bana hep bir duvar yazısının hatırlatır. Bu duvar yazısı hem Tanrı'nın öldüğünü iddia eden Nietzsche'ye takılmakta hem de bu temel ikilemi hıznır bir şekilde vurgulamaktadır. Böyle diyor meşhur yazarı:

“Tanrı öldü! Ýmza: Nietzsche”

Gerçekten de böyledir. İnsan aklı maddenin maddeyi ne şekilde, hangi formüle göre yani nasıl çektiğini çözmüştür. Ama neden çektiği sorusuna verecek bir cevabı henüz yoktur. Aslında bilim “nasıl”ları bilinip “neden”leri bilinmeyen hadiseler manzumesidir. Üstelik bu “neden”leri cevaplandırması da pek ihtimal dahilinde değildir. Halbuki sadece “nasıl”ları bilerek hakikate ulaşmak mümkün değildir ki.

Bunun içindir ki bütün inisiyatik okullar, ötelerdeki tanrı ile içimizdeki tanrıyı birbirine yaklaştırma istidadındadırlar. Meselâ İslam tasavvufu “bu ikisi aynı şeydir” deyip sorunu sadece çözmekle kalmamış, tamamen ortadan kaldırmıştır. Diğer dinlerin inisiyatik yorumlarında da bu kadar şiddetli olmasa da aynı yaklaşımı görüyoruz. Hazreti İsa “hepiniz tanrılarsınız” derken farklı birşey kastediyor olmasa gerek.

Hür masonluk da inisiyatik bir müessesedir. Mensuplarından tanrıya üstelik ötelerdeki tanrıya inanmalarını bekler. Ne var ki bunu hür masonluğun mensuplarından ötelerdeki tanrı ile içimizdeki tanrıyı tamamen ayıran geleneksel bir din anlayışına sahip olmalarını beklediği şeklinde yorumlamak, masonluğun temelindeki aydınlanma fikri ve inisiyatik gelenekle taban tabana çelişir. Masonluk olsa olsa bu cins düşünce sahiplerini de bünyesine kabul eder. Ama verdiği eğitimle mensuplarını ulaştırmak istediği nokta, her türlü önyargı ve dogmadan arınmış zihinlerdir; elde etmek istediği insan, evrensel ahengin ne demek olduğunu anlamış ve onunla bütünleşmiş insandır. Bu da ancak ötelerdeki tanrı ile içimizdeki tanrıyı birbirine yaklaştırmakla mümkündür. Dolayısı ile masonluk da, her inisiyatik okul gibi, mensuplarını içimizdeki tanrıyı ötelerde ve ötelerdeki tanrıyı da içimizde aramaya teşvik eder.

Madem ki ötelerdeki tanrı biraz da içimizde, o halde bir takım bilgiler, içlerinden gelen sese kulak verip onun dile getirmeye çalıştıklarını bütün insanlığın istifadesine sunmak üzere kağıda dökmüş olamazlar mı? Burada hiçbir mucizeye ve doğaüstü güce gerek duymayan bir vahiy kavramı ve onun neticesinde ortaya çıkan kutsal kitapları görüyoruz.

Ama kutsal kitapların illâ ki içimizdeki tanrının tamamen dışında ötelerdeki tanrı tarafından yazdırıldığını mı düşünüyorsunuz? Olabilir. Ne farkeder ki? Madem ki “hepimiz tanrılarız” ve “tanrının sözünün iletildiği herkes tanrıdır.”⁵⁶

Burada sözü André Gide’e bırakmak ve onun bütün bu ifade etmeye çalıştıklarımızı bir çırpıda özetleyiveren şu eşsiz güzellikteki satırlarını sizinle paylaşmak istiyorum:

“Mühim olan İsa’nın söylediklerine İsa Tanrı’nın oğlu olduğu için inanmak değildir. Esas olan, İsa’nın sözlerinin, insanoğlunun ulaştığı ve ulaşabileceği her türlü güzellik ve bilgeliğin üzerinde olduğundan yola çıkarak onun Tanrı’nın oğlu olduğu neticesine varabilmektir.

İsa Tanrı’nın oğludur onun için sözlerine inanmak gerekir dediler. Ve başkaları geldi, İsa’nın Tanrı’nın oğlu olduğunu kabul etmediklerini, bu yüzden de sözlerine kıymet vermediklerini söylediler.

⁵⁶“Nietzsche öldü! Ýmza : Tanrı

? Ýncil, X, 35

Ey İsa! Sözlerine kıymet vermem bana Tanrı'nın oğlu olduğunun söylenmesinden dolayı değil. Senin söylediklerin, her türlü insan sözünün üzerinde bir güzellik taşıyor. Ve ben buradan, senin Tanrı'nın oğlu olduğunu anlıyorum.”

Hür masonluk için kutsal kitaplar, “neden” sorusunu sormadan sadece “nasıl” diyerek hakikate ulaşamayacağını sembolüdür. İnisiyatik birikimin ötelerdeki tanrı ile içimizdeki tanrının denkliği geleneğinin bir neticesi olarak gönye ve pergel ile masonluğun üç büyük sembolik nurundan biri olmuştur. Çeşitli sembolizmalarda pergelin semavi kavramları yani öteleri ve aşkınlığı, gönyenin ise yeryüzünü yani dünyeviliği ve insanı remzettği göz önüne alınırsa, kutsal kitapların gönye ile pergelin tam arasındaki yerinin ne denli isabetle seçilmiş olduğunu daha iyi görebiliriz.

Hür masonlar, fert olarak, kutsal kitapların hepsini bir kabul edip, onları insanın sonlu varlığının ötesinde ve üzerinde bir sonsuz hakikatin mevcudiyetinin sembolü olarak görebilirler; ateizme ve materyalizme düşmeden.

Buna mukabil hür masonlar kutsal kitaplardan herhangi birine geleneksel teistik bir yaklaşımla da bağlanabilirler; akıl dışılığa düşmeden.

Burada önemli olan, bu ikinci yaklaşımın, yani kutsal kitapları geleneksel bir teistik yaklaşımla yorumlamanın, müessese olarak hür masonluk için mümkün olmadığıdır. Herhangi bir müessese bunu yapmaya kalktığı anda, bu kitaplar arasındaki görünen farklılıkları ve çelişkileri de açıklamak gibi bir mesuliyeti yüklenmiş olur ki, hür masonluğun böyle bir misyonu olmadığı herhalde açıktır.

Hür masonluk ne dinlerin görünen egzoterik esasları arasında bir senteze ulaşmak gibi bir vazife üstlenmiştir, ne de bunlardan herhangi birinin diğerine üstünlüğünü savunmaya taliptir. Hür masonluğun misyonu, hür zihinlerle, her türlü hakikatın korkmadan araştırılmasıdır. Yeryüzünde keşfedilmemiş hiçbir hakikatin kalmadığı gün aynı zamanda ülkü mabedinin tamamlandığı gün olmayacak mı?

Hür masonluğun inanç mecburiyetini bu çerçevede değerlendirmek daha uygun olur herhalde. Hür mason tanrıya inanır. Ne var ki bu kör bir inanç değildir. İnisiyatik yol, akılla gönülü, zekâ ile duyguyu hakikatin araştırılması yolunda bir araya getirenlerin yoludur. Bundan dolayıdır ki hür mason tanrıya sadece inanmakla kalmaz, onu hücrelerine kadar hissederek; fakat yine de onu aramaktan vazgeçmez.

Bundan dolayıdır ki kutsal kitaplar masonlar için, haricîlere ifade ettiklerinden bambaşka manalar taşırlar. Bir mühim mason düşünür, Joseph de Maistre, *Brunswick Dük'üne Dilekçe* adlı eserinde bu farklılığın altını çizer ve henüz gözleri hakikatin nuruna açılmamış mason adaylarının kutsal kitaplar üzerine yemin etmelerinin anlamsız olduğunu, sadece tanrıya inançlarını teyid etmelerinin kâfi geleceğini söyler zira “*bu genç adamların henüz hür masonluğun gerçek hedefi hakkında en ufak bir fikirleri yoktur.*”

Kutsal Kanunun Kitabı, masonluğun olmazsa olmaz en büyük sembolik nurudur.

Dilerim hep öyle kalır.

Akıl ın ışığ ında yorumlanarak!

III.1.3. Ölüm, Ruhun Ölümsüzlüğü ve Masonluk

"Faziletin birleştirdiklerini ölüm ayıramaz"

Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti 14. Derece Ritüeli

*Neylersin, ölüm herkesin başında
Uyudun uyanmadın olacak
Kimbilir nerede, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak
Taht misali o musalla taşında*

İşte böyle diyor Cahit Sıtkı, Türkçemizin o müstesna ozanı. Ve aslında hepimizin bildiği bir hakikati, en zarif bir biçimde dile getiriyor. Gerçekten de, şu yerküre üzerindeki mevcudiyetimizin kişiye göre gösterdiği bütün değişikliklere rağmen er ya da geç vardığı ortak bir nokta vardır: ölüm. Durumumuzun hiçbir önemi olmaksızın, bu dünyada ister sıhhatli ister hasta, ister iz bırakmış ister silik, ister zenginlik içinde ister fakir, ister etrafımız hayranlarla dolu ister yapayalnız olalım, bir an gelir ve biz ölümün kapısı önünde tek başına, aklımızda çözmeye çalıştığımız bir hayat muammasıyla karanlığın içine dev bir adım atmaya mecbur kalırız. Rıza Tevfik'in ifadesiyle:

*Dünya dedikleri ulu yapıdan,
Maksat ne hikmet ne bilen olmadı,
Mezar dedikleri ulu kapıdan,
Kafiler geçti gelen olmadı*

Düşünen her insan için, bu kapının ötesi bir soru, bir muamma olagelmıştır. Gençlik yıllarında, hayatımızın gemisi sakin sularda seyrederken, her şey bizim için güzel ve aydınlıkken bu düşüncüyü bir kenara atabilmek mümkün olabilse de, öyle bir an gelecektir ki, hayat ve ölüm sorusu bizim için geçiştirilemeyecek, mutlaka cevaplanması gereken bir hale gelecektir.

İnsanoğlu, kolaya kaçmayı sevdiğinden olsa gerek, bu soruya bir takım hazır cevaplar bulmuştur. Bunları ana hatları ile ikiye ayırabilmek mümkündür:

Materyalist teori hayatın beşikten mezara kısa bir seyahat olduğunu, insan aklının, hangi seviyede olursa olsun, maddenin belirli bir şekilde düzenlenişinden ibaret olduğunu, dolayısıyla ölümün ve vücudun parçalanışının hayatı sona erdirdiğini savunur.

İlahiyatçı teori ise, her insana doğumundan evvel Tanrı tarafından bir ruh verildiğini, insanın bu dünyada bir saniyeden bir asra kadar değişen bir süre boyunca yaşadığını ve bu sürenin sonunda da ruhun bedenden ayrılıp öbür dünyaya gittiğini ve bu dünyadaki davranışlarının neticesine göre orada saadet yahut acılar içerisinde yaşadığını savunur.

Rafael *Atina Okulu* isimli tablosunda bu iki düşünce ekolünün tutumlarını enfes bir biçimde sembolize etmiştir. Bu büyüleyici eser, filozofların toplandıkları bir binanın girişini tasvir eder. İçeriye giden basamaklarda ateşli ve derin sohbetlere dalmış insanlar gözükmektedir. Biraz daha yukarıda ve merkezde ise Eflatun ve Aristoteles oldukları söylenebilecek iki şahsiyet belirir. Biri gökyüzünü, diğeri ise yeri işaret etmektedir ve ikisi de sessizce diğerin yüzüne bakmakta, karşısındakini kalbinde taşıdığı inanca ikna etmeye çalışmaktadır: birisi maddeden geldiğini ve bunun ötesinde birşey olmadığını, diğeri ise bedenın ötesinde ve ondan bağımsız yüce bir varlığın yani ruhun mevcudiyetini savunmaktadır.

İnsanların büyük çoğunluğu için kimin haklı olduğı muamması halen devam etmektedir. Tonlarca kağıt ve mürekkep bu muammayı çözmeye çalışan tartışmalarla boşuna harcanmıştır. Boşuna harcanmıştır zira herkesi tatmin edebilecek tek bir cevap zaten mevcut değildir. Dolayısıyla herkes bu soruyu kendi kendisine çözmek durumundadır. Bunu yapamayıp hazır bir cevap arayanlar için muamma daima var olacaktır.

Sahra Çölü'nün doğu ucunda hepimizin bilip tanıdığı Sfenks yükselmekte ve doğuya dönük ifadesiz yüzüyle, yeni bir günün habercisi olan güneşi ilelebet selamlamaktadır. Yunan mitolojisine göre bu canavar her yolcuya bir bilmece soruyor ve bunu bilemeyi parçalıyordu. Odişus cevabı bulduğunda ise canavar kendi kendisini yok etmişti. Bu bilmece bugün de güncelliğini koruyan hayat-ölüm ikilemidir. Herbirimiz bunu ya çözeceğiz yahut da ölüm tarafından yok edileceğiz. Ve hayat muammasının gerçek cevabını bulan insan için ölüm Sfenks'i yok olacak. Ve işte o zaman şu muzaffer çığlığı atabileceğiz: "Ey ölüm gücün nerede? Ey mezar hani zaferin?"

Bu muammayı cevaplandırmaya yönelik bir yazıyı kaleme almayı faydasız bulanlardanım ben. Elbette ki bu konudaki yazıların, fikirlerin hepsi aynı derecede saygıya lâyıktır. Ne var ki bunların hepsi aynı derecede doğru yahut aynı derecede yanlıştır zira hepsi de son tahlilde inanca dayanmaktadırlar. İnanca dayalı iddiaların tartışılmasının ise bir kördöğüşünden öteye gidemeyeceğı aşikârdır.

Dolayısı ile bu konudaki şahsi fikirlerimizin herhangi bir tartışma platformuna çıkartılması anlamsızdır. Fakat hür masonluğun bu temel soruya yaklaşımının açıklığı kavuşturulması ve bu konudaki tavrının ne manaya geldiğinin ortaya konulması gerekmektedir ki zinhar hür masonluk inanca dayalı katı doktriner çekişmelerin bir parçası olarak görülmesin.

Sahiden, masonluk bütün bu tartışmaların neresindedir? Hemen en belirgin tespit ile başlayalım işe: hür masonluk mensuplarından tanrının mevcudiyetine ve ruhun ölümsüzlüğüne inanmalarını ister.

Bu tespit bir ikincisini de beraberinde getirir: hür masonluğun materyalist teorisinin salt maddeci yaklaşımı ile paralel düşünmediğı mutlaklır. Mutlaklır ama, acaba sadece mensuplarının tanrıya ve ruhun ölümsüzlüğüne inanmalarını şart koşmasından dolayı onu ilâhiyatçı teorisinin bir destekçisi olarak düşünmek mümkün müdür?

Bu noktada masonluğun inisiyatik kimliğini ortaya çıkartmak durumundayız. O zaman da bu soruya gönül rahatlığı ile "hayır" cevabını verebiliriz. Verebiliriz zira

masonluğu hiçbir teorinin yahut dogmanın kayıtsız şartsız destekçisi olarak düşünmek mümkün değildir. Masonluk, insana, inançlarını kişiselleştirmeyi ve hayata dair temel sorularını kendi vicdanında cevaplandırmayı öğretir. Bundan dolayı da hiçbir hazır cevabı benimsemez. Mensuplarını da bu yola sevkeder. Onun içindir ki masonlar, ölüm-hayat muammasını, inisiye sıfatlarına yakışacak bir şekilde, kendi vicdanlarında cevaplandıracaklardır.

Hür masonluğun, mensuplarından ruhun ölümsüzlüğüne inanmalarını beklemesi, kullandığı inisiyatik metodun, ezelden ebede maddenin hükümdarlığını savunan bir yaklaşımın üzerinde başarılı olmasının imkânsızlığındandır. Yoksa, hür masonluk gibi Aydınlanma Çağı'nın değerleri ile donanmış, insan zihninin mutlak hürriyetini hedefleyen bir müessesenin, mensuplarına herhangi bir dogmayı zorla kabul ettirmeye çalışacağını düşünmek, en hafif tabiri ile haksızlık olur.

Kısacası ruhun ölümsüzlüğüne inanç şartı masonlukta bir semboldür: masonluğun salt maddeci yaklaşımı reddinin sembolü. Ve bu reddediş, inisiyatik okulların, olmazsa olmaz denilebilecek asgari bir temel şartıdır. Dolayısı ile masonlar, bu temel şartın dışına çıkmamak kaydı ile, hayat-ölüm muammasına bütün hazır teorilerin dışında ve üzerinde olarak kendi benliklerinde cevap verme hakkına⁵⁷ elbette ki sahiptirler. Ve bu sınırlar içerisindeki her inanç, hür bir vicdanın denetiminden geçtiği müddetçe, aynı derecede makbuldür. Yoksa bütün masonların ilâhiyatçı teorinin doktrinlerinin katıksız müminleri olmadıkları ortadadır. Zaten olmadığı içindir ki de dünyadaki bütün aydınlanma hareketlerinin içinde masonlar var olmuşlardır, olacaklardır.

Esasen ruhun ölümsüzlüğünü sadece ilâhiyatçı teorinin yaklaşımı ile sınırlı tutmak belirli bir haksızlığı da beraberinde getirir. Diyoruz ki ruh ölümsüzdür. Meselâ, ömrünü sevgiyle kendisinden daha şanssız insanlara vakfetmiş bir Albert Schweitzer, Kızıl Haç'ı kuran bir Henri Dunant, gönlü insan sevgisiyle dolu bir Hacı Bektaş-ı Veli ve isimlerini sayamayacağımız daha niceleri, hepsi ölümsüzdür. Ama madem ki her insanın bir ruhu var ve o ruh da ölümsüz, o halde bugün hepimizin gönül rahatlığıyla lânetleyebildiği bir Hitler ve bir Stalin de ölümsüzdür. Peki ama, bu iki tip insanı da aynı kefeye koyabiliyor ve sadece insan ve ruh sahibi olarak doğmuş oldukları için her ikisini de ölümsüz olarak nitelendirebiliyorsak, burada bir çelişki sezmemiz gerekmez mi?

Herhalde bir değil bin çelişki sezmemiz gerekir! Masonlukta hedefler, usuller, etik değerler, tekâmül fikri, ve masonluğu masonluk yapan aklınıza gelebilecek herşey; bunların hiçbirisi bu yaklaşım ile kabil-i telif değildir.

Bu vaziyet, masonların, geleneksel dinî yaklaşımı reddetmeleri gerektiği manasına gelmez. Lâkin üzerine çıkmalarını icap ettirir. Gerçek inisiye, insanın ölümsüzlüğünün kendi davranışlarından bağımsız olmadığını bilen insandır. Neden masonlukta ölüm Ebedî Maşrık⁵⁸ ifadesi ile sembolize edilir? Ne manaya gelir “Ebedî

⁵⁷ Belki de vazifesine

⁵⁸ Ebedî Maşrık, Sonsuz Doğu demektir. Eski tabirleri kullanmama kızan çok kardeşim var ama Masonlukta geleneksel terminolojiden taviz verilmemesi gerektiğine inanıyorum. Kelimeler sadece harflerin biraraya gelmesinden mütepekkil cansız varlıklar değildir ki. Onlar zaman içerisinde kullanıyla kullanıyla bir ruh sahibi olurlar. Ve bir tanesini atıp yerine aynı manaya geldiğini dübüdüdüümüz bir başkasını koymakla o ruhu nakletmek mümkün olamaz ki.

Maşrık”? Daniel Ligou bu tabiri *Hür Masonluğun Evrensel Sözlüğü* adlı eserinde şöyle tanımlıyor:

“ masonların öldükten sonra gittikleri yeri, tasvir etmeksizin ifade eder. Sadece şu kalıpta kullanılır: *falanca birader Ebedî Maşrık’a intikal etti.*”

Kısacası Ebedî Maşrık, masonların inançlarına göre farklılaşabilen manalar taşıyabilen sembolik bir ifadedir. Ama her ne şekilde yorumlanırsa yorumlansın, ölümün mutlak bir yokoluş olmadığına duyulan bir inancı içinde barındırdığı da şüphesizdir.

Ebedî Maşrık tabiri masonluğun nur sembolizması ile de uyum içerisindedir. Her türlü nur ve ziyân kaynağı Doğu değil midir? Ve Masonluğun temel misyonu da karanlıklar içerisindeki haricî âlemi aydınlatmak olarak sembolize edilmez mi? Dolayısı ile mason ölümüyle beraber Ebedî Maşrık’a intikal edecek, yani yeryüzünde zaten bir parçası olarak bulunduğu nurun gerçek kaynağıyla bütünleşecek, geride bıraktığı eserleriyle kutsal misyonunu oradan da ilelebet sürdürecektir, böylece ölümün ötesine geçecektir.

Çiçero'ya yaşlılığında sorarlar: "Üstad, yeniden gençliğinize dönmek ister miydiniz?". Cevabı çok anlamlıdır: "Yarışı birinci bitiren bir at neden bir daha başlangıç çizgisine dönmek istesin ki?"

Evet, inisiyatik dünyada hayat-ölüm muammasının gerçek cevabı işte buradadır: ferdin hayatını, mensubu ve vazgeçilmez bir parçası olduğu insanlık denilen bütünü hayatı ile beraber düşünmek; dolayısıyla ferdileşmekten insanlaşmaya, ama kelimenin en derin manası ile insanlaşmaya geçmektir. Haricî hayatın en önemli şey olarak görüp, son tahlilde asla vazgeçmeyeceği bir *ben* anlayışından, ezelden ebede giden bir *bizin* küçük ama önemli bir parçası olduğunun bilincinde ve bu *biz* için kendisinden vazgeçebilecek, kendisini o bütünlükte kaybedebilecek bir *ben* anlayışına geçebilmek. Sahir Erman'ın dediği gibi: “ *Eğer dünyanın yerini haritada bile gösteremeyeceğiniz en ücra bir köşesinde ıstırap çeken bir insan varsa, o benim!*”

Ancak bunu yakaladığımız zamandır ki ölüm bizim için bir son olmaktan çıkar. Kozmosla, intizam içerisindeki kâinatla bütünleşme sürecinde yeni bir evre, gerçek ölümsüzlüğe erişebilmek için bir şans, o ana kadar geçirdiğimiz en büyük tekris haline dönüşür. Ve biz de anlar ve inanırız ki bu âlemde bir defa var olan bir daha yok olmaz; hiçbir şey ölmez, her şey yaşar.

Tuncay Uslu kardeşim o kadar güzel özetlemiş ki bunu⁵⁹:

“ *Zoolojide ‘haşlamlılar’ adı verilen tek hücreli hayvanlar vardır. Öğle vakti yaşadıkları sıvının içinde bunlardan binlercesi kaynaşır. Akşam ise artık hayatta değillerdir. Ertesi gün aynı saatte yavruları, yine birkaç saat için doğarlar ve yine ölürlür. Ve bu, hep böyle sürer. Denilemez mi ki bu canlılarda devam eden hep aynı varlıktır? O halde onlar için yok olmak yoktur.*”

⁵⁹ Ahlâk Üzerine Dübünceler, s. 71-72

Peki bütün canlı varlıklar için de aynı şey düşünülemez mi? Yaprak fani, ağaç ömürlüdür.

Kedimize bakıyoruz. Mışıl mışıl uyuyor. Binlerce yıl önceki atasını sürdürmüyor mu? Ve diyemeyiz mi ki karşımızda uyuyan kedi hep aynı kedidir?

Biz de öyle. Belki zihnimizin yarattığı birşey olan zamanı ortadan kaldırırsak, her birimiz, bir milyon yıl önce ortaya çıkmış olan ilk insanı, belki ilk insanları devam ettirmiyor muyuz?

Bir fıskiye düşünelim. Su damlaları serpilip yiter. Ama fıskiye bakidir. Bunun gibi bireyler ölümlü olabilirler ama insanlık sürer. Onun için doğmak ve ölmek yoktur.”

Ve tabii sonra da hemen hepimizin aklına gelen o vurucu soruyu sormuş:

“Peki, ya bu arada ben ne oluyorum? İnsanlık pekâlâ, ama ya ben? Ya o küçük ben? Benim düşüncem, benim bireysel varlığım?”

İşte hür masonluk, bu sorunun cevabının arandığı yerdir.

Ne aydınlık bir istikamet gösterir bize Hazreti İsa

*Gerçekte, gerçekte size bunu söylüyorum,
Eğer toprağa düşmüş bu tohum ölmezse,
Yalnız kalır;
Fakat eğer ölürse,
Birçok meyva verir*

diyerek tam çarmıha gerilmeden önce.

Aynı mesajı Goethe birader Faust'unda o kadar güzel ifade eder ki: Doktor Faust, sonsuza kadar yaşayabilmek imkânı uğruna ruhunu Mefisto'ya yani şeytana teslim etmiştir; dünyevi zevkler içerisinde yüzmektedir. Ne var ki hiçbir dünyevi zevkin kendisine veremediği huzuru ancak insanlara faydalı olduğu bir anda hisseder ve zamana yalvarır: "Ne olursun dur! O kadar güzelsin ki!"

Faust ölümün ötesine geçebilme imkânına kavuştuğu bu anda zamana "dur" diyerek sonsuza kadar yaşamaktan vazgeçer zira manevi anlamda ölümün ötesine geçtiği o anda maddi yaşamın manasının farkına varmıştır.

Muhtemelen inisiyatik kökenli bir mabedin duvarında yazan şu yazı bir çırpıda özetlemiyor mu bütün bunları: *“Hatırlar mısın sen doğduğunda ağlıyordun ve etrafındaki herkes gülüyordu. Öyle bir hayat sür ki sen öldüğünde herkes ağlasın, senin yüzünde ise anlamlı bir gülümseme olsun.”*

İşte inisiyatik ölümsüzlük, inandığımız ve uğrunda mücadele verdiğimiz değerlerin ilelebet yaşaması, yaymaya çalıştığımız nurun sonsuza kadar insanlığın yolunu aydınlatmasıdır. Bu nuru taşıyan eller zaman içerisinde elbette ki değişecektir ama taşınan nur ilelebet payidar kalacaktır. Ve o nur insanlığı aydınlattığı müddetçe, o nuru taşımış olan ellerin bir ömür boyu uğrunda savaştığı değerler dünyanın ücra da

olsa bir köşesinde telaffuz edildiği müddetçe, bu nurun gönüllü taşıyıcıları da ölümsüzlük mertebesine ulaşmış olacaklar ve Yunus'un o sade duru ifadesiyle

*Ten fanidir can ölmez,
Gidenler geri gelmez,
Ölür ise ten olur,
Canlar ölesi değil*

diyebilmek hakkını kazanacaklardır.

Bunu derken gönülleri huzur ve saadete dolu olacaktır zira onlar çok iyi bilirler ki “Hiram ölümsüzdür çünkü eserlerini onun bıraktığı yerden alarak yürütecek insanlar, kuşaklar vardır.”

Böylece insan, dünyaya kendisiyle beraber getirdiği ölüm korkusunu da aşmış olacaktır. Bu korku aslında onun bencilliğinin, sahip olduğu herşeyden bir anda vazgeçmek zorunda kalma endişesinin bir ürünüdür. Ölümün bize böylesine acı gelmesi, yok olmaya isyan etmemizden kaynaklanır. İnisiyasyon bize buna katlanmayı öğretir. Verdiği mesaj açıktır: “Nasıl olsa bir gün, yani ölüm günü gelecek ve sen, sahip olduğun herşeyden, bütün varlığından vazgeçmek zorunda kalacaksın. İyisi mi bunu daha şimdiden kabullen ve kendinden feragatı öğren. Bu şekilde o güne daha rahat katlanırsın.”

Ölmeden önce ölmenin sırrı da burada yatıyor olsa gerek.

Ölüm korkusu dedik demin. Bu ölümden korkanlardan bir tanesi de Sümer Kralı Gılgamış'tır. Gılgamış ölümden korkmakta ve ölümsüzlüğü aramaktadır. Onu bulabilmek için uzun seyahatler yapar; dünyanın dört bir yanını dere tepe dolaşır. Büyük çabalar neticesinde bulduğu ölümsüzlüğün sırrını ise bir yılan çalar ve Gılgamış sonunda eli boş olarak ülkesine dönmek zorunda kalır.

Peki gerçekten ülkesine eli boş mu dönmüştür? Bakınız bu dünyanın en eski destanının efsanevi kralı bin yıllar ötesinden bize nasıl sesleniyor:

"Diyecekler ki 'mükemmel bir hayat sürdün, sonuna kadar uğraştın, didindin ve lâıyk olduğun bir ölümü hakettin!'. Hiçbir kimsenin korkmayacağı kadar ölümden korktum; ondan kurtulmak için dünyanın bir ucundan öbür ucuna kadar gittim; ama başaramadım! Geri döndüğümde artık ondan korkmaz oldum. İşte hakikat budur.

Şimdi öğrendim ki, şayet yaşamımız boyunca bize düşen görevleri yerine getirmişsek ölümden korkmanın gereği kalmaz. Ve ölüm korkusunu terk ettiğimiz anda ölüm yoktur.

Öğrendiğim hakikatlerin en hakikati şudur: ölüm mevcut değildir. Hiçbir şey ölmez, her şey yaşar."

İnsanın ömrünü Evrenin Ulu Mimarı tayin eder. Ölüm onun emridir, karşı konulmaz. Mason ise kendi yaşam müddetini kendi tayin eder ve haricî manada öldükten sonra da geride bıraktığı eserleriyle insanları ve insanlığı aydınlatmaya devam eder.

Bir taraftan

*Tekrar mülâki oluruz bezm-i ezelde
Evvel giden ahaba selâm olsun erenler*

diyebilmenin verdiği manevi rahatlığı içinde taşırken, diğer taraftan da hayatın ancak geride kalanlara bir şeyler bırakabilmekle mana kazanabileceğini anlamış olmanın verdiği iç huzurunu ve saltanatının sadece bir namazlık kalmayıp yaşayanların gönüllerinde ilelebet süreceğini bilmenin saadetini daima içinde hisseder ve bunu Yunus'un şu aydınlık ifadesiyle dile getirir:

*Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selâm olsun
Ardımızdan hayır dua
Kılanlara selâm olsun*

Krali Sanat'ın bir iyi yaşama ve iyi ölebilmek sanatı olduğunu anlamış bütün kardeşlerime selâm olsun!

III.2. Yaşayan Dünya ve Masonluk

Bu, insanoğlunun hikayesidir
Hangi insanoğlu mu?
Güneşin kudretiyle değişirken,
Hayvanlar âlemin taçsız kralı ateşe gem vurmayı öğrenen;
Usta bir avcı olmayı,
Dertlere deva bulmayı,
Toprağı ekip biçmeyi
Ve hayvanları ehlileştirmeyi başaran;
Tekerleği, madenciliği, yazıyı keşfedip
İmparatorlukları yıkan, uygarlıkları kuran;
Topu tüfeği ile dünyayı bitirip
Atomuyla fezayı kuşatmaya hazırlanan;
Fakat sonunda, kendisiyle yarışıp savaşmak,
Yaşamak ve yaşatmak için,
En zorunu, kendisini, yenmek zorunda kalan
İnsanoğlu

C.Coon'un "The Story of Man" adlı eserinden
Çeviren Bozkurt Güvenç

III.2.1 Masonluk, Fert ve Toplum

Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür,
Ve bir orman gibi kardeşçesine

Nazım Hikmet

Hür masonluğun fert ve toplumla olan ilişkileri, oldum olası üzerinde tartışılan bir konu olagelmıştır. Gerçekten de masonluğu, ferdi ve toplumu bir üçgenin üç köşesine yerleştirecek olursak, üçgenimizin köşeleri arasındaki ilişkilerin ne şekilde ve ne istikamette olduğu yahut olması gerektiği, çeşitli masonik yaklaşımlarca farklı farklı yorumlanmışlardır.

Masonluk sadece ferdi hedef alan ve toplumu tamamen dışlayan, bu yaklaşımıyla da mistisizmin bireyi sadece kendisi ile başbaşa bırakan yalnızlıkçı tavrıyla uzlaşabilen pasifist bir kurum mudur?

Yoksa masonluk toplumu kendi değerleri doğrultusunda kökten değiştirme gayesini güden, hattâ bazen bu uğurda ihtilâllerin içinde bile yer almış olan ve amaçlarına ulaşmak için toplumla doğrudan temasta bulunan aktivist, aksiyoner bir insanlar topluluğu mudur?

Bu soruları, masonluğun tarih, hedef ve yöntemlerini etraflıca incelemeksizin cevaplandırmak yanıltıcı neticeler verebilir. Halbuki, bu incelemenin ışığında yapılacak bir tahlil, birbiriyle uzlaşamaz gibi görünen bu iki yaklaşımın pek o kadar da birbirlerine ters olmadıklarını, hattâ bunların aslında aynı hakikate iki farklı bakış olarak dahi görülebileceklerini ortaya koyacaktır.

Gelin o halde çalışmamıza, üçgenimizin şimdiye kadar ihmal ettiğimiz bir köşesini, toplumu incelemekle başlayalım.

Toplum, bireyler, aileler yahut benzeri gruplardan oluşan bir düzen, bir sistem, bir ilişkiler yumağıdır. Toplumun oluşması en ilkel manasında kabilelerle başlamış, bilâhara şehir devletlerine, daha sonra günümüz manasında devletlere hattâ devletler federasyonlarına geçilmiştir. Ve elbette en nihayet toplum, en gelişmiş bir yaklaşımla, bütün insanlıktır. Bu çalışma boyunca toplum deyince yerine göre bu kavramlardan bir tanesini kastedeceğiz.

Toplumun temelinde kimi felsefecilere göre benzerlikler arasındaki bilinç, kimine göre ise sınıflar arasındaki çatışma yatar. Bunlardan hangi grubun haklı olduğu tartışmasına girmek bu çalışmanın sınırlarının çok ötesinde. Ama hiç şüphe götürmeyen bir husus varsa o da herhangi bir toplumu ele aldığımızda orada hem çimento vazifesi gören benzerliklere hem de dağıtıcı yönde çelişkilere rastlayabilmenin mümkün olduğudur. Bütün bunlar ise toplumun içindeki fert ve gruplar arasındaki ilişkilerle paralel giderler. Bu ilişkiler ise kâh menfaate, kâh zora, kâh karşılıklılığa, kâh sevgiye, kâh fedakârlığa dayanır. Bu listeyi uzatmak elbette ki mümkündür. Ama neticede böyle bir toplum içerisindeki bir ferdi ele aldığımızda,

onun bu toplumun mensubu, çeşitli roller üstlenen bir “kişi”ye dönüştüğünü görürüz. Üstelik bir tek rolü de yoktur bu “kişi”nin: anne, baba, kardeş, avukat, müdür yahut memur, işçi ya da patron, falanca etnik grubun üyesi, dindar yahut değil, ve daha niceleri...

Bütün bunlar kişinin toplum içinde sahip olabileceği çeşitli konumlardır. Her fert, toplum içinde bunlardan birden fazlasına sahiptir. Toplum ise, esasında, bütün bu pozisyonların bir diyalektik sentezinden ibarettir.

Hür masonluk bünyesine alacağı haricîyi tekris etmeye, üzerindeki her türlü kıymetli eşyayı alarak ve onu yarı çıplak hale getirerek, yani onu metallereinden arındırarak başlar. Bu, nura kavuşmaya talip olan adaya bir ikazdır: bu kapıdan içeri haricî toplumun ferdi bir “kişi” olarak sahip olduğun her türlü pozisyonu, mevkiyi yani konumlarını terkedip de gel.

Bu çağrının ne manaya geldiğini iyi anlamak gerekir ve onu kesinlikle, bir dünya nimetlerini terke, toplumsal yapıyı redde davet olarak görmemek icap eder. Hür masonluk, dünya nimetlerini “ruhun düşmanı” olarak gören mistisizm yahut toplumsal düzeni reddeden anarşizm gibi akımlarla aynı yolun yolcusu değildir. Her ne kadar çırak derecesi ritüeli masonları belirli bir bireyciliğe götürüyor ve toplumsal sistemin dışına çıkartıyor gibi gözükse de, kalfa derecesinin topluma dönük hüviyeti, hür masonluğun mason adaylarını metallereinden arındırmasının altında başka sebepler yattığını açıkça ortaya koyar.

Metallereinden arınmak, içine dönüp, dünya nimetlerinin aldaticılığına kanmadan kendini tanımaktır.

Metallereinden arınmak, herşeyi kendi akli ve vicdanının sesiyle, sosyal şartlandırmaların tesiri altında kalmadan algılamayı ve değerlendirmeyi öğrenmektir.

Metallereinden arınmak, her türlü önyargının, rutinin, modanın; belirli bir dine, sınıfa, memlekete mensubiyetin getirdiği tesirlerin velhasıl Bacon’un putlarının hâkimiyetinden kurtulmayı bilmektir.

Bütün mesele, hür ve kendine has bir şekilde düşünmeyi bilmektir. Yani metallereinden arındırma aslında şöyle bir davettir: “Düşün! Sadece kendin olarak düşün ve buna uygun olarak da davran. Fakat bunu yaparken ne toplumdaki mevkinin, ne menfaatlerinin, ne de mensubu olduğun müesseselerin değerlerinin tesiri altında kal. İnsanlık denilen toplumun basit ve saf bir ferdi olarak düşün ve hepsinden önemlisi bütün değerlendirmelerini evrensel bir “ben” olarak yap.”

Bu aslında, inisiyasyon denilen o bitimsiz süreç boyunca verilmeye çalışılan ana mesajdır. Loca çalışmalarında mabed kapısı kapatılıp haricî âlemle her türlü bağ koparıldıktan sonra ritüel dahilinde yapılan her hareket, telaffuz edilen her kelime bu ana gayeye yöneliktir.

İşte metallereinden arınmanın altında yatan derin mana budur. Yoksa zaten daha tekris töreninin sonunda yeni çırağa metalleri iade edilir zira o artık onları bir masona yakışır şekilde kullanmasını öğrenmiş yani biraz evvel bahsettiğimiz ana mesajı

almıştır. Bundan sonra kalfa olacak ve çıraklıkta edindiği değerleri metallerinin yani sahip olduğu toplumsal gücün yardımıyla toplumun hizmetine sunacaktır.

Dolayısı ile masonluk, bize dünyayı gözardı etmeyi önermez. Tam tersine, mason dünyada, dünyayla beraber ve herşeyden önemlisi dünya için yaşayacaktır. Zaten bunun aksini düşünmek insanın tabiatına ters düşer; masonlukta ise insan tabiatına ters hiçbir şey yoktur. Gerçekten de insanın en önemli hususiyetlerinden bir tanesi sadece bilen değil yapan sıfatına da sahip olmasıdır. Bir başka ifadeyle *homo sapiens* olduğu kadar *homo faber*dir de.

Aslında yapmanın, üretmenin ve emeğin makbul görülmesi insanlık tarihinde nispeten yenidir. Antik Çağ'a bakacak olursak, insanın temel faaliyetinin savaş ve buna bağlı olarak da din ve daha sonra da felsefe olduğunu görüyoruz. Bu devirlerde el emeği ve üretken mesai küçümsenen, aşağılanan, kölelere has bir faaliyet olarak görülüyor. Benzeri bir yaklaşımın bütün Ortaçağ boyunca sürdüğünü söyleyebiliriz. Ortaçağ emeği nefsi oyalayıp günahlardan kaçınmayı sağlayan bir vasıta olarak görmüş ama asla ona kendi başına bir değer atfetmemiştir. Bu çağda kendi başına değerli olan şey elbette ki dinî faaliyetlerdir.

Bu anlayış hümanizm, rönesans ve bilhassa modern bilimin doğuşuyla beraber değişmeye başladı. En büyük dönemeç ise Francis Bacon ile beraber alındı. İlk defa olarak Bacon, yapmak ile anlamanın, el ile aklın aynı değerde olduklarını öne sürdü; bilginin sadece spekülatif değil, operatif de olduğunu savunarak, bilmek yapabilmektir tezini öne attı.

Gerçi on sekizinci ve on dokuzuncu asırlarla beraber ortaya çıkan burjuva toplumları ticareti ve bireysel merkantil çalışmayı ön plana çıkartıp maaş karşılığı emeği küçümsediyseler de, emek ve üretmenin yücelmesinin evrimi sosyalizm ile tamamlandı. Sosyalizm, insanlar arasında çalışma tarzlarından kaynaklanan farklılıkları tamamen reddetti ve emeği sadece yaşayabilmek için bir vasıta olarak değil, başlıbaşına bir değer olarak gördü. Marksizme göre çalışma, insanın özü, evreni değiştirecek kuvvettir.

İnsanın çok uzun bir zaman dilimi neticesinde varmış olduğu bu noktanın, masonluk çok eskiden beri, hem de çok daha üst bir perspektiften farkındadır. Bunda en büyük etken, masonluğun, emeğin tarihsel gelişmesinin tersine, operatif bir hüviyetle başlayıp daha sonra spekülatifliğe dönmüş olmasıdır. Ortaçağ'ın operatif masonları elbette ki emeğin kıymetini biliyorlar, fakat onu sadece dinî binalar inşa etmeye yaradığı için yüceltmiyorlardı. Onlara göre evren, bir defada yaratılıp bitmemiştir. Yaradılış evrimseldir ve hâlâ tamamlanmamıştır. Dolayısı ile hayat sürekli bir tekâmülden ibarettir. Onun içindir ki Ortaçağ masonları kendilerini bu yaradılışın devam ettirilmesi sürecinde Tanrı'nın yardımcıları olarak görüyorlar, yaptıkları işi de *Büyük Eser* olarak adlandırıyorlardı. Emeğin yüceliği de, bu Büyük Eser'e olan katkısından kaynaklanıyordu.

1717'de spekülatif masonluğun ortaya çıkmasıyla beraber, masonluğun operatif devresi sona erdi; artık Büyük Eser maddi değil, manevi ve sosyaldi. Fakat bu, operatif değerlerin masonlukta sona ermesi manasına gelmedi. Emek ve üretmek, spekülatif masonluk tarafından da baş tacı edildi; sadece fikrî çalışmalar yapan ve dışarıya dönük üretken hiçbir faaliyeti olmayan bir masonluk anlayışı hiçbir zaman

spekülatif masonluğa hâkim olmadı. Dolayısıyla hür masonluk, insanlığın ancak asırlar sonra bulabildiği emek-fikir dengesini, üstelik de çok daha geniş bir perspektiften, bünyesinde yaşatan bir kurum hüviyetini daima muhafaza etti.

Bütün bunları toplayarak, masonluk-toplum-fert üçgenimizin köşelerini birbirine bağlamaya başlayabiliriz.

Masonluğun fert ile olan ilişkisi, defalarca ifadeye çalıştığımız gibi, buradaki temel ilişkidir. Masonluğun kullandığı inisiyatik metodun ana hedefi ferttir. Ferdin aydınlanması, zihnî hürriyetine kavuşması, etik değerlerle donanması velhasıl insan-ı kâmil olması hür masonluğun temel hedefi ve olmazsa olmaz şartıdır.

Ferdin toplumla olan ilişkisi ise, bu kısımda üzerinde durduğumuz bir konu oldu; neticede toplum fertlerin bir araya gelmesinden oluştuğu için, bu ikisi arasında doğrudan bir ilişki olduğu açıktır.

Bu noktada, masonlukla toplum arasındaki ilk ilişkiyi kurmuş olduk. Bu ilişki, fert aracılığıyla sağlanan dolaylı bir ilişkidir. Masonluğun kazandırdığı değerlerle donanmış fertlerin toplumdaki yerlerini almalarıyla toplumun genel seviyesinin yükselmesine dayanır. Zaten masonluğun ülkü mabedi ile sembolize ettiği büyük ütopyası da bir gün herkesin mason olacağı, yani dernek üyeliği manasında değil ama bütün değerleriyle mason olacağı bir dünyanın kurulması değil midir?

Tabii bu noktada akla şu soru gelebilir: günün birinde sadece masonlardan oluşan bir dünya kurulması hayali güzeldir de neticede bir ütopyadır; spekülatif bir çabadır. Oysa madem ki hür masonluk emek, üretme, iş yapma gibi operatif değerleri halen muhafaza ediyor, acaba masonluğun topluma dönük operatif bir çabası yok mudur? Bunu başka bir şekilde soracak olursak, masonlukla toplum arasında, fert vasıtası ile olan dolaylı ilişki dışında doğrudan bir ilişki yok mudur?

Eğer bu ilişkiyi mason örgütlerinin doğrudan toplumla teması yani masonluğun teşkilat bazında aktif bir toplumsal rol üstlenmesi olarak görürsek, bu soruya verilecek cevap menfidir zira masonluğun ezoterik hüviyeti böyle bir aktivist tavırla çelişir.⁶⁰

Masonluk, ezoterik yapısı itibarıyla, günlük hayatın rutin çekişmelerini bir kenara bırakıp, bir takım temel hakikatler üzerinde uzlaşabilmiş insanların biraraya geldikleri bir kurumdur. Dolayısı ile bu çatı altında siyasi fikirleri, toplumsal yaklaşımları, dünya görüşleri çok farklı insanlar, aynı hakikate susamışlıkla birarada bulunmaktadır. Ve burada esas olan, üzerinde herkesin uzlaştığı bu temel ortak noktanın ön plana çıkartılıp, günlük sorunlara ait olan ve aslında yarın hiçbir önemi kalmayacak olan farklılıkların arka plana atılmasıdır. Bundan dolayıdır ki masonluğun herhangi bir toplumsal mesele karşısında alacağı örgütsel bazda bir tavır, muhakkak ki bir takım mensuplarının bu konudaki kişisel kanaatlerine ters düşecek, bu surette arka planda kalması gereken hususlar ön plana çıkacak, daha da tehlikelisi

⁶⁰ Buna itiraz edenler, masonluğun, mesela Amerika’da ne kadar büyük toplumsal faaliyetler gerçekleştirdiğinden bahsedip, oradaki mason hastanelerini örnek gösteriyorlar. Bu elbette ki çok güzel birşey ama neticede rutin bir hasenattan başka birşey değil; sadece miktarı büyük. Yoksa hasenat masonluğun özünde vardır ve maddi gücü oranında her mason obediyanı tarafından yapılmaktadır. Bizim burada kastettiğimiz aktivist tavrı, toplumsal meselelerde taraf olmaktır.

ön planda olması gereken ana hedefler arka plana geçecektir ki bu da masonluğun ezoterik hüviyetinin zarar görmesi manasına gelir.

Bundan dolayıdır ki eğer masonlukla toplum arasında doğrudan bir ilişki kurmak istiyorsak bunu masonlar ve toplum arasındaki bir bağ olarak düşünmek gerekir; yani masonluğun topluma doğrudan tesiri mason örgütlerinin toplumsal hareketlerde yer almalarıyla değil de haricî âlemde masonik sıfatlarını kullanmaksızın örgütlenen masonların vasıtası ile olacaktır.

Üstelik bu hiç de gerçekleştirilmesi zor birşey değildir zira inisiyatik yaklaşımın mensuplarına verdiği en önemli derslerden bir tanesi beraberce iş yapabilmektir. Bu ise, inisiyatik yolda yürüyen hiç kimsenin yalnız olmamasından kaynaklanmaktadır.

Gerçekten de insan inisiyatik yolda tek başına yürür ama yalnız değildir; bu yolda katedeceği mesafe sadece kendisine bağlıdır ama etrafında aynı yolun yolcusu olan ve başı sıkıştığında yardım isteyebileceği hemcinsleri daima vardır. Hamtaşını yontan herkes avadanlıklarını kendisi kullanmak zorundadır zira bir başkasının darbesi çok hafif ve tesirsiz yahut çok sert ve kırıcı olabilir. Ama bu, avadanlıkları kullanma tekniğini danışacağımız kimse olmadığı manasına gelmez. Çırak derecesi ritüelimizin ifadesiyle, “her insan gibi sizin de sarsıldığımız, hattâ ümitsizliğe düştüğünüz anlar olabilir. Böyle anlarda, bu akşamı ve bu akşam yaşadıklarınızı düşünün. Bilin ki size candan bağlı kardeşleriniz vardır ve daima olacaktır.”

Bu aslında masonluğun hümanist⁶¹ yaklaşımının bir neticesidir: hedefi ferttir ama bunu yaparken ferdi tek başına toplumdan soyutlanmış biçimde değil, kolektif bir çerçevede -ki bu kâinat, insanlık, loca yahut herhangi bir toplumsal grup olabilir- ele alır. Masonik eğitim doğrudan ferdin gönlüne, ruhuna, aklına hitap eder ama mutlaka localarda, bir grup çalışması şeklinde gerçekleşir. Bakınız bir mason düşünür⁶² ne diyor:

“ Aynı kâinatta olduğu gibi, masonik konserde de hâkim nota, tek tek notaların üzerine çıkan bir genel anlayış, bir toplumsal iyilik anlayışıdır, öyle de olmalıdır. Bir orkestra duygusu, tek tek enstrümanlara önem veren bir anlayışa her haliyle hükmetmelidir.”

Hür masonluk “tek insan” ile “bütün”ü emsalsiz bir biçimde bir araya getirmiştir. Tabii burada söz konusu olan, bütünün menfaatlerinin tek tek parçaların menfaatlerinin önünde geldiğini iddia eden otoriter-totaliter bir “bütün” anlayışı değil; tek tek parçalarla, bunların bir araya geldiği oluşumun menfaatlerinin zaten çelişmeyeceğine inanan hümanist bir “bütün” anlayışıdır. Bu yaklaşıma göre bütün, parçalarından herhangi birisinde, ve parçaların her biri de bütünde kendilerini görebilmelidirler. Bu şekilde her parça, kendi menfaatiyle bütünün menfaatinin aynı olduğunu görecek ve ona göre hareket edecektir.

İşte bu anlayış sayesinde ki inisiyatik metodun ferdiyetçiliğiyle masonların bir arada hareket edebilme özellikleri bağdaşabilmiştir. Ve yine bu sayededir ki masonlukla toplum arasındaki doğrudan ilişki, mason örgütlerini araya katmaksızın,

⁶¹ Bazý düþünürlerce “neohümanist” tabir edilen

⁶² Cox Learché, “La Regularidad Masonica a una Nueva Luz”, 1975, s.140

masonlar ve toplum şeklinde fevkalade sağlıklı bir biçimde teessüs edebilmiştir. Rahmetli Cevat Memduh Altar kardeşimizin şu sözleri hiç bir zaman aklımdan çıkmıyor:

“Masonluk haricî âlemin sorunları ile uğraşmaz ancak insanlara hürriyet ve aydınlık getirmiş olan tüm oluşumların ve kurumların içinde hattâ başında masonlar olmuştur ve olacaktır”.

Bunun en güzel örneklerinden bir tanesi Fransız İhtilâli ve masonluğun burada oynadığı roldür. Bu hususta Daniel Ligou’nun *Hür Masonluk ve Fransız İhtilâli* adlı fevkalade önemli bir eseri vardır. Ligou bu çalışmasında belgelere dayanarak Fransız İhtilâli’nde yer alan Cumhuriyetçiler arasında mason olanların çok büyük rol oynadıklarını ama ihtilâl karşıtı Kralcılar arasında da çok sayıda masonun bulunduğunu ortaya koyar ve Fransız İhtilâli’nde **masonluğun değil masonların** rol oynadığını öne sürer.

Gerçekten de Fransız İhtilâli fikirsel olarak masonluğun evlâdıdır. Ne var ki Fransız İhtilâli örgütsel olarak masonluğun evlâdı değildir; masonların beraberce iş yapabilme özelliğinin bir ürünüdür.

Masonlar beraberce iş yapmayı bilirler, severler ve becerirler.

Bu konuyu Goethe’nin sözleriyle bağlamak istiyorum: *“Eğer kendini tanımak istiyorsan harekete geç. Başkalarıyla gerçekten boy ölçüşmen faaliyete geçmenle mümkündür.”*

Hür masonluğun örgütsel bazda faal olmadığından şikâyet eden kardeşlerim, ne duruyorsunuz?

Sahi ne duruyoruz!

III.2.2 Masonluk ve Etik

Seni senden aldık, sana teslim ettik. Sen sana mukayyet ol. Eline, diline, beline sahip ol.

Bektaşiliğe inisiyasyon ritüeli

Bir soru ile başlamak istiyorum:

Etik değerler, masonluğun ferdi hedefleyen kısmına mı dahildir yoksa toplumsal tarafına mı?

Gerçi böyle bir ayırım sağlıklı sayılamayabilir zira masonluğu çift taraflı bir madalyon gibi düşünecek olursak, bunun bir yüzü kendimize yöneliktir ve kendimizi bilmeyi, içindeki çeşitli tutarsızlıkları aşmış, kendisiyle barışık bir insan olabilmemizi hedefler. Diğer yüz ise topluma dönüktür ve elde ettiği örnek insanı topluma atılmış bir tohum gibi görüp, bu insanın toplumu da kendisine benzeteceğini ümit eder.

İnisiyasyonun hedef ve yöntemleri açısından madalyonun bu iki yüzünün, yani toplum ve ferdin tahlilini çok dikkatli yapmak icap eder. Masonluk nezdinde bu ikisini birbirinden çok ayrı düşünmek de, birbirine gereğinden fazla yaklaştırmak da sağlıksız neticeler verebilir. Bu iki yüzün birbirine en çok yaklaştığı cephe ise, masonluğun etik tarafıdır.

Ahlâki değerlerin fertle olan bağlantısı çok açıktır. Neticede burada söz konusu olan, bir insana iyi, doğru ve güzel olduğuna dair üzerinde uzlaşmış bir takım değerlere uygun şekilde davranması yönünde telkinlerde bulunulmasıdır. Masonluk ve bütün inisiyatik müesseselerin olmazsa olmaz şartıdır bu.

Fakat bu etik değerler aynı zamanda masonluğun dışarıya açılan kapısıdır da. Sürekli olarak masonluğun haricî âlemde tanıtılmasından bahsedilir. Burada tanıtımdan kastedilen elbette ki haricî bir cemiyetin propaganda anlayışından çok farklıdır. Masonluğun kendisini tanıtmayı fiiliyat ile olacaktır. Bu da, Ziya Umur'un ifadesi ile, *“fert olarak masonun model insan gibi görünmesi, teşkilat olarak masonluğun hayır müesseseleri kurması”*⁶³ ile mümkündür.

Gerçekten de bu, masonluğun kullanabileceği yegâne dışa açılma yoludur. Yoksa *“mesele prensiplerimizi tanıtmaya çalışmak değildir; hürriyet, müsavat, adalet, kardeşlik üzerine konferanslar mı vereceğiz? Mesele propagandamızı yapmak da değildir; kendi kendimizin methiyesini mi yapacağız? Esas olan fiiliyat ile kendimizi, hür, adil, herkesle kardeş, eşitliğe ve hakkaniyete riayetkâr, müsamahalı kimseler olarak tanıtmaktır.”*⁶⁴

Bütün bunlar ham hayaller değildir. Bu yönde çok yapıcı adım atabilmek ve elle tutulur müspet neticeler, küçümsenmeyecek başarılar elde etmek mümkündür. Bu ise, masonluğun etik cephesiyle doğrudan alâkalıdır. O halde etik değerler, hür masonluğun toplumla olan ilişkisindeki ana ve belirleyici unsurdur.

⁶³ Ziya Umur, Masonluk Hakkında Konuşmalar, s.97

⁶⁴ ibid, ss.97-98

Bunun böyle olması, etik değerlerin bütün masonlar üzerinde bağlayıcı olmasından kaynaklanmaktadır. Masonluğun toplumla olan ilişkisinin masonlar vasıtasıyla olduğunu söylemiştik geçen bölümde. Ne var ki masonlar toplumsal konularda farklı görüşlere sahip olabilirler. Mason, masonluğun ana kaideleri içinde kalmak kaydıyla, solcu olur, sağcı olur; düzen savunucusu olur, düzen karşıtı olur; kralcı olur, cumhuriyetçi olur. Ne var ki ahlâksız olamaz; etik değerlere sırt çeviremez. Tarihte toplumsal konularda farklı tavır takınan masonlara çok rastlanmıştır fakat etik değerlere sırt çevireni hiç görülmemiştir. Bu mümkün de değildir zira böyle bir davranış, inisiyatik yolun temel telkinlerinden birine sırt çevirmek, masonluğun ana kaidelerinden birini ihlâl etmek manasına gelir.

O halde etik, hür masonluğun haricî âleme açılan penceresidir.

Burada çok önemli bir hususun altını çizmek istiyorum. İnisiyatik yolun, insanları etik değerlere riayet etmeye davet ettiği doğrudur. Ne var ki inisiyasyonu insanlara çeşitli ahlâki kaidelere uygun davranmak üzere telkinlerde bulunma gayesini taşıyan bir kurum olarak görmek çok büyük bir hata olur. İnisiyatik mesaj, bunun çok üzerinde bir konumdadır. Bu anlaşılabilirdiği ve icaplarına uygun davranıldığı zaman, ahlâki değerler zaten kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Masonluk pratikte bir ahlâk okulu olma vazifesini deruhte etmektedir fakat ne varoluş sebebi ne de ana hedefi budur.

Hür masonluğu haricî değer yargılarının üzerinde değerlendirmek, onun haricî müesseselerden farkını ortaya koyabilmek şarttır. Bu tahlili daima en mükemmel bir biçimde yapmış bir kardeşimiz bakın ne diyor:

“ ‘Bir masonun gayesi kendini tekâmül ettirmeye çalışmaktır.’

Yalnız masonlar değil, bütün insanlar için geçerli olduğuna göre, bir prensip gibi tekrar edilmesi lüzumsuz hattâ boş bir söz”⁶⁵

Buna katılmamanın imkânı yok. Bunun içindir ki, ahlâki değerlerin fertle olan bütün bağlantısına rağmen, bu konuyu masonluğun haricî âleme dönük toplumsal cephesi dahilinde incelemek daha uygun olur.

Etik değerlerin, masonluğun temel hedeflerine ulaşma yönündeki çabasının bir yan ürünü olduğunu söyledik demin. Bunun ne manaya geldiğini bir soru ile izah etmek yerinde olur. Masonların iyiyi, doğruyu ve güzeli aradıklarını söylüyoruz hep. Peki ama

nedir iyi? Nedir doğru? Nedir güzel? Neyin iyi, neyin doğru olduğuna kim, nasıl karar verecek? Basit bir örnek verelim ve “iyi ve doğru” olduğuna dair üzerinde en çok uzlaşmış kavramlardan bir tanesini alalım. Meselâ adalet olsun bu, yahut dürüstlük. Muhakkak ki sokaktan tesadüfen birisini seçseniz ve ona bunlar hakkındaki kanaatini sorsanız, bu kavramların “iyi” kavramlar olduğunu, bunlara uygun şekilde hareket etmenin ise “doğru” olduğunu söyleyecektir.

⁶⁵ ibid, s.242

Peki ya aksini iddia eden birisi çıkarsa? Adaletini iyi olduğunu savunanlar, bu kavramın neden zulüme üstün olduğunu da izah etmek zorundadırlar. Ve bütün etik değerler için bu böyledir.

Bunlar, zihin egzersizi yapmayı hedefleyen muzip sorular değildir. Cevaplanması, belirli bir sistematik dahilinde açıklanması şart suallerdir. Bunları gayet tutarlı bir biçimde açıklığa kavuşturmadan, masonluk gibi değerlerin kişiselleştirilmesine fevkalade açık bir müessesede ahlâki değerlerden bahsetmek en hafif tabiri ile anlamsız olur.

İnsanlar bu ve benzeri sorular üzerinde çok emek harcamışlardır. Burada temel sorun, etik değerleri insanın dışında bir yerden kaynaklanan bir kaideler yığını olarak görmekten çıkmaktadır. Oysa ki inisiyasyon için etik, kâinatın şaşmaz intizamının kaidelerinin bir kısmını teşkil eder. Ve değil mi ki insan da bu intizamın bir parçasıdır, o halde o da bu kaidelerle uyum içerisinde olmak zorundadır. İnisiyatik yolda, kâinattaki şaşmaz intizamın ve eşsiz ahengin bir parçası olan herşey iyi, doğru ve güzeldir. İnisiyatik yolda yürüyen fertlerin hedefi bu eşsiz ahengin bir parçası olabilmektir. Bunun tabii neticesi de iyiyi, doğruyu ve güzeli hedeflemek olarak ortaya çıkmaktadır.

İnsanların arzuları vardır. Bu arzular aslında fert olarak insanın, tür olarak insanlığın bekasını temine çalışan bir mekanizma vazifesini görürler. Hayatın ve kendi hayatlarının manasını anlamış insanlar, bu arzularını bu manaya uygun biçimde tatmin edeceklerdir.

Masonluğun bir ahlâk okulu vazifesi görmesi işte buradan kaynaklanmaktadır. Etik değerleri kâinatın nizamının bir parçası olarak görünce ve insanın temel hedefini de bu nizam ile ahenk içerisinde olmak diye tespit edince, temel etik kaideler dışarıdan bir yerlerden gelmiş, insan tabiatına yabancı ve dolayısı ile kişiden kişiye değişebilen öznel bir kurallar yığını olmaktan çıkar, her insan için geçerli bir takım mutlak değerler haline dönüşürler.

İnisiyasyonun etik teorisi, bir takım mutlak etik değerlerin mevcudiyetini açıklayan tutarlı bir teoridir. Alternatif teorilerin hiçbirinden de geri kalır yönü yoktur. Ve aslında bunun doğruluğunu kendi içimize dönüp bu değerleri sorgulayarak sınımamız mümkündür⁶⁶. Ve eğer kendimizi iyi dinleyebilir, iyi tanıyabilirsek, adalet, sevgi, şefkat, iyilikseverlik gibi kavramların aslında ne kadar içimizden bir parça olduğunu anlayabiliriz.

Hür masonluk bu vaziyeti *ham taşı yontmak* tabiri ile sembolize eder. Bu tabir, insanın kendisini kusurlarından arındırmasının çok üzerinde manalara sahiptir ve inisiyatik düşüncenin bütün etik yaklaşımını ihtiva eder zira ham taş sadece insanı remzetmekle kalmaz. Masonluğun kurmayı hedeflediği ülkü mabedi de bu taşlarla inşa edilecektir. Dolayısıyla kişinin kendisini kusurlarından arındırması ile kâinatın ahengi birbirine bağlıdır. Hür masonluk için insan ülkü mabedinin sıradan bir taşı değil, binanın bütün hususiyetlerini ihtiva eden bir taşıdır. Onun içindir ki bu mukaddes mabed, hem bizim dışımızda fakat bir o kadar da kendi içimizde yükselmekte.

⁶⁶ Batý lisanlarında buna “introspection” denir.

Peki ama bu mabed son tahlilde içimizde mi, dışımızda mı yükselmekte? Dikkat ederseniz burada, bu kısmın en başında sormuş olduğumuz soruya geri dönmüş olduk.⁶⁷ Fakat bu aşamada bu soru anlamını yitirmiş vaziyette; zira inisiyatik mesajı anlayanlar için, iç ve dış aslında aynı şeyi ifade etmekte.

Toparlayacak olursak, inisiyatik okulların etik suallere olan yaklaşımı kapalı devre bir sistem gibidir. Bunları cevaplayabilmek için hiçbir sistem dışı tesire ihtiyaç yoktur. Nasıl ki Ortaçağ'ın operatif masonları yaptıkları işi sadece taşları yontup üstüste koymak olarak değil fakat devamlılığına inandıkları yaradılış sürecine katkıda bulunmak, bir nevi Tanrı'nın bu dünyadaki eli olmak olarak görüyor idilerse, günümüzün spekülâtif masonları da etik değerleri, aynı ataları gibi, sadece kendi hamtaşlarını yontmak değil, makrokozmosla ahenk içerisinde olarak kâinatın o şaşmaz nizamına katkıda bulunmak, velhasıl inandıkları yaradılış sürecine katkıda bulunmak ve bir nevi tanrının bu dünyadaki eli olmak olarak görmektedirler.

Ne herhangi bir ideolojinin doğruları, ne fizik ötesi bir âleme olan inanç, ne de katı bir ahlâk okulunun dogmatik doğruları. Hür masonluğun etik değerlerini tespit etmek için bunların hiçbirine ihtiyacı yoktur. Ne diyor Ömer Hayyam:

*Beni özene bezene yaratan kim? Sen
Ne yapacağımı da yazmışsın önceden
Demek günah işleten de sensin bana
Öyleyse nedir bu cennet cehennem*

Eski Yunan'da fakir bir balıkçı denize açılmış; gece fırtına patlamış, tekne oradan oraya yaprak gibi savruluyor; balıkçının, nerede olduğu hakkında hiçbir fikri yok. Karaya çıkabilmekten de ümidi kesmiş vaziyette. İşte tam bu anda başını göğe kaldırıyor ve deniz tanrısı Neptün'e şöyle sesleniyor:

“Ey Neptün! Gemimi ister kurtar, ister batır. Ben dümenimi doğru bildiğim yöne kıracağım.”

Hür masonlar bu fakir balıkçının saf ama soylu isyanının manasını anlayan insanlardır.

⁶⁷ “Etik değerler, masonluğun ferdi hedefleyen kısmına mı dahildir yoksa toplumsal tarafına mı?” sorusuna

III.2.3. Hür Masonlukta Sırlar

Elin yabancısına gel esrardan söz etme
Acemi çaylaklara nazlı yârdan söz etme
Yabancılarla ancak yabancı gibi konuş
Diken yiyen deveye hiç bahardan söz etme

Mevlâna

Konuyu incelemeye bir tespit ile başlamak yerinde olur zannedirim:

Yirmi birinci asra girmekte olduğumuz şu günlerde, hür masonluğun geleneksel sırları mason olsun olmasın herkesin erişebileceği bir haldedir. Masonlukla ilgili kitaplar, ritüeller dünyanın bir çok ülkesinde halka açık kitapevlerinde satılmaktadır. Mason olmayan birisinin masonluğa dair öğrenmek isteyip de öğrenemeyeceği hiçbir haricî bilgi yoktur. Hür masonluk bugün üniversitelerde araştırma konusudur. Hür masonluğun tarihini, ritüellerini, dokunuşlarını, mukaddes kelimelerini masonlardan daha iyi bilen haricîler vardır. Velhasıl hür masonluğun her türlü sırrı, - ne var ki haricî manada sırrı -, bunu nerede bulabileceğini bilen insanlara sunulmuş vaziyettedir.

Geçenlerde İnternet'i tanıtan bir konferansta kendisi bir haricî olan konuşmacı hepimizin gözü önünde masonluğa tahsis edilmiş sayfalara ulaştı, buradan Hiram Efsanesi'ni seçti ve buna dair akla gelebilecek her türlü bilgiyi konuşmacılara ilette.

O halde hemen soralım:

Bilginin hızla yayıldığı ve en ücra köşelere dahi ulaştığı bu asırda, bu iletişim çağında acaba hâlâ bir “masonik sır”dan bahsedebilmek mümkün müdür?

Eğer hadiseye haricî bir gözle bakacak, buradaki sır ifadesini haricî manada yorumlayacak olursak, bu soruya müspet bir cevap vermenin elbette ki imkânı yoktur: hür masonluğun bütün sırları sonuna kadar deşifre olmuşlardır.

Ne var ki bir mason olarak sır kavramını ezoterizm ve inisiyasyondan ayrı düşünmenin imkânı yoktur. Onun için deminki soruyu büyük bir gönül rahatlığı ve inançla cevaplandırıyor ve diyorum ki bugün bir masonik sırdan bahsetmek gayet tabii ki mümkündür. Hattâ kusura bakılmazsa biraz daha da ileri gidip öne sürüyorum ki bugün masonik sır kadar iyi muhafaza edilen başka bir sır yoktur.

Elbette ki burada sözü edilen sır ritüeller, dokunuşlar yahut işaretler değildir. Bunlar, bugün memleketimizde değilse bile yurtdışında herhangi bir kütüphaneye giden herkesin rahatlıkla elde edebileceği şeylerdir. Bunları sır olarak görmemizin altında geçmişimizle olan bağımızı muhafaza etmek ve inisiyatik zincirin kopmadan günümüze kadar geldiğini bütün dünyaya karşı bir defa daha vurgulamak arzusu yatar. Gerçek bilgelere bu kadar ihtiyaç duyulan günümüz dünyasında, hiç de küçümsenecek, yabana atılacak bir arzu değildir bu.

Üstelik bunun da ötesinde, ritüellerimizi, dokunuşlarımızı, işaretlerimizi sır olarak görmek ve onların muhafazasına çalışmak, bizi sır saklama disiplinine alıştırmaz ki, bu çatı altındaki tedrisatımızın ve nefis terbiyemizin bir parçası olarak görmek gerekir bunu. Dolayısı ile sırdan daha önemli olan, sırrı saklamayı bilmektir. Sırrı sakladığımız müddetçe biz ona egemenizdir. Ancak sır bir kere açıklandı mı artık o bize hâkimdir; bizi kontrolü altına alır, esiri haline getirir. Onun içindir ki sırrı saklamak insan irade ve benliğinin bir sınavıdır. Bu sınavı kazanamayanlar, başka sınavlarda da başarısız olmaya mahkûmdurlar. Sessizlik ve susmak ise insanın kendine dönerek derin iç sesini duymasını sağlar.

Ama son tahlilde masonluğun gerçek sırrı, herkesin kendi ruhunda hissettiği ancak dile getiremediği, en yakınına dahi anlatamadığı ruhi tesirdir. Mevlâna'nın ifadesini tekrar edecek olursak, *bu sır ancak bilinir, söylenemez*.

Zaten söylenebilse, ona sır denmez!

Ezoterik dünyada sır, kişinin ancak kendi çabası ile keşfedip hissedebildiği fakat ifade edemediği bilgilerdir. Bu bilgiler, keşfedilişlerindeki şahsiliğinden dolayı ifşa edilemeyecek mahiyettedirler. Dolayısı ile her masonun önünde, semboller vasıtasıyla günümüze gelen o eski bilgeliği elde edebilmek, hakikati keşfedebilmek için açılmış bir yol vardır. Bu yolda yürüyebilmesi ise, kardeşleri ne kadar yardım ederlerse etsinler, şahsi çabasına, mesaisine yani aslında kendisine bağlıdır. Velhasıl aynı Hesperides'lerin ağacı gibi, ezoterizm ağacının altın elmaları da, onları bizzat koparabilenlere mahsustur; bunlar başkalarına gösterilebilir, fakat verilemezler.⁶⁸

Masonluğun sırrı dünyanın en iyi saklanan sırrıdır. Eğer masonluğun ne olduğunu bir haricîye anlatmayı denediyseniz, sizin heyecanınız ve mutluluğunuzun onu şaşırtmaktan öteye gitmediğini, ne kadar çabalarsanız çabalayın onun, sizin hissiyatınızı paylaşmadığını farketmişsinizdir.

Bu gayet tabiidir. Mason olmayanlar masonluk hakkında bilgi edinebilirler ama masonluğu gerçek manası ile kavrayamazlar. Verilen mesaja nüfuz edemezler. Bu nedenle de bir haricî için masonluk daima aralanamayan bir sır ve gizlilik perdesi altında kalır. Ve masonlar, sadece kendileri tarafından bilinen ve haricî dünyanın asla elde edemeyeceği bilgilere sahip olmanın imtiyazını ömür boyu taşırlar. Bu imtiyaz, başka hiçbir şekilde ortaya çıkamayacak bir yakınlık doğurur. Unutulmamalıdır ki sırdaşlık kadar insanları birbirine yakınlaştıran az şey vardır. Sırdaş iki insan, iki bedende var olan tek bir ruh gibidir.

Masonluğun kapalılığı da buradan kaynaklanmaktadır. Masonluk elbette ki toplumla ilgilenmemekten doğan bir sebeple kapılarını haricî âleme kapatmış değildir; bu durum onun inisiyatik-ezoterik hüviyetinin tabii bir neticesidir. Yoksa masonluk gibi toplumun iyiliğini düşünen, onun daha iyiye, daha güzele, daha doğruya gitmesi için çalışan bir kurumun, toplumun yararına olacak bilgileri saklaması, bunları insanlığın yararına sunmaması düşünülemez bile. Ne var ki eski misterlere inisiye olmayanlar,

⁶⁸ Mitoloji'de Hesperides'ler altın elma yetipen bir bahçede oturan üç kızkardeştir. Zavallılar, bahçedeki canavar yüzünden elmalara sadece bakabiliyor fakat toplayamıyorlardı. Daha sonra on dokuzuncu asır tarihçilerinden Mommsen şöyle söyleyecektir: "Hesperides'lerin ağacı gibi, ilim ağacının altın elmaları da onları koparanlara mahsustur. Bunlar başkalarına gösterilebilir, fakat verilemez."

masonluğun mesajını anlayamazlar. Bu mesajı alamamışlarla masonluğu konuşmak ise, körlerin birbirlerine fili tarif etmelerine benzer.

Masonluğun dışa açılmasını işte bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Masonluk, eğer çok şartsa, kendisini tanıtmak hakkına elbette ki sahiptir. Ama madem ki kendisini anlatması mümkün değildir, bu tanıtmak sempatik bir haricî çabanın ötesine gitmeyecektir. Böyle bir çabanın, neye yarayacağı tarafımdan meçhul olmakla beraber, en azından bir mahzuru yoktur. Fakat üzerinde önemle durulması gereken husus, masonluğun dışa açılma adı altında temel hedeflerini çoğalmaya feda etmemesidir.

Masonların sayısının artması muhakkak ki hepimizin arzu edeceği bir husustur. Ama bu arzumuz, günün birinde bütün insanların mason olması hayalinin sembolik bir ifadesidir. Ne var ki sayımızın artmasını **arzulamakla hedeflemek** arasındaki farkı iyi ortaya koymamız gerekir. Yoksa masonluk üye avına çıkmış bir haricî cemiyet değildir. Gelmek isteyenlere kapısı açıktır, fakat kimseyi davet etmesi söz konusu değildir. *Noli ire fac venire*.⁶⁹ Bu eski inisiyatik deyiş hür masonluğun üye almaktaki temel yaklaşımını da mükemmelen ifade etmektedir. Hür masonluğun gösterdiği yolda yürüme gücüne sahip olanlar, zaten bir şekilde bu yolun dışında kalmayacaklardır. İncil’de ifade edildiği gibi “*isteyin, size verilecektir; arayın, bulacaksınız; çalın, kapı açılacaktır*”.⁷⁰

Ve masonluğun hiç kimseye kendisini beğendirme yahut takdir toplamaya çalışma gibi bir misyonu yoktur. Bundan dolayı da, her inisiyatik cemiyet gibi, tarih boyunca kendisine yapılmış saldırıları kâle almamış, onlara cevap vermeye tenezzül etmemiştir. *Aquila non capit muscas*.⁷¹ İnsanın kendisiyle aynı platformda bulunmayanlara muhatap olması, dünyayı bambaşka algılayanlara birşeyler anlatmaya çalışması kadar zor, ıstırap verici ve anlamsız bir çaba var mıdır?

Ziya Paşa’nın dediği gibi,

*Nadanlar eden sohbet-i nadanla telezzüz
Divaneye hemdem yine divane gerektir*

Anadolu ezoterizminin belki de en zarif tezahürü olan İslam tasavvufunda buna dair çok manalı bir hikaye vardır. Hallacı Mansur “Enel Hak” dediği için işkence ile idam cezasına çarptırılır. Etrafında toplanan cahil ve azgın kalabalık kendisini taşlamaya başlar. Kanlar içerisindeki Mansur gülümsemektedir. O sırada bir dostu taş yerine Mansur’a bir gül atar. Mansur inler. Hemen sorarlar “taş yağmuru altında inlemedin de, bir çiçeğe karşı ne diye ah çektin?”. Mansur’un cevabı hazırdır: “Taş atanlar ayak takımı, halden ne anlarlar? Oysa ki halden anlayanın bir gülü bile beni incitti.”

Keza bir Alevi ozanı, kendilerini inançlarından dolayı suçlayanlara şu cevabı veriyor:

*Gidi yezid bize Kızılbaş demiş
Bahçede açılan gül de kırmızı
İncinme ey gönül ne derse desin
Kur’an’ı derceden dil de kırmızı*

⁶⁹ Gitme, gelmelerini sağla.

⁷⁰ Mat. VII, 13; Luc XIII, 4

⁷¹ Kartal sinek yemez

İslam tasavvufunun neredeyse bin yıl evvel erişmiş olduğu bu bilgiğe yirmi birinci asır hür masonluğu haydi haydi sahip olacaktır.

Konuyu yurtdışından bir örnekle toplamak istiyorum. Hür Masonluğun üniversitelerde araştırma konusu olduğundan bahsettik demin. Gerçekten de bugün Avrupa’da masonoloji diye bir bilim⁷² ve üniversitelerde buna tahsis edilmiş bölümler var⁷³; buralarda araştırma yapan masonlar olduğu kadar haricîler de var⁷⁴. Bu kurumların ellerindeki masonluğa dair her türlü kaynak, istekli araştırmacılara tahsis ediliyor. Onlar da bilâhara bu araştırmalarının neticelerini haricî âlemde kitap yahut makale olarak yayınlıyorlar.

Ne var ki burada bir hususun altını önemle çizmek gerekir: bütün bunların hiçbirisi masonluk demek değildir ki! Neticede masonluğun özü, kendi içinde yaşayan ülküdür.

Masonluk hakkında çok değerli çalışmaları olan Daniel Beresniak kardeşimiz, yazmış olduğu ve sokakta da satılan masonluğa dair bir kitabının önsözünde aynen şunları yazar: *“beni bu bilgileri haricî âleme verdiğim için masonluğun sırlarını açığa çıkarmakla suçlayan kardeşlerim var; oysa bunların hiçbirisi masonluk değildir ki! Benim yazdıklarım esasında bir bilim olan masonolojinin bir parçasıdır; ve masonlukla masonolojiyi çok iyi ayırt etmek gerekir zira masonoloji, masonluktan özünü çıkarttığımızda geride kalandır.”*

İşte bundan dolayıdır ki masonik sır vardır ve bugün dünyada en iyi muhafaza edilen sırdır. Zira bu sır, bu çatının altında yaşadıklarımız, pergelden duyduğumuz heyecan, agaptan aldığımız zevktir; bu sır bütün sembollerimizin bu çatı altındaki sevgi ortamıyla bütünleşip ruhumuza hayatla, varoluşla ilgili fısıldadıklarıdır. Bunun ise ne tarifi, ne tavsifi ne de dile getirilmesi mümkündür. "Masonluğun sırlarını ele geçirdiklerini" ilan edenlere karşı duyduğumuz büyük acımayı tarife imkân var mıdır? İşte bu da öyle bir şey.

Hani bir motor yağı reklamı vardı bir zamanlar televizyonda.⁷⁵ Genç kıza soruyorlar: "Helix nasıl bir yağ sizce?". Kız sunucuyu şöyle bir süzüyor ve birden beliren hızlı bir müzik eşliğinde dans etmeye başlıyor. Bedeni müziğin ahengiyle bütünleşmiş bir şekilde kendinden geçmişçesine dans ediyor, ediyor, ediyor. Birden durup soruyu sorana şöyle diyor: "Bilmem anlatabildim mi?" Zira onun o andaki duygularını kelimelerle anlatması imkânsız; onları yaşıyor ve ancak o şekilde dile getirebiliyor.

İşte bizim sırrımız da bunun gibi birşey. Bilmem anlatabildim mi?

⁷² Bilim üzerine bütün söylediklerimizden sonra, bu tabiri kullanmak ne kadar doğru olursa elbette!

⁷³ Mesela Fransa’da Yüksek Bretanya Üniversitesi’nde bir masonoloji kürsüsü mevcuttur ve, Tanju Koray kardeşimin kulakları çınlasın, değerli araştırmacı, büyük yazar Jean-Pierre Bayard kardeşimiz orada öğretim üyesidir.

⁷⁴ Türkiyemizde vaziyet böyle değil ama mesela Sayın Orhan Koloğlu, mason olmamasına rağmen, Türk masonluğunun son asırdaki tarihi hakkında herhalde birçok kardeşimizden daha çok bilgiye sahiptir.

⁷⁵ Bu reklamın “ezoterik” manasına dikkatimi çeken Nusret Semi kardeşime þükranlarımy sunmayý bir borç bilirim.

III.3 Masonik Kimlik

Ötedenberi, sosyal meselelere ilişkin herhangi bir konu ele alınıp incelenirken, bu konu ile masonluğun ilgisini kurmak, o konu hakkında masonluğun ne düşündüğünü açıklamak uyulması gerekli bir âdet halini almıştır. Şüphesiz ki bunu yapan, masonluğun objektif kaidelerinden çok kendisinin sübjektif olarak masonluk hakkında sahip olduğu görüşleri dile getirdiğinin çok kere farkına bile varmaz ve belirli bir konuda masonluğun muayyen bir şekilde bir davranış ve tutumu benimsediğini ve muayyen bir davranış ya da tutumu reddettiğini söylerken, masonluğun değil, esasta bir masonun yani kendisinin ne gibi davranış veya tutumlardan yana veya bunlara karşı olduğunu açıklamış olur. Fakat “ben böyle düşünüyorum” diyecek yerde çok kere “masonluk böyle düşünüyor” demek yoluna gider.

.....

Bazılarına göre masonluk laik, bazılarına göre ate, bazılarına göre ise kürsü üzerindeki kutsal kitaplar ve düzenli duruştaki kitap tutma işareti yüzünden dincidir. Yine bazılarına göre masonluk Kral İkinci Charles’a İngiltere tahtının yolunu açtığı için kralcı, bazılarına göre ise cumhuriyetçidir; bazılarına göre masonluk hürriyetçidir bu itibarla ekonomide liberalizmi siyasette ise demokrasiyi iltizam eder, diğer bazılarına göre ise masonluk müsavatçı olduğu, aristokratlar işçi önlüğü, avam ise kılıç kuşandığı için sosyalisttir ve sınıflar arasında herhangi bir farklılaşmaya muhaliftir.

Nihayet bazılarına göre masonluk muhafazakârdır ve müesses nizamın devamını arzular; temelinde yatan hoşgörü ve her türlü fikre saygılı olma kaidesinden dolayı, her türlü şiddet hareketini reddeder. Buna mukabil diğerlerine göre masonluk, siyasi hürriyet, fikir ve vicdan hürriyetleri için mücadeleyi başlıca şiar edinmiştir; bu hürriyetlerin elde olunması için gerekiyorsa, her türlü taassup ve diktatörlükle fiilen çarpışacaktır, yani ihtilâl fikri masonluğa aykırı ve yabancı değildir.

.....

İşte masonluğun en büyük düşmanı bu kavram kargaşalığında yatar.

Sahir Erman

III.3.1. Eşsiz Bir Denge Sanatı

Ben olmayınca bu güller, bu serviler yok
Kızıl dudaklar, mis kokulu şaraplar yok
Sabahlar, akşamlar, sevinçler, tasalar yok
Ben düşündükçe var dünya, ben yok o da yok

Ömer Hayyam

Hür masonluğu tanımayan birisinin, onun dinamizmine şaşırmasına imkân yoktur⁷⁶. Gerçekten de hür masonluk, dışarıdan gözlemleyen birisinin kaos diyebileceği kadar farklı fikirleri, mükemmel bir ahenk ile bünyesinde barındırmaktadır. Masonluğun temelinde olan hürriyet anlayışı, mensuplarına düşünme ve yorum yapma hususunda verdiği serbesti, hür masonluğun bir kalıba dökülmesine, donup statikleşmesine mani olan en önemli amildir. Ne var ki bu hürriyet, asrımızın demokrasi mücadelesi veren insanının anladığı manada basit bir hürriyet anlayışı değildir.

Bu ifade, içinde yaşadığımız çağın yetişmiş, birikimli insanların mukaddes gördüğü, onun uğruna hiçbir fedakârlıktan kaçınmadığı özgürlük ve demokrasi mefhumlarını küçümseme gayesini taşıyor emin olunuz; lâkin bütün bu çalışmamız müddetince defalarca altını çizmeye çalıştığımız gibi, masonluğun esas hedefi ferttir; dolayısıyla masonların, haricî âlemin standartları ile aşına olduklarını düşündükleri bütün kavramları fert bazına indirmeleri gerekir. İşte kendisine sık sık atıfta bulunduğumuz hürriyet, bu kavramlardan bir tanesidir. Bundan dolayıdır ki inisiyatif düşüncenin temelinde yer alan, hattâ belki de varoluş sebebi olan bu vazgeçilmez, mutlaka anlaşılması gereken kavramın üzerinde biraz daha durmak istiyoruz.

İnkâr edilemez bir gerçektir ki, hepimiz hayata belirli gözlüklerle, belirli kalıpların arasından bakıyoruz; düşüncelerimizde, sözlerimizde ve davranışlarımızda bunların etkisi altında kalıyoruz. Bu gözlüklerin adı kimi zaman bir ideoloji, kimi zaman bir din, kimi zaman da küçüklüğümüzden beri bize doğru diye öğretilen değerler oluyor. Bazen menfaat, bazen ihtiras, bazen de bilgisizliğimiz gözümüze takılan bir gözlük haline dönüşüyor.

Fakat bu gözlüğün adı ne olursa olsun, değişmeyen bir gerçek var: nasıl ki mavi bir gözlükle tabiatın yeşilini, yahut kırmızı bir gözlükle göğün mavisini algılamamız mümkün değilse, şu ya da bu ideolojinin bize takmış olduğu gözlükle de aradığımızı iddia ettiğimiz hakikati algılamamız mümkün değildir.

Oysa ki masonluğun kendine has bir gözlüğü yoktur; zaten olsaydı diğer ideolojilerden

farkı kalmazdı ki! Hür masonluğun öğretisinin temelinde, bütün gözlüklerimizi atıp hadiselerle çıplak gözlerle bakabilmeyi öğrenmemiz yatar. Esasen hür düşünüp, hür

⁷⁶ Bu ifade ile, dernek yahut fertler bazında bir dinamizmi kastetmiyorum elbette ki. Burada söz konusu olan entellektüel dinamizm, yani tartışılması mümkün fikirler spektrumunun genişliktir.

değerlendiren gerçek düşünürler olabilmemiz ve çok iddialı bir tabir olan "hakikat araştırmacı" sıfatına lâyık olabilmemiz buna bağlıdır.

İşte inisiyasyonun elde etmeye çalıştığı insan bu manada hür insandır; haricî manadaki “demokratik” ve “hür” toplumu bir ütopyanın ötesine geçirip kuracak olan da bu insandır, Bacon’ın putlarına takılmadan gerçek manada bilim yapacak olan da bu insandır.

Fakat hür masonluk aynı zamanda bir disiplin müessesesidir de! Burada haricî anlamı ile bir çelişki görmek mümkündür: hem mutlak bir hürriyet hem de disiplin. Esasen masonluk bu cins “çelişki”lerle⁷⁷ doludur ve temel “çelişki” de masonluğun temelinde yatan iki kavramdan başlamaktadır: aydınlanma ve ezoterizm.

Sadece bu kitaba bakmak bile bunu gözlemeye kâfi gelecektir: bir taraftan akıldan, aydınlanmadan bahsediyoruz, diğer taraftan bu kavramlarla paralel düşünölmeye alışılmış bilim gibi başka bir takım kavramları kıyasıya eleştiriyoruz⁷⁸; yahut inisiyasyonu tanımlarken "ilmi aşan hakikatler" gibi bir takım hassas ve maksadını aşma tehlikesi taşıyan tabirler kullanıyoruz; bilhassa Oswald Wirth'ten yapılan alıntılara baktığımızda bunların akıldan çok sezgilere dayandığını görmemek mümkün mü?⁷⁹

Doğrusu masonluğu saatlerce Aydınlanma Çağı’nın ölkülerinin ateşli bir savunucusu olarak anlatmak da mümkündür, ezoterik yönünü vurgulamak hattâ onu mistik bir yöne çekmek de⁸⁰. Her iki fikrin de doğru olduğunu düşönen, savunan kardeşlerim mevcuttur; üstelik hepsi de bu kanaatlerinde haklıdır.

Hepsi de haklıdır diyorum zira masonluk Aydınlanma Çağı fikir akımlarının en kararlı bileşenlerinden bir tanesidir; fakat buna mukabil masonluğun operatif kökenleri mabedler inşa eden dindar⁸¹ taş ustalarına gider. Dolayısıyla masonik yelpazede her iki görüşü de haklı çıkartabilecek renkler bulabilmek mümkündür.

Bunun sebebi açıktır: esasen hür masonluk, aydınlanma devrinin en yüksek noktasında dahi, onun doktrinlerinin destekçilerini biraraya getiren bir kulöpler birliğı olmamıştır. Ne var ki katedral inşaatçılarının en parlak çağında, çok güçlü bir kilisenin bütün desteğini arkasında hissettikleri o altın devirlerinde bile dünya ile ilgisini kesmiş ve bütün gayesini öldükten sonra gideceğı başka bir dünyaya yöneltmiş bir mistikler birliğı haline gelmemiştir.

⁷⁷ Elbette ki burada “çelişki” haricî anlamı ile algılanmalıdır; yoksa birazdan teferruatına gireceğimiz gibi, ezoterik dünyada yorum farklılıklarının, deşipik deşerlerin bir arada bulunması çok tabiidir.

⁷⁸ Ne yapayım kabahat bende deşil, bu paralellikleri yok yere kuranlarda; unutmayalım ki biz çoğunluğun dübüdüdüünün doğru olmasının asla gerekmediğini çok iyi bilen bir dünyanın insanlarıyız.

⁷⁹ Bu ifade asla bir eleştiri yahut sezgiyi küçümseme içermiyor; sadece bir tespit. Yoksa bu satırların yazarı kendisinden çok şey öğrendiği sevgili Oswald Wirth biradere, o büyük inisiyeye hürmetini elinden ve dilinden geldiğince daima ifadeye çalışmıyptır.

⁸⁰ Ben inisiyasyonun bazılarınca neden aydınlanma ile çelişen hatta bazen mistisizmle paralel dübüdüülen bir kavram olarak algılandığını asla anlayamamıyım. Bence inisiyasyon altında yatan sorgulama ilkesiyle aydınlanmanın ta kendisidir.

⁸¹ Fakat inisiye

Evet, hür masonluk bütün bu devirler boyunca, bütün geleneklerinde ve ritlerinde yani kendisine en has alanında, menşei bu devirlerden çok eskilere giden bir sembolizma ile karakterize edilmiştir. Elbette ki bu semboller içinde bulundukları devirlerin hâkim fikirleri doğrultusunda yeni yorumlara tabi tutulmuşlardır ancak menşeleri bu devirlerden tamamen farklıdır. Dolayısıyla masonluğun hâkim değerlerini bu devirlerin değerleri ile izaha çalışmak, olsa olsa kaosa yol açar. Velhasıl “çelişki” masonluğun kendisinden değil, masonluğa ezoterik olmayan gözlerle bakmaktan kaynaklanmaktadır.

Hür masonluktaki sembollerin “tarif ve tavsif edilemeyecek kadar kadim zamanlara” giden bir kökü vardır. Onlar, insanlığın düşünmeye başladığı günden beri elde ettiği lâkin dile getiremediği bütün bilgeliği, bütün değerleri duymasını bilen kulaklara fısıldamaktadırlar.

Burada altı çizilmesi gereken iki husus var: ilki, insanla beraber varolan insanlık kültürü yelpazesinin çeşitliliği. Bunu tahayyül etmek dahi zor; ve inisiyasyon bütün bu farklı kültürlerden süzülüp gelen en rafine değerleri günümüze getiriyor. İşte bundan dolayıdır ki masonluk ve bütün inisiyatik cemiyetler, son derece geniş bir fikir ve yorum spektrumu içerisinde çalışmak zorundadırlar. Bu onların tanımında mündemiçtir. Aksini düşünmek dahi mümkün değildir zira böyle birşey inisiyasyonu var eden temel sebebi yok eder ve inisiyatik cemiyetleri bir fikir yahut felsefe kulübüne dönüştürür.⁸²

Fakat işin bir de ikinci cephesi var: insan, tarih boyunca bütün farklılıklarına rağmen aynı insan. Dili, dini, rengi, milliyeti, kültürü farklı olsa da korkuları, heyecanları, sevgileri, nefretleri, zaafı, temel hedefleri ve soruları aynı; yani bütün bu farklı kültürler aslında ortak ve temel bir insanlık kültürünün farklı yorumlarından başka şeyler değiller ki. Dolayısıyla masonlukta birarada yaşayan farklılıklar, esasen aynı köke sahipler; yani aydınlanma ile mistik değerler, yahut hürriyet ile disiplin bu çerçevede birbirlerinden farklı kavramlar değiller. Aynı hakikate farklı bir bakışlar, o kadar.

Neticede hepimiz aynı hakikate farklı şekillerde bakmıyor muyuz? Ve hür masonluk bu gerçeği mükemmelen yakalayıp gereğini yaptığı için de hepimiz onda kendimizi bulabiliyoruz. Bu sayede bütün insanlık kültürü bu emsalsiz müessesenin bünyesinde, hiçbir parçası diğerini rahatsız etmeden bir arada yaşıyor⁸³. Hakikatin nuru belirli bir grupla sınırlanmaksızın, zaman mekân demeden, bütün insanlığın gönlünü aydınlatıyor.

Kime ait olduğunu bilmediğim, lâkin mesleğimizi çok güzel tasvir ettiğini düşündüğüm pek şairane bir masonluk tanımı vardır:

“Mason atölyeleri birer göldür. Bütün iklimlerin saf ve serin, gürültülü ve ateşli menbalarından akıp gelen fikir ırmakları oraya gürültüsüz ve iddiasız dökülürler. Her

⁸² Ümid ederim bütün bu kitap boyunca söylemeye çalıştıklarıym, bu ifademin bu kulüpleri küçümsemek yahut onlara saygısızlık etmek manasına gelmediğini yeterince ortaya koyabilmeyi; inisiyasyon ne felsefeye ne de bilime rakiptir; onlarla paralel gider ve insanları yaptıkları işi en iyi şekilde yapma noktasına getirmeyi hedefler.

⁸³ Asla bir sentez değil burada söz konusu olan.

mason dilediği ve beğendiği ırmaktan istediği kadar içer; fakat bu hareket o kadar namahsus kalır ki ne içtiğini ve ne kadar içtiğini kimse anlayamaz.”

Kimi bilgiler vardır, Yunus Emre gibi, başkalarının ciltlerce yazıp da dile getiremediklerini sade ve iddiasız beş on kelime ile zihinlere nakşederler. Çıraklar da sıkıştılar mı ustalarının bu sözlerinden alıntılar yapıverirler⁸⁴. Ben de bütün bu ifade etmeye çalıştıklarımı bir çırpıda dile getiriveren bir alıntı ile devam etmek istiyorum bu bahse:

“Masonluk her türlü dinî inanca, samimi ve ahlâka aykırı olmamak şartı ile çeşitli düşünce ve kanılara açık bir teşekkürdür. Ancak bunların hiçbirini telkin etmez, serbest bırakır.

Kendi felsefesine gelince, panteist olduğu kadar materyalisttir de. Bu iki unsur, tam bir ahenk içerisinde, ritüel, sembol ve alegorilerde ifadesini bulmaktadır. Bütün bunlar, madde ve mana olarak önce buhar olur, sonra yoğunlaşır ve bir ırmak haline gelir. Her susayan bu ırmaktan susuzluğunu giderir.

Asırlardan beri aynı akan bu suyun kabına göre renk ve şekil alması tabiidir. Kimine göre o su H₂O’dur kimine göre ise Âlem-i Gayb’dan Âlem-i Şuhud’a gelerek arifin gönlüne akmaktadır.

Son söz, nasıl zevkaderseniz öyledir.”

Elhak öyledir!

Öyledir ama hür masonluğun inisiyatik karakterinden dolayı öyledir; yoksa, körlerin fili tarifi gibi, masonluğun farklı şekillerde tanımlanabileceğinden ve her isteyenini onu istediği tarafa çekebileceğinden değil elbette.

Doğrudur, hür masonluğu tanımlamak zordur; hattâ belki de bu hürriyet müessesesini bir takım tanımların soğuk kalıplarında donduracağından doğru da değildir. Fakat bu, hür masonluğun ne olduğunun belli olmadığı manasına gelmez. Masonluğun temel değerleri ve temel hedefleri, en ufak bir kuşkuya yer bırakmayacak bir biçimde bellidir. Yani üzerinde yürüdüğümüz yolun sınırları ve nereden gelip nereye gittiği hususunda en ufak bir tereddüt yoktur; tanımlanmamış⁸⁵ üst tarafı ise hedefe değil vasıtaya ait teferruat konulardır.

Burada bir hususun altını çizmek gerekir: sembollerin dünyasında yorumun doğrusu yanlış olmaz; başka bir ifade ile inisiyatik âlemde “doğru” ve “yanlış” sıfatlarını “yorum” kelimesi için kullanmak yerinde olmaz zira adı üzerinde yorum yorumdur; herkes istediği şeyi istediği gibi yorumlamakta serbesttir. Fakat ezoterik dünyada “yorum” kelimesi ile beraber giden iki başka sıfat vardır: **tutarlı** ve **hedefe yönelik**. Gerçekten de bir yorumun doğruluğu yahut yanlışlığından bahsetmek uygun olmaz ama tutarlı ve hedefe yönelik olmasını beklemek de tabii karşılanırsa gerekir.

⁸⁴ Umarým Ali Oktay Cever kardeşim izin almaksızın kendimi lââyık gördüğüm bu kendisinin çıraklığına beni kabul eder.

⁸⁵ Ve bence tanımlanmaması da gereken

Bir yorumun tutarlı olmasından kasıt, aynı konu üzerindeki daha önceki yorumlarla ahenk içerisinde olmasıdır. Buraya kadar yazdıklarımızdan, bunun, bir sembole bir kalıp yorum getirip diğer bütün yorumları da bu kalıba uymak mecburiyetinde bırakmak manasına gelmediği açıkça anlaşılabilir. Yorumun tutarlılığından kasıt temel değerler açısından tutarlılıktır. Yani yapacağımız herhangi bir yorum, bize o yorumu yapma hakkını tanımış olan müessesenin temel değerleri ile elbette ki çelişmez. Bunu kabul ettiğimiz anda, biraz evvel dile getirdiğim “daha önceki yorumlarla ahenk içerisinde olma” şartı kendiliğinden yerine gelecektir. Aynı şey “hedefe yönelik” sıfatı için de geçerlidir. Her ne kadar istediğimiz şeyi istediğimiz gibi yorumlamakta serbest olduğumuzu düşünsek de bu yorumları belirli bir müessesenin, üstelik de bize bu yorumların nasıl yapılabileceğini öğreten müessesenin çatısı altında yapıyorsak, bunlar o müessesenin varoluş sebebine, temel hedeflerine paralel olmak zorundadırlar.

Hadiseyi bu şekilde algılamak, hür düşünceye getirilen bir kısıt değil, bilakis insan zihnini hürriyetine kavuşturmak yolunda atılan bilinçli bir adımdır.

Dolayısı ile hür masonluk emsalsiz bir yorum sanatıdır derken bunu kesinlikle bir ilkesizlik yahut bir hedefsizlik olarak görmemek, yahut da masonluğun her istenilen tarafa çekilebilecek bir kavram olduğunu asla düşünmemek gerekir. Tam tersine, hür masonluk gibi köklerini tarihin derinliklerine sıkı sıkıya bağlamış bir müessesenin temel değer ve hedeflerini en ufak bir biçimde değiştirebilmenin ne kadar imkânsız olduğu ortadadır herhalde.

Bir otoyol düşününüz; sapasağlam bir otoyol. Bunun sol ve sağ sınırları, nereden gelip nereye gittiği kesin bir şekilde bellidir. Aslında kaç şerit olduğu, hangi maddeden yapıldığı, sınırları arasındaki mesafe gibi tali soruların da cevabı bellidir ama varsayalım bunlar resmen ilan edilmemiş olsunlar; her araba sahibi de bu sorulara kendi sayı sayma kabiliyetine ya da malzeme bilgisine göre istediği cevabı versin; neticede o yol üzerinde yürüdükleri müddetçe varacakları nokta aynı olacaktır. Kimi yolun yapısını daha doğru anlayacak, arabasını ona uygun sürecek ve daha hızlı ilerleyecek, kimi ise bunu yapamayıp daha yavaş; belki kimi de bu yolu o kadar hiç anlamayacak ki burasının kendisine göre olmadığını düşünüp ilk sapaktan çıkmaya çalışacak. Ama kimse yolun istikametini değiştirmek, onu yeniden inşa ile hedefinden saptırmak hakkını kendisinde bulmayacak.

İşte masonluğu da bu şekilde görmek mümkündür zannedirim; hepimiz ana malzemesi inisiyasyon olan, bizi hür düşünmeye, aydınlanmaya velhasıl hakikate götüren ve sınırları da en yüce manasında vicdani ve etik değerlerle tespit edilmiş bu yolun üzerinde yürümekteyiz. Ve hepimiz bu yolu bilgi birikimimize, kültürümüze, yetiştirme tarzımıza, kişiliğimize, kabiliyetlerimize uygun olarak algılamakta, anlamakta, yorumlamaktayız.

Hiç şüphesiz, eğer tekris edilecek haricîler ritüellerimizdeki sembolik sınamalardan geçmek yerine, meselâ Ramses devrinde büyük Memfis kapısına gidip oranın misterlerine inisiye olmanın gerektirdiği gerçek sınavlardan geçselerdi, inisiyatik yolun ne menem bir yol olduğunu, inisiyasyonun manası ve önemini çok daha rahat anlayabilirler, çok daha sıkıntısızca yorumlayabilirlerdi zira o sınamaları geçebilmek zaten üst düzey bir cesaret, derin bir fikrî hazırlık ve emsalsiz bir ahlâki liyakat gerektiriyordu. Ve bunlarda başarılı olanlar, gerek bilgi ve kültür, gerekse de kişilik

olarak belirli bir seviyenin çok üzerine çıkmış, bir takım ortak temel değerlerde zaten uzlaşmış insanlar oluyorlardı. Dolayısı ile üzerinde yürüdükleri yolun ne olduğu üzerinde anlaşmaları da çok daha rahat oluyordu.

Bu devir o devir değil. Bunu eskiye bir imrenme yahut da bir hayıflanma olarak değil, sadece basit bir tespit olarak görmek yerinde olur: o zamanın usullerini bugün tatbik etmenin imkânı yok. Dolayısı ile her ne kadar bizim tekris törenimiz fevkalade duygusal ve tesirli, haricî âlemdeliklerin yaşamayı ümit dahi edemeyecekleri kadar güzel bir törense de, ezoterik mesajın iletilmesi ve insanların bir üst platforma çıkartılabilmeleri yönünden başarısı elbetteki Ramses devrinin tekrisleri ile mukayese dahi edilemez. Bundan dolayı yürüdüğümüz inisiyatik yolda başarıya ulaşabilmemiz, binlerce yıl ötesinden büyük bir itina ile bize ulaştırılan ezoterik mesajı anlayabilmemiz ve onun gelecek kuşaklara iletilmesi yolunda katkıda bulunabilmemiz, velhasıl aynı yolda yürümüş olduğumuz bizden önceki kardeşlerimize lâayık olabilmemiz için, aklımıza ve gönlümüze çok iş düşmektedir. Hattâ belki de eski inisiyelerinkine düşmüş olduğundan daha bile çok iş düşmektedir. Bunu tabii neticesi olarak da, aramıza gelmek isteyenlerin akılları ve gönüllerine, en ufak bir tereddüde mahal bırakmayacak bir biçimde itimat ediyor olabilmemiz gerekir.

Bütün bu tartışma süzölüp, mason olacak yani inisiye edilecek haricîlerde aranması gereken özellikler noktasına geliyor. Akıl ve gönül muhakkak ki şart. Kâfi mi? Doğrusu bilmiyorum. Üstelik bu konuyu burada tartışmayı hiç de arzulamıyorum çünkü bunu yapabilecek gücü kendimde görmüyorum zira inanıyorum ki insanın böyle bir “mason olacaklarda aranması gereken özellikler” listesini hür bir vicdanla hazırlamasına imkân yoktur. Herkes bir şekilde, bilinçli ya da bilinçsiz, kendi değer yargılarını masonluğun değer yargılarıymış gibi o listeye dahil etme, hattâ bazen de narsisist bir şekilde kendi kişisel özelliklerini mason olanlarda aranması gereken özelliklermiş gibi görme hatasına düşecektir. En azından ben kendi adıma bundan çok korkuyorum ve akılla gönülün masonluk için olmazsa olmaz bir şart olduğunu vurgulayıp konuyu burada kesmek istiyorum. Önemli bulduğum son bir tespitte bulunarak:

İnisiyatik okulların bir hususiyeti vardır: hiç kimse davet edilmez, gelenler de kapıdan çevrilmez; kısacası ne gidene gel denir ne de gelene git.

Hür masonluk tabii ki bir inisiyatik okuldur. Bundan dolayı da kapısı gelmek isteyen herkese ardına kadar açıktır. Ne var ki masonluğun ne olduğunu bilmeden bir takım dünyevi istekleri tatmin arzusıyla buraya girmek isteyenler yani kapımıza temiz ve saf bir kalple gelmeyenler masonluktan almaya değil çalmaya geliyorlar demektir. Bunların gayeleri karşılıklı bir bilgi ve sevgi alışverişi değil hırsızlıktır. Bu gibiler masonluğa kapıdan değil pencereden girmeye çalışmaktadırlar.

Evet masonluğun kapısı gelenlere ardına kadar açıktır ama penceresi sımsıkı kapalıdır.

Devir o pencereyi daha da sağlamlaştırma devridir!

III.3.2 Masonluğun Eğitim Yöntemi

Sizin çocuklarınız sizin çocuklarınız değildir
Onlar, sürüp gitme çabasındaki hayatın oğul ve kızlarıdır
Sizi aşıp gelirler, sizden çıkıp değil
Ve sizinle birlikte olsalar da size ait değildir
Onlara sevginizi verebilirsiniz ama düşüncelerinizi asla
Çünkü onların öz düşünceleri vardır
Onların bedenlerine hükmedebilirsiniz fakat ruhlarına değil
Çünkü onların ruhları yarımın evinde oturmaktadır
O ev ki siz onu ziyaret edemez, hayalini bile kuramazsınız
Siz çocuklarınız gibi olmaya gayret edebilirsiniz ama onları
kendinize benzetmeye uğraşmayınız, başaramazsınız
Çünkü hayat ne geri gider, ne de dünle oyalanır

Halil Cibran

Masonluk bir eğitim müessesesi midir? Yoksa bir öğretim müessesesi mi?

Bu bölümün başlığını, bu sorunun cevabı üzerinde kesin bir uzlaşmanın sağlanmış olduğu varsayımı altında attım. Esasen, eğitim ve öğretim kelimelerinin ne manaya geldiğini bilen ve masonluğu da tanıyanlar için bu sorunun cevabı açıktır; hattâ o kadar açıktır ki belki böyle bir sorunun sorulmuş olması dahi garipsenebilir.

O halde gelin, eğitimden ne anladığımızı ortaya koymaya çalışmakla girelim konumuza.

Eğitim, iki taraflı bir faaliyettir. Bu taraflardan biri *eğiten*, diğeri ise *eğitilendir*. Bu faaliyet aslında, bilgi yolundan daha önce gitmiş olanın (yani eğitenin) bu yolu, henüz onun üzerinden gitmemişlere (yani eğitilenlere) göstermesinden ibarettir.

Bu iki safhalı bir süreçtir. Bunlardan birincisi, her iki tarafın da iştirakiyle gerçekleşen yolun gösterilmesi kısmıdır. İkincisi ise, sadece eğitilen tarafın dahil olduğu, gösterilen üzerinde düşünme ve bunu değerlendirmeye dayanan özümseme safhasıdır.

Dolayısı ile eğitimin ana hedefi, çoklarının zannettikleri gibi, bir takım mevcut bilgilerin öğretilmesi değildir. Öğrenmek, eğitim sürecinin nihayetinde zaten kendiliğinden ortaya çıkacak bir neticedir ama eğitimin gerçek hedefi akıllı ve bilinci hareketlendirmek, düşünmeyi öğretmek, velhasıl bir sorgulama sürecini hayata geçirmektir. Eğer bir eğitim müessesesi herhangi bir sebepten dolayı bunları sağlayamıyorsa⁸⁶, belirli bir takım bilgileri naklediyor, bir takım işlerin nasıl yapılacağını öğretiyor olsa da aslında hedefine ulaşamıyor demektir.

Ulaşamıyor demektir zira herkes birşeyler öğrenir. Kendi başına öğrenir, evinde öğrenir, işinde öğrenir. Hayvanlar da öğrenirler. Esasen hayat yaşayanlar için bir öğrenciliktir. Halbuki eğitim, sadece bilgi edinmeye dayanmayan, aynı zamanda elde edilen bilgileri değerlendirmeyi de öğreten bir zihnî formasyondur.

⁸⁶ Bu sebep ister hoca olsun, ister talebe, isterse de kullanılan yöntem

Kısacası eğitim, öğretimi içine alan fakat onun çok üzerinde bir faaliyet, bir olgunlaşma sürecidir.

Masonluk ideal eğitimin ta kendisidir.

Öyledir zira her türden insanı bünyesine kabul eden her türlü bilgiye açık bir buluşma zemindir.

Öyledir zira belirli hiçbir doktrinin tek taraflı nakledilmesini hedeflemez. Üstelik bilgiye mutlak sahip müridlerin mevcudiyetini de asla kabul etmez.

Öyledir çünkü ana hedefi hür düşünmeyi ve sorulayabilmeyi öğretmek ve her türlü dogma ile mücadele etmektir.

Ve hür masonlukta eğitenle eğitilen arasındaki alışveriş öylesine ahenkli ve çift yönlüdür ki, bir süre sonra bu ayırım ortadan kalkar. Herkes hem eğiten hem de eğitilendir aynı zamanda.

Halbuki insanlık tarihi boyunca, geleneksel eğitim bir şartlandırmadan ibaret olmuştur: eğitici kabul edilen müessesenin, eğitileni, kendi doğru kabul ettiği değerler istikametinde şartlandırması. Bu şartlandırmanın temelinde kâh sınıf bilinci yatmıştır, kâh din, kâh milliyetçilik. Ama sebep ne olursa olsun bir ortak nokta hep aynı kalmıştır: insan düşüncesini belirli bir kalıba sokmak.⁸⁷

Masonluk, tarihi boyunca, bu kalıpları yıkmamanın mücadelesini vermiştir. Ve elbette ki masonluğun eğitimden anladığı, sadece “bazı şeyler”in öğretilmesine dayanan geleneksel yaklaşımın tam tersidir.

Dünya bugün halen bu konuda olabildiğince duyarsız vaziyette. Sadece bazı üst düzey akademik çevreler mevcut sistemden duydukları rahatsızlığa karşı seslerini yükseltmekteler. Bu da, bu sözde eğitimle kendi inançlarını tek taraflı aktarma imkânını elde eden sınıfların hoşuna gitmiyor tabii ki. Ve bu sınıflar, ruhbanlar yahut devlet gibi siyasi gücü ellerinde tutan sınıflar oldukları için, müspet yönde yapılacak herhangi bir değişikliği önleme imkânı da ellerinde. Ve önlüyorlar da. Ve dünya bugün halen, inisiyatif yöntemin asırlardan beri bildiği ve tatbik ettiği hakikatlerin çok gerisinde.

Masonluğun usulleri eskimiştir diyenlerin kulakları çınlasın!

Tabii masonluğun eğitim anlayışı ile kullandığı eğitim yöntemini birbirinden ayrı düşünmemek gerekir. Ve aslında masonluğun eğitim yöntemi sorusu ihmal edilmemesi gereken bir sorudur zira cevabı inisiyasyonun temel hedefleri ile doğrudan bağlantılıdır. Çok sık karşılaşılan ve daima da mason olmayanlar tarafından sorulan bir soru vardır: “loca toplantılarında ne yapıyorsunuz?”

⁸⁷ Buna iki hoş örnek verelim: “Sosyalist eğitimin hedefi insanlara devletin normlarına göre düşünmeyi öğretmektir” diyor Polonya hükümet başkanı Gierak, Le Monde gazetesinde yayınlanan 2 Aralık 1972 tarihli demecinde. Ve bir akis gibi cevap veriyor ona Papa 2. Jean Paul, 9ubat 1980 tarihinde: “Katolik okullar, insanlara kalıcı, derin ve nitelikli bir imanın verildiği yerler haline gelmelidir”.

Esasen biraz da bizim kendi kendimize sormamız gerekir bu soruyu. Üstelik daha da derinlere inerek...

Sahi loca toplantılarında ne yapıyoruz?

Konferanslar veriyoruz. Peki o zaman herhangi bir fikir kulübünden farkımız ne?

Felsefi tartışmalar yapıyoruz. O halde burası bir felsefe cemiyeti mi? Diğer felsefe cemiyetlerinden ayrıldığımız bir nokta yok mu?

İnsan sevgisini yaymaya çalışıyoruz. Ama biz bir hümanistler yahut filantroplar derneği miyiz?

Bu sorular zincirini daha da uzatmak mümkün. Ve bunlara verilecek cevap, sadece loca toplantılarında ne yapıldığını ortaya koymanın ötesinde masonluğun ana hatlarını da çizeceğinden çok büyük önem taşımakta. Yani masonluğun ana hatları ile loca toplantılarında yapılanlar birbiriyle doğrudan bağlantılı. Bunu da gayet tabii karşılamak gerekir zira bunlardan bir tanesi masonluğun hedefleri, diğeri ise o hedeflere varmak için kullandığı usullerden ibarettir. Bunları da birbirinden bağımsız düşünmenin imkânı yoktur. Her müessese hedeflerine ulaşmak için, o hedeflerindeki temel değerlere uygun vasıtalar kullanacaktır.

Masonluğun temel hedefi, hakikatin, insan zihninin mutlak hürriyete kavuşturulması sureti ile araştırılmasıdır. Bunu elde edebilmek için kullanacağı usul ise elbette ki bu temel hedef ile çalışmeyecektir. Nitekim çalışmamaktadır de. Masonluk bir inisiyatik okuldur ve masonluğun eğitim usulleri de inisiyatik eğitimin bütün hususiyetlerini taşımaktadır.

Gelin şimdi inisiyatik eğitimin karakteri üzerinde biraz çalışalım ve konuya yine bir tespitle başlayalım:

İnsanlar mason olmak arzusu ile kapımıza geliyorlar. Üstelik hepsi de farklı farklı sebeplerle geliyorlar: kimi kendisini yetiştirmek, kimi kültür edinmek, kimi dost kazanmak, kimi merak, kimi ise elit bir cemiyete girmek arzusu ile hattâ kimisi de kuru bir menfaat güdüsü ile geliyor buraya. Lâkin onları kapımıza getiren sebep ne olursa olsun hepsinde ortak olan bir nokta bulmak mümkün: bir şekilde o ana kadarki hayatlarında gördükleri bir eksiklik, haricî âlemdeki hayattan duydukları bir rahatsızlık. Bu eksiklik ve rahatsızlıkların mahiyetleri farklı olabilse de, var oldukları üzerinde hemfikir olunabilir zannedirim.

O halde gelin ikinci bir tespitte bulunalım:

Bu gelenlerin masonluk hakkındaki bilgi seviyeleri farklı da olsa, hepsinin bir ortak noktası var: inisiye değiller; onun içindir ki masonluk hakkında ne kadar kitap okumuş olurlarsa olsunlar, ne kadar çok konuşma dinlerlerse dinlesinler masonluğun özünden, vermek istediği temel mesajdan mahrumdurlar zira inisiyasyon okunmaz, konuşulmaz, ancak yaşanır.

O halde nedir: haricî âlemdeki hayattan birşekilde rahatsızlık duyan, kendilerinde bir takım eksiklik ve yetersizlikler algılayan insanlar bize geliyor ve hiç beklemedikleri,

üzerlerinde bırakacağı tesiri asla kestiremeyecekleri bir merasim ile karşılaşıyorlar. Ve bu öyle bir merasim ki insanın hayatını değiştirmek, hattâ eski hayatına veda ettirip yeni bir hayata başlatmak gibi bir büyük iddia taşıyor. Üstelik de bu yeni hayatta ona hürriyetine kavuşmuş bir akıl ve yüce ahlâki ilkeler vasıtası ile hakikate ulaşmayı, bulunduğu sıradan insanlar seviyesinden bir üst platforma çıkıp insan-ı kâmil olmayı, esasen ölümsüzleşmeyi ve tanrılaşmayı vaad ediyor.

Hiç mümkün müdür bu?

Eğer inisiyasyonu tek gecelik duygulu bir tören olarak görürsek değil elbette ki. Gerektiği gibi yapılmış bir tekris töreni, eğer törenin tatbik edildiği haricî de ruhen bu işe iyi hazırlanabilmişse, insanı sarsan, düşündüren, yer yer yüzüne tokat gibi inen bambaşka bir hadisedir; her insan bunu hayatta en çok bir defa yaşayabilir ve eğer şansı varsa yaşadığı bu törenden kendisinde derin, unutulmayacak ruhi izler kalır. Burada esas olan insana yeni girdiği bu dünyanın farklılığını bütün şiddeti ile duyurmak ve bu sayede eski hayatına ölüp yeni bir hayata doğduğunu hücrelerine kadar hissetmesini sağlamak ve mümkün olan en tesirli şekilde bilinçaltına mesajlar verebilmektir.

İşte bundan sonra masonluk adı altında yapılan bütün çalışmaların hedefi bu törenin başlattığı ruhi tesiri devam ettirebilmektir. Yoksa biz burada insanlara bir gecelik duygulu bir tören yaşıyor, daha sonra da konferanslarla onları bilgilendiriyor, sevmeye itiyor değiliz. Bu çatının altı insanların birbirlerine yazılan, okunabilen velhasıl dile gelebilen bilgileri naklettikleri bir yer değildir zira bunun için masonluğa ihtiyaç yoktur. Bütün bunlar bir filantropi yahut felsefe derneğinin çatısı altında, şık bir otelin salonunda gerçekleştirilen toplantılarla da gerçekleştirilebilirler.

Bizim çatımız altında bilgi değil bilgelik alışverişi yapılır.

Burada sevgi dersleri verilmez, sevilir.

Bakınız Herman Hesse ne diyor:

“Gerçekten bulmak isteyen, ve bunun için arayan, hiçbir doktrini kabul edemez. İletilmesi mümkün olan bilgidir, bilgelik değil. O yaşanır, lâkin asla açıklanamaz, öğretilemez.”

Bu hakikatin çok iyi farkında olan hür masonluk için tekris, bütün bir ömür boyu devam edecek bir sürecin sadece başlangıcıdır. Bu sürecin temelinde, kendimizi her türlü zihinsel kayıttan kurtararak bıkmadan usanmadan aramak vardır. Bu ise, dile gelmeyen, öğretilmeyen fakat ulaşılmaya çalışılan bilgeliği yaşamanın ön şartıdır.

Onun içindir ki bu çatı altında verilen bütün konferanslar, yapılan bütün konuşmalar, ritüeller, hepsi bir gayeye yöneliktir: tekrisle başlayan süreci devam ettirmek. Dolayısı ile bunlarda esas olan konuşmanın metni, verilen bilginin muhtevası yahut ritüeldeki ifadeler değildir; önemli olan mabedin kapısı çekilip haricî dünyaya ait herşeye veda edildikten sonra bunların, mabedin içinde bulunan ve insanlığın varolalı beri elde ettiği birikimin bir ürünü olan sonsuz sayıdaki sembol vasıtası ile uyandırdıkları ruhi tesirdir.

İşte bu sebeptendir ki localarımızda, ana hatlarını ezberlemekle öğrenilebilecek, belirli bir yönetime göre tanzim edilmiş bir doktrinler manzumesi asla yoktur. Sözler ve metinler sadece insanın dikkatini belirli bir noktaya çekme gayesine yöneliktirler. Neticede bunlar, aradığımız özü içlerinde barındıran, lâkin bunu doğrudan iletme gücünden mahrum olan bir takım biçimlerdir. Onların vermek imkânına sahip oldukları ana mesajı, o büyük sırrı çözebilmek ise bize, yalnızca kendimize bağlıdır.

Bu çatının altında yanılmaz kabul edilen, tartışılmaz bilgi sahibi üstadlar, bir sözü ile bizi doğru yola sokacak mürşidler yoktur. Eskiden Aristoteles için kullanılan bir ifade vardır: “Üstad söyledi⁸⁸”. Bu aslında, açıkça dile getirilmese de, şu demektir: “madem ki üstad söyledi, o halde doğru”. Hür masonluk, bu yaklaşımla mücadelenin yuvasıdır. Bizim localarımız, hata yapmaya aynı derecede açık, insani zaafı elbette ki taşıyan, lâkin hakikate susamış eşit kardeşlerle doludur. Yürüdüğümüz bu yolda, başımız sıkıştığında, yardımımıza çağırduğumuzda elinden geldiğince yardımımıza koşacak biraderlerimiz elbette vardır ama onların sorunlarımıza getirmeye çalışacakları çözümler, kendi hakikati arama çabalarında kullandıkları usulleri bizimle paylaşmalarından ibarettir. Eski hristiyan bilgilerinden bir tanesi ne de güzel ifade der bunu “öğretmiyorum, içinizdekini uyandırıyorum” diyerek.

Gerçekten de inisiyatik usul öğretmez, yolu çizer; masonluk insanlara kalıplar vermez, sorgulamayı öğretir. Ve gerçek inisiye Buda’nın şu sözünü asla aklından çıkartmaz:

“ Eğer yürüdüğün yolda karşına Buda çıkarsa, onu da öldür!”

Ne muhteşem bir nasihattir bu! Ve ne muhteşem bir noktadır bu gelinmesi hedeflenen! Ve bizi buna ulaştıracak hiçbir inisiye edici üstad, hiçbir sihirli formül yoktur. Hacı Bektaş-ı Veli’nin bundan asırlarca evvel söylediği gibi,

*Hararet nardadır, sacda değildir,
Keramet baştadır, tacda değildir,
Her ne arar isen kendinde ara,
Kudüs’te Mekke’de Hac’da değildir*

Masonluk kerameti insanda, kendi özünde arayanların yuvasıdır. Masonluk, kişilerden, sıfatlardan, müesseselerden mucize beklememeyi bilenlerin dünyasıdır. Bu çatının altı bu gerçeğin farkında, insanın temel hakikatlerini sezen, içindeki ışığı uyandırabilmiş⁸⁹ insanların yuvasıdır. Ne de güzel seslenir Yunus Emre

*Dervişlik dedikleri hırka ilen tac değil,
Gönlün derviş eyleyen hırkaya muhtaç değil*

diyerek asırların ötesinden.

Masonlukta da bütün regalyalar, dereceler, sıfatlar bir üslup, bir tarz, tasavvufi tabiriyle bir neşe olmanın ötesinde bir mana ifade etmezler. Yoksa masonluk da,

⁸⁸ “Le maitre l’a dit” der buna Fransızlar.

⁸⁹ Tasavvufi tabiriyle “sýrra agâh olmuþ”

üstadlık da gönülde başlar gönülde biter. Salim Ahmet Çalışkan biraderin o fevkalade üslubuyla söylediği gibi, “*masonluk sizde yaşayan ruh ve imandır*”.

Selâm olsun o ruh ve iman ile locaları dolduran güzel gönüllü kardeşlerime.

III.3.3. Masonlukta İntizam

Tarihi, gelişmesi ve bugünkü görünüşü itibarı ile gotik dönemdeki operatif masonlukta menşeyini bulan, o masonlukta geldiğini fermanları ile, patentleri ile ispat edebilen masonik teşekküldür ki aynı zamanda gelenekseldir, zira ilk masonların fikirlerini, âdeta ruhunu idame ettirmekte, bu geleneği kendi bünyesinde yaşatmaktadır.

Sahir Erman

Buraya kadar olan kısımda daima masonluğun kabul ettiği bir takım değerler ve kaideler olduğunu varsaydık. Geliştirmeye çalıştığımız fikirleri de bu değer ve kaidelere dayandırdık. Kısacası bir takım masonik aksiyomların varlığını daha baştan kabul ettik. Meselâ “masonlar tanrıya inanırlar” yahut “kadınlar mason olamazlar” gibi.

Oysa ki dünyada kendilerini mason olarak nitelendiren fakat bu aksiyomları kendilerine temel almayan kuruluşlar da var. Peki ama bu durum bizi yaptığımız tahlillerin geçersizliği yahut dar bir saha ile sınırlı kaldığı neticesine ulaştırır mı? İşte bu noktada, intizam kavramının açıklığa kavuşturulması ve masonluğun inisiyatif-ezoterik değerleri ile olan bağlantısının iyice ortaya konması gerekiyor.

Hür masonluk evrensel bir kuruluştur. Ne var ki bu evrensellik ilkeleri ve değerleri ile sınırlıdır. Yoksa birçoklarının zannettiklerinin aksine hür masonluk örgütlenmesi açısından milli bir kuruluştur. Her ülkenin sınırları içerisinde tek bir obediyan⁹⁰ vardır. Farklı ülkelerdeki farklı obediyanlar, ortak bir takım değerlere saygı gösterir fakat çalışmalarını, birbirleri arasında hiçbir idari bağ olmaksızın sürdürürler.⁹¹

Obediyanların aralarında idari bir bağ olmaması, birbirlerinin çalışma usullerinden haberdar olmadıkları manasına gelmez. Bilakis birbirlerinin çalışma usullerini çok iyi takip ederler ve bu çalışma usullerinin kendi masonik anlayışlarına uygun düşüp düşmemesine göre birbirlerini tanır yahut reddederler. Dolayısı ile intizam aslında masonik meşruiyetin obediyanlar tarafından karşılıklı tescil edilmesidir.

Tabii burada akla hemen şu soru geliyor: birbirinin meşruiyetini tescil etmeyen iki obediyanstan hangisi muntazam hangisi gayrimuntazamdır? Masonluğun merkezî bir otoritesi olmadığına göre buna kim, nasıl karar verecektir?

Bu sorunun cevabı, obediyanlar arasındaki ilişkinin tarihî gelişmesinde yatmaktadır. Spekülatif masonluğun ortaya çıktığı 1717 senesinden bu yana obediyanlar arasındaki ihtilaflar daima bir obediyanın mevcut bir takım temel kaideleri değiştirmesi neticesinde çıkmış ve ana yolda kalanın yoldan ayrılanı gayrimuntazam

⁹⁰ Belirli bir coğrafi hükümlerlik sahası içerisinde mutlak bir masonik iktidara sahip olan ve başka hiçbir masonik otoriteye tabi olmayan bir teşekküle obediyan denir.

⁹¹ Ziya Umur kardeşim bu durumun masonluğun kökeninin Ortaçağ loncalarına dayanmasından kaynaklandığını söylüyor. Bunu da, bu loncaların hukukun yazılı olmadığı bir devirde burada kendiliklerinden doğmuş oldukları için hukuki bünyelerine örf ve adetlerinin hakim olması, bunun bir neticesi olarak da bu hukuki bünyelerin hiçbirinin bir diğeriyle benzememesi ile açıklıyor. Elbette ki günümüzde bunun, genellikle coğrafi partlardan kaynaklanan istisnaları vardır. Mesela Amerika Birleşik Devletleri’nde her eyalette bir obediyan vardır. Ama bunlar genel kaideyi bozmayan istisnalardır.

ilan etmesi ile neticelenmiştir. Ayrılanlar ise geride bıraktıklarının meşruiyetine herhangi bir itirazda elbette ki bulunamamışlardır. Dolayısı ile intizam başlangıçtaki ana yolda giden ortodoks masonluğu, gayrimuntazamlık ise bu ana yoldan çıkmış masonluğu ifade etmek için kullanılmıştır.

Bugün ortodoks masonluğun başını İngiltere Büyük Locası çekmektedir. Bu büyük loca 4 Eylül 1929 tarihinde sekiz maddelik bir tanışma esasları şartnamesi açıkladı. Buradaki şartlara uyan obediyanları tanıyacağını, uymayanları ise tanımayacağını ilan etti. İngiltere Büyük Locası bu davranışı ile hiç kimseye kendi değer yargılarını zorla kabul ettirme çabası içine girmiş değildir. Sadece başka obediyanları hangi durumda tanıyacağını hangi durumda tanımayacağını hiçbir tereddüte mahal bırakmayacak şekilde her tarafa ilan etmiştir. Bu fevkalade şahsiyetli, İngiltere'nin köklü geleneğine yakışır bir davranıştır. Aslında her obediyan böyle bir tutum içerisine girme hakkına sahiptir. Ama İngiltere Büyük Locası'nın tanışma esasları masonluğun özündeki değerleri mükemmelen aksettirdiğinden olsa gerek, bu değerlere inanan obediyanların çoğu İngiltere Büyük Locası'nın tanışma esaslarını olduğu gibi benimsemekle yetinmişlerdir.⁹²

Görüldüğü gibi, tanımladığımız bu şekli ile intizam, hukuki bir durum, bir statüdür.⁹³ Muntazam olmak için uyulması gereken şartlar ve kaideler bellidir. Her obediyan, arzu ederse bu kaidelere uyar ve muntazam sıfatını kazanır. Meselâ Türkiye Büyük Locası 1965 senesi öncesinde muntazam değilken kendi tercihini muntazam olmak yolunda kullanmıştır ve bu tarihten sonra muntazam dünya masonluğu arasındaki itibarlı yerini almıştır. Bunun tersi örnekler de mevcuttur. Meselâ Grand Orient de France muteber bir muntazam mason obediyanıyken 1877 senesinde mensuplarının tanrıya inanmaları mecburiyetini tüzük ve ritüellerinden çıkartmış, bu şekilde tercihini gayrimuntazam olmak yolunda kullanmıştır.

Hadiseye bu şekilde baktığımızda, intizam bir tercihtir. Tercihlere ise saygı göstermek gerekir. Dolayısı ile hukuki bir statü, bir tercih olarak tanımladığımız hali ile intizam üzerinde söylenecek fazla birşey kalmıyor. Burada, intizamın bu cephesinin üzerinde durmayacağız zira son tahlilde bütün bunlar, masonluğun görünür, egzoterik cephesine ait konular. Oysa ki masonlar, her görünenin altında bir de görünmeyenin yattığını bilen insanlardır. Dolayısı ile intizam kavramını bir de

⁹² Bu esaslar şunlardır:

1. Menpe intizamı yani bir büyük locanın başka bir muntazam büyük loca tarafından yahut da en az muntazam üç locanın bir araya gelmesiyle kurulmuş olması
2. Masonluğa kabul edileceklerin Evrenin Ulu Mimarı'na ve onun vahyedilmiş kitabına inanması
3. Tekris edilenlerin yeminlerini kutsal kitabın üzerine etmeleri
4. Sadece erkeklerin tekris edilmesi ve kadınları üye kabul eden tepeküllerle münasebet kurulmaması
5. Büyük locanın kendi kontrolü altındaki localar üzerinde mutlak yetkiye sahip olması; otoritesinin bir yüksek puraya veya kendisini kontrol etmek iddiasında olan herhangi bir iktidara bağlı olmaması; sembolik dereceleri idare etme yetkisine tek başına sahip olup, bunu hiç kimse ile paylaşmaması
6. Hür masonluğun üç büyük nurunun (kutsal kanunun kitabı, gönye ve pergel) büyük locaya bağlı locaların çalışmaları esnasında açık bulundurulması
7. Localar içinde hiçbir surette siyasi ve dinî münakaşalara yer verilmemesi
8. Masonluğun eski nizamlarına, örf ve âdetlerine sıkı bir şekilde riayet edilmesi

⁹³ Tabii aynı hukuki bakış açısı ile obediyanların olduğu kadar, locaların ve fertlerin de intizamı söz konusudur. Mevzuyu daha fazla dağıtmamak için bu konuya girmeyeceğiz.

ezoterik bir gözle incelemek, yani kuru bir hukuki statü olarak görmek yerine içinde barındırdığı değerleri anlamaya çalışmak yerinde olur.

Masonik intizam, sadece uyulması gereken bir kaideler yığını değil, masonluğun tarihten gelen değerleri ve birikiminin muhafaza edilmesidir; geleneğe saygının ön plana çıkmasıdır; masonluğun inisiyatik geleneğinin altının çizilmesi, tarihî mirasının baş tacı edilmesidir. Onun içindir ki intizam sadece kuru bir hukuki statü değil, aynı zamanda başlı başına bir değerdir de. Masonluğun temel hedeflerini ve bu hedeflere ulaşmak için kullandığı usulleri içinde barındıran bir değer.

Bu değeri muhafaza etmek ve kuşaktan kuşağa aktarmak bizim en önemli vazifemizdir. Zira masonluğun bütün mukaddesatı bunun altında yatmaktadır. Masonluğu zaman ve mekân üstü kılan, onu bir şartlara göre değişebilen ve misyonu zamanla sınırlı bir kulüp olmaktan kurtaran işte bu değerdir.

Bir kelime ile intizam, gelenektir. Ve nice anlı şanlı müesseseler tarihin tozlu sayfalarındaki yerlerini çoktan almışken hür masonluk hâlâ dimdik ayakta ise, bu onun geleneklerine bağlılığından kaynaklanmaktadır. Geleneklerde taviz bir yerde başlamaya görsün, nerede duracağı belli olmaz. Verilecek tek taviz aslında ondan sonra verilecek yüzlerce tavizin sadece ilkidir.

Hür masonluğun özüne, inisiyatik geleneğine ait tek bir taşı yerinden oynatmak kimsenin haddi değildir. Zaten buna karar verebilecek hiçbir otorite yeryüzünde mevcut değildir. Dünyanın bütün masonları biraraya gelseler ve böyle bir temel taşı yerinden oynatmaya karar verseler, yine de buna hakları yoktur zira bu taşın oraya konmasında bugün artık yaşamayan nice inisiyenin alın teri vardır.

Tabii bütün bunlar muntazam masonluğun penceresinden böyle görünüyor. Gayrimuntazam mason kuruluşları hadiseyi böyle görmüyorlar herhalde. Hattâ bunların bir kısmının muntazam masonluğu “tutucu”, kendilerini ise, sırf intizam kaidelerini kabul etmemelerinden dolayı “ilerici” olarak tanımladıklarına şahit oluyoruz. Bunun altında ise geleneklere bağlılığın ilerlemeye mani olduğuna dair olan inanç yatıyor.

Bütün bunlar uzaktan kulağa hoş gelen bir takım süslü laflar, haricî bilgeliklerdir. Ve bu kavramları bu şekilde yorumlamak, ancak masonluğun hedef ve yöntemlerinin farkında olmamakla, inisiyasyonun manasını anlamamakla mümkündür. Muntazam masonluğun cephesinden manzara çok açıktır: intizam, gelenek demektir. Gelenek ise inisiyatik mirasın muhafazası manasına gelir ki bu da masonluğun olmazsa olmaz şartıdır.

Burada vurgulanması gereken bir nokta var. İnisiyatik mirası muhafaza eden her mason obediyesi, hukuki olarak gayrimuntazam dahi olsa kelimenin ezoterik manası ile muntazamdır zira öz tamam eksik olan ise biçimdir. Bunun tersi de doğrudur. Herhangi bir obediyesi İngiltere Büyük Locası’nın bütün tanışma şartlarını kabul edip muntazam olarak addedilebilir. Ama eğer bütün bunlar görünüşte ise, o obediyesi aslında inisiyatik değerlerini kaybetmişse, yani bütün bu hukuki intizam hiçbir öze sahip olmayan bir biçimsel şartın yerine getirilmesinden öteye gidemiyorsa, o obediyesi aslında, yine kelimenin ezoterik manası ile, gayrimuntazamdır.

Hukuki bir statü olarak intizamla başlı başına bir değer olan intizamın arasındaki bağlantıyı iyi kurabilmek lazımdır. Bir başka ifadeyle intizamın egzoterik cephesiyle ezoterik cephesini iyi ayırdedebilmek gerekir. Bunun sınırlarını çizen ise masonluğun ezoterik hüviyetidir.

Elbette ki kimse inisiyasyona önem vermeye mecbur değildir. Ama kimse de inisiyatik değerleri reddeden bir müesseseyi masonluk olarak takdim etme hakkına sahip değildir.

Masonlar için intizam, kim olduğunu, ne olduğunu bilmek manasına gelir.

SONSÖZ: YİRMİBİRİNCİ ASRIN GİRDABINDA HÜRMASONLUK

Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kement işte boynum, asarsa
İşte hançer işte kellem, keserse
Dönen dönsün, ben dönmezem yolumdan

Pir Sultan Abdal

Yirmibirinci asra girmek üzereyiz; insanlık ikibinli yılları belki de şu ana kadar hiç olmadığı kadar ümitli, neşeli ve heyecanlı karşılamakta. Bu duygularında haklı da olsa gerek, zira şöyle bir geriye dönüp baktığında, katetmiş olduğu mesafeyle ne kadar iftihar etse az.

Hakikaten de öyle: bilhassa yirminci asır, teknolojinin önlenemeyen yükselişine ve bilginin büyük bir süratle geniş kitlelere yayılmasına şahit oldu. Bundan yarım asır kadar evvel hayal dahi edilemeyecek hadiseler gerçek oldular. Bilgiişlem teknolojisi ve telekomünikasyonun eriştiği seviye dünyayı küçücük bir ekrana sığdırdı. Bunun da en büyük tesiri kendisini dünyadan soyutlayarak yaşamaya alışmış, yerleşmiş değerlerini sorgulamayı bir an dahi aklından geçirmemiş ve kendi doğrularının tartışılmaz olduğuna zira kendilerinin farklı olduğuna bütün kalbiyle inanmış kapalı toplumlar üzerinde oldu.

Düşününüz bir: böyle bir toplumda yaşayan geleneksel bir aile bir düğmeye basarak Washington sokaklarında olanları görme, öğrenme şansına sahip oldu yahut da oturduğu yerden Amerika'nın Irak'ı bombalamasını seyredebildi; hele bir de böyle bir toplumda aniden onlarca televizyon yüzlerce radyo kanalı açılıverdi, internet evlere kadar girdiyse, artık bilgi alışverişi, teknolojiden aldığı büyük destekle denetlenemez hale gelmiş demektir. Bu da insanların kendileri dışındaki bir dünyanın herşeyden evvel mevcudiyetini öğrenmeleri, daha sonra bu farklı dünyada olup bitenleri görüp kendi küçük dünyalarına isyana başlamaları, devrin daha çok öğrenmek, daha çok düşünmek ve daha çok talep etmek devri olduğunu anlamaları manasına gelir.

Gerçekten de bu son asır, herkesin sesini çıkartmaya, konuşmaya başladığı, sivil toplum örgütlerinin güçlendiği, ferdin ön plana çıktığı ve devlet yahut toplumsal değerler karşısında ezilmediği bir dünyayı müjdeleyen bir asır oldu.

Sanayileşmiş ülkeler bu aşamadan daha evvel geçmişlerdi; küçülen dünya geride kalan toplumların onların ulaşmış olduğu yere varmasını çabuklaştırdı. Kim ne derse kesin yirminci asrın bilhassa son yıllarında toplumlarını dünyaya kapatarak resmî ideolojilerini ilelebet payidar kılabileceklerini düşünen rejimler için tehlike çanları çalmaya başladı. İnsanlar görmeye, öğrenmeye, düşünmeye ve sorgulamaya başladılar; baskıya isyana başladılar; insan hakları kavramı evrenselleşti. Artık işkence, baskı ve zulüm üzerine kurulu idareler “bunlar benim iç işimdir, size de ne oluyor” deyip de işin içinden çıkamaz hale geldiler. Fert ve ferdin hürriyeti ön plana çıktı, bütün dünyanın sahip çıktığı değerler haline geldi.

Elbette ki bu pembe tabloya gölge düşürmek mümkün; güçlenen bölgesel fanatik siyasi akımlardan; son on yılda yaşanan savaşlardan, soykırımlardan ve dünyanın bunlara karşı olan utanç verici sessizliğinden tabii ki bahsedebiliriz; hattâ bir elli yıl kadar geriye gidip de İkinci Dünya Savaşı'nda yaşananları görünce, insanlık tarihinin halen bir utanç ve şerefsizlik abidesi olduğunu düşünebiliriz. Velhasıl bardağın yarısı dolu demek mümkün olduğu kadar yarısı boş da demek mümkün.

Ne yapalım, kaç sayfadır “herşey nasıl baktığımıza bağlıdır” demiyor muyuz?

Ama kim ne derse desin bu çizdiğimiz tabloda iyimser olmak için çok sebep var; insanlık bugün artık bir takım köşetaşlarını dönüşü mümkün olmayacak şekilde⁹⁴ aştı. Hiçbirşey olmasa bir Aydınlanma Çağı'nı yaşadı; artık cadı avına çıkılıp bir takım kadınların cadı diye yakılmalarının, bilimsel bilgiyi savunanların engizisyon mahkemelerinde yargılanmalarının hâkim değerler oldukları günler çok gerilerde kaldı.

Bu sürati gittikçe artan değişim, bir takım insanlara, hür masonluğun on sekizinci asrın damgasını taşıyan eskimiş ve arkaik bir müessese olduğunu düşündürmekte. Geçenlerde katıldığım bir toplantıda masonluktan bahseden bir haricî profesör masonluğun Türkiye'de sivil toplumun gelişmesine yaptığı katkılardan övgüyle bahsettikten sonra, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki mason bakanların sayısının fazlalığından dem vurarak o yılları Türkiye'de masonluğun “altın yılları” olarak tanımladı. Daha sonra da artık çağın çok değiştiğini, masonluğun da buna ayak uydurması, toplumla bütünleşmesi, kendisini tanıtmaması ve üye sayısını arttırması velhasıl açılması gerektiğini söyledi. Kısacası büyük bir nezaketle masonluğun artık eskimiş olduğunu söyledi.

Böyle bir kanaat ya masonluğu ya insanı, bazen de her ikisini birden anlamamış, tanınamış olmakla mümkündür. Doğrudur, masonluğa haricî bir gözle bakıldığında onu aydınlanmacı ve aksiyoner bir sivil toplum örgütü olarak görmek mümkün olabilir. Hattâ daha da ileri gidip masonlukla aynı değerleri paylaşan diğer bir takım kuruluşlarla bir işbirliğinden dahi söz edilebilir. O zaman da memleketimizin bakanlarının çoğunun biraderimiz olduğu yılları da “altın yıllarımız” olarak görmek doğru sayılabilir. Öyle ya toplumu değiştirmeyi hedefleyen bir kurumun mensupları arasında, o toplumu idare edenlerin bulunmasından daha heyecan verici birşey olabilir mi ki?

Olamaz elbet, eğer o kurumun toplumu değiştirmekten kastı bir takım güncel toplumsal hadiseler üzerinde doğrudan ve tepeden inme söz sahibi olmaksa. Lâkin bütün bu çalışma boyunca defalarca ifadeye çalıştığım gibi masonluğu bu şekilde görmek, ancak onun inisiyatif karakterinden bihaber olmakla mümkün olabilir zira bu “büyük hedefler”, hür masonluk gibi insanı ve insanlığı yeniden yaratmaya talip olmak gibi büyük bir iddiaya sahip bir kurum için olsa olsa tali bir hedef olabilirler. Üstelik bu tali hedefe varmak için bazen kullanılması gereken haricî usuller de hür masonluğun temel değerleri ile çelişebileceğinden, olsa olsa bir bozulmaya, ana hedeften şaşmaya yol açabilir.

⁹⁴ Tabii büyük bir felaketle karşı karşıya kalmadıkça

Altını hiçbir tereddüte mahal bırakmayacak biçimde çizmek gerekir ki, masonluğun hedefi insandır. İnisiyatik metod doğrudan doğruya ferдин iç dünyasına ulaşmaya çalışır. Ve insan, geçirmiş olduğu bütün ilerlemelere, edinmiş olduğu bütün bilgi birikimine rağmen iç dünyasında aynı insan: korkularıyla, heyecanlarıyla, bencillikleriyle, sevgileriyle, nefretleriyle velhasıl bütün duyguları, meziyetleri ve zaaflarıyla bin yıl önce neyse, bugün de o. Ve hâlâ hür masonluğun ışığına muhtaç. Mehmet Emin Yurdakul’un ifadesiyle,

*Tamah yine eski tamah, vicdan yine o vicdan
Asrın yine felsefesi birbirini yemektir
Kürsülerin nutukları “kuvvetindir hak” diyor
Hâlâ Sezarların tarihini okuyoruz demektir*

Onun içindir ki daha yapılacak çok iş var. Ülkü mabedi henüz yarım; insan hâlâ zaaflarla dolu. Ve hür masonluk sahip olduğu ezoterik muhteva ve inisiyatik eğitim metodu ile insanın tekâmül çabasındaki en büyük ümitlerinden bir tanesi.

Ne hazin bir yanılgının içindedirler ezoterizmden korkup onu yasaklayanlar, ritlere gülenler, inisiyatik okulları eskimiş bulanlar!

İlerleme, her elli yahut yüz senede bir yeni bir akımın ortaya çıkması demek değildir ki. Hür masonluk için akasya ölümsüzlüğün sembolüdür. Ve tarihin büyük ışıkları, akasya yaprakları gibidirler. Bach yaşayalı kaç asır geçti; nice bestekârlar takip etti onu; nice devirler açıldı devirler kapandı, nice yeni müzik tarzları ortaya çıktı. Bach eskidi mi?

Bach’ın müziği yahut Rafael’in tabloları yahut da benzeri bir şaheser ile hür masonluk arasındaki paraleli kuramayanlar, hür masonluğu eskimiş bulmakta mazurdurlar. Zaten hür masonluk da hiç kimseye kendisini tanıtmak, anlatmak, beğendirmek durumunda değildir. Asırlardır insanlığa verdiği mesaj, görebilen gözler, duyabilen gönüllerce zaten alınmıştır. Yunus’un o meşhur ifadesi ile

*Derviş Yunus söyler sözü,
Yaş doludur iki gözü,
Bilmeyen ne bilsin bizi,
Bilenlere selâm olsun*

Hür masonluk asırların ötesinden günümüze getirip gönlümüze nakşettiği değerler ile her dem tazedir; eski değil eskimeyendir. Yine Yunus’un dediği gibi

*Her dem yeni doğarız
Bizden kim usanası*

Aynı mesaj Ölü Ozanlar Derneği⁹⁵ adlı o şaheserde de verilmiyor mu: *carpe diem*. Yani, *günü yakalayın*. Ve bu mesaj, Mevlâna'nın asırlar evvel söylediğiyle aynı paralelde değil mi:

*Düne ait ne varsa,
Dünle beraber gitti cancağızım
Şimdi yeni şeyler söylemek lazım*

Kâinatta keşfedilmemiş bir tek hakikat dahi kaldığı müddetçe, masonluğun insanlara ve insanlığa söyleyecek yeni bir sözü, gösterecek yeni bir hedefi mutlaka olacaktır. Yeter ki insanlar onun ne demek istediğini anlamaya çalışsın, onun değerlerine lâıyk olma çabasına girsın.

Ve bir gün gelecek bu çatının altında bulunan herkes, bu çatının mukaddes bulduğu değerlere lâıyk olmayı öğrenecek; bir gün gelecek bütün insanlar bu çatının altında toplanacak; ve hür masonluğun altın çağı dün de değil, bugünde değil, yarında olacak.

Mozart'ın müziği, Goethe'nin eserleri eskimedikçe, hür masonluk da taptaze kalacak.

Dilerim öyle olacak.

⁹⁵ Bu dipnot bu muhteşem eseri görmek þansýna eriþememiþler için. Ölü Ozanlar Derneði bundan altý ya da yedi sene önce çevrilmiþ bir sinema þaheseri. Bu eserde, fevkalâde geleneksel ve muhafazakâr bir eðitim anlayýþý olan meþhur bir Ýngiliz okulunda, zihinlere yerleþmiþ kalýplaryý yýkmaya çalyþan bir eðitimcinin mücadelesi, ama kendisine has yöntemlerle mücadelesini mükemmel bir üslupla anlatýlmakta. Eminim ki esere katkısyý olanlar arasýnda bir mason vardýr.

KAYNAKÇA

AKKERMAN, Naki Cevat *Masonik Öğreti Düzeninde Anlam ve İlke Olarak Akıl ve Hikmet Kavramı Üzerine Düşünceler*, Mimar Sinan, 43, ss.45-58, 1982

AKEV, Mehmet Fuat *İnisiyasyonun Felsefesi*, Mimar Sinan, 85, ss.23-32, 1992

ALTAR, İsmail Memduh *Din Nokta-i Nazarından Masonluk*, Türk Mason Dergisi, Sayı 7, 1952

ARVASI, S. Ahmet *Kendini Arayan İnsan*, Berekât Yayınevi, İstanbul, 1989

ATABEK, Reşat *Masonlukta Sır*, Mimar Sinan, 42, ss.22-27, 1981

AYAN, Tamer *Basiret*, İstanbul, Nisan 1992

BACON, Francis *Novum Organum*, Collier and Son, New York, 1902

BAYARD, Jean-Pierre *La Symbolique du Cabinet de Reflexion*, Editions EDIMAF, 1984

BAYARD, Jean-Pierre *Le Sens Caché des Rites Mortuaires*, Editions Dangles, 1993

BAYARD, Jean-Pierre *La Spiritualité de la Franc-Maçonnerie*, Editions Dangles, 1982

BENAZUS, Hanri *Masonluk Sırları, Ketumiyet ve Susmanın Fazileti*, Mimar Sinan, 7, ss.12-17, 1968

BERESNIAK, Daniel *La Parole Perdue et l'Art Royal*, Tiquetonne Editions, 1990

BERESNIAK, Daniel *La Légende d'Hiram et les Initiations Traditionnelles*, Editions Detrad, 1992

BERTAUX, Raoul *La Symbolique de la Loge de Perfection*, Edimaf, Paris, 1987

BUĞRA, Ayşe *İktisatçılar ve İnsanlar*, Remzi Kitabevi, 1989

CEVER, Ali Oktay *Ritüel ve Sembollerde Tasavvuf*, Mimar Sinan, 83, ss.46-48, 1992

CHALMERS, Alan *What is This Thing Called Science*, University of Queensland Press 1976

ÇALIŞKAN, Salim Ahmet *Bütün Evren Gayelerin Gayesine Koşar*, Sevgi Locası Yayınları 1993

- ÇELTİKÇİ, Fikret** *Hür Masonluk Tarihinden Notlar*, Mimar Sinan Yayınları No.6, 1982
- ELIADE, Mircea** *Mitlerin Özellikleri*, Simavi Yayınları, İstanbul, 1993
- ERMAN, Sahir** *Çağımızda Geleneksel Masonluk*, *Mimar Sinan*, 16, ss.7-19, 1975
- FEYERABEND, Paul** *Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge*, New Left Books, London, 1975
- GENER, Cihangir** *Ezoterik ve Batıni Doktrinler Tarihi*, Gece Yayınları, 1994
- HANÇERLİOĞLU, Orhan** *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, 1993
- HANÇERLİOĞLU, Orhan** *Başlangıcından Bugüne Mutluluk Düşüncesi*, Varlık Yayınları, 1973
- HAYEK, Friedrich A.** *Road to Serfdom*, University of Chicago Press, Chicago, 1944
- HAYEK, Friedrich A.** *Scientism and the Study of Society*, *Economica*, Cilt 9 Sayı 35, Ağustos 1942
- HAYEK, Friedrich A.** *Scientism and the Study of Society*, *Economica*, Cilt 10 Sayı 37, Şubat 1943
- HAYEK, Friedrich A.** *Scientism and the Study of Society*, *Economica*, Cilt 11 Sayı 41, Şubat 1944
- HEINDEL, Max** *Mystères de la Rose Croix*, Association Rosicrucienne, 1986
- HUME, David** *An Inquiry Concerning the Human Understanding* *Essays Moral, Political and Literary by David Hume* (der. T.H.Green, T.H.Grose), Longmans, Green and Co., London, 1907.
- HUTIN, Serge** *Gizli Cemiyetler* (Çeviren: Mehmet Arık), Anıl Yayınevi, İstanbul, 1965
- IŞINDAĞ, Selâmi** *Masonluk Bir Ahlâk Okuludur*, Özal Basımevi, İstanbul, 1985
- KORAY, Tanju** *Çırak, Kalfa, Usta*, César Rigo Basımevi, İstanbul, 1973
- KORAY, Tanju** *Yorumlar*, Anadolu Locası Yayınları No.12, İstanbul, 1992
- KUHN, Thomas** *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1982
- LAFUENTE, Francisco Espinar** *Esquema Filosófico de la Masonería*, Ediciones Istmo, Madrid, 1981
- LEARCHE, Cox** *La Regularidad Masonica a una Nueva Luz*, 1975

LIGOU, Daniel *Franç-Maçonnerie et Révolution Française*, Editions Chiron-Detrad, Paris 1989

MAAG, Victor *Hür Masonlukta Semboller*, *Mimar Sinan*, 83, ss.65-82, 1992

MANOĞLU, Kaya *Evrenin Ulu Mimarı ve Masonluk*, İzmir Locası Yayınları No.2, İzmir, 1994

MARIEL, Pierre *Rites et Initiations des Sociétés Secrètes*, Maison Mame, Fransa, 1974

MONNIER, Abbé *Atlas de la Doctrine Catholique*, Lyon, 1857

NAUDON, Paul *L'Humanisme Maçonnique*, Dervy-Livres, Paris, 1962

NAUDON, Paul *Sur le Chemin d'Hiram*, Dervy-Livres, Paris, 1983

OKAN, Aktan *Mason Kimliği*, İdeal Locası'nda konuşma, Eylül 1996

POPPER, Karl *The Logic of Scientific Discovery*, Harper Torch, New York, 1965

POPPER, Karl *The Poverty of Historicism*, Routledge and Kegan Paul, London, 1959

POPPER, Karl *Open Society and Its Enemies*, Princeton University Press, 1971

RONA, Nezih *Sır Perdemizin Daha Fazla Aralanmasına Doğru*, *Mimar Sinan*, 61, ss.36-40, 1986

SADEDDİN, Refet *Hermes ve Hermetizm*, Türkiye Büyük Locası tarafından bastırılmış konferans, 1934

SADEDDİN, Refet *Pitagor ve Delf Mabedinin Esrarı*, Türkiye Büyük Locası tarafından bastırılmış konferans, 1934

TRESCASES, Jacques *L'étoile Flamboyante*, Editions Henri Veyrier, 1989

TUZLACI, Uğur *Sır*, Geometri Locası'nda konuşma, Aralık 1996

UMUR, Ziya *Masonlukta İntizam*, *Masonluk Hakkında Konuşmalar*, Mimar Sinan Yayınları No.14, İstanbul, 1992

UMUR, Ziya *Masonluğun Sırrı*, *Şakul Gibi*, Sayı 11, 1989

UMUR, Ziya *Türkiye'de Masonluğun İnkişafını Geciktiren Sebepler*, *Şakul Gibi*, Sayı 12 1989

USLU, Tuncay *Ahlâk Üzerine Düşünceler*, Burç Muhterem Locası Yayınları, 1986

WIRTH, Oswald *Ideal Initiatique*, Le Symbolisme, Paris, 1927

WIRTH, Oswald *La Franc-Maçonnerie Rendue Intelligible à ses Adeptes*, Dérvy-Livres, Paris, 1977

ARKA KAPAK

Acaba hür masonluk metodları ve çalışma usulleri asırlar öncesinin izlerini taşıyan, eskimiş, çağın gerisine düşmüş, kısacası aşılmış bir kurum mudur yoksa insanlara ve insanlığa söyleyecek yeni bir sözü, gösterecek yeni bir hedefi daima olacak mıdır?

Bu soruyu, masonluğun temelini teşkil eden inisiyasyonu göz ardı ederek cevaplandırmak mümkün değildir.

O halde nedir inisiyasyon? Hangi sebeplerle ortaya çıkmıştır inisiyatik okullar? Neyi hedefler, bu hedeflere ulaşmak için ne gibi usuller tatbik ederler? Ezoterizm ne demektir? Neden ezoterizm? Sembollerin inisiyatik-ezoterik çalışmadaki işlevi nedir? İnisiyatik metod aydınlanma fikriyle çelişir mi yoksa onu tamamlar mı? İnisiyasyonun insanın bilgi edinme sürecindeki rolü nedir? İnsan hakikati salt bilimsel yoldan arayabilir mi?

Bütün bunlar, inisiyasyonun **teorisine** dair, mutlaka cevaplanması gereken sorular. Üstelik böyle bir teoriyi sağlam bir biçimde kurduktan sonra, inisiyasyonun **tatbikatına** dair başka soruları da onun ışığında cevaplandırabilmek mümkün. Günümüzdeki en yaygın ve gelenekli inisiyatik tatbikat da masonluk olduğuna göre, sormaya başlayabiliriz.

Masonluk neden tanrıya ve ruhun ölümsüzlüğüne inancı şart koşar? Masonluğun akılcı dünya görüşüyle kutsal kitaplar sembolizmasının mistik cephesini bağdaştırmak mümkün müdür?

Masonik çalışma ferde mi yoksa topluma mı yöneliktir? Masonluğun toplumla olan ilişkilerinde topluma karşı yükümlü olan masonluk mudur yoksa masonlar mı? Neden masonluk kendisine karşı yapılan suçlamalara cevap verme ihtiyacını asla hissetmemiştir? Neden kendi dışındaki dünyaya kapalıdır masonik çalışmalar?

Bilginin böylesine süratle yayıldığı bu çağda hâlâ bir masonik sırdan bahsetmek mümkün müdür?

Mason kimliği nedir? Bu kimlik nasıl muhafaza edilir? Ahlaki değerlerin bu kimlikte rolü yok mudur? Masonluk bir eğitim kurumu mudur yoksa öğretim kurumu mu?

Masonlukta intizam ne demektir? İnisiyasyon tanrı inancını şart koştuğuna göre, masonlukta intizamın basit bir hukuki statü olmanın ötesinde ezoterik bir manası da olması gerekmez mi?

Bu çalışma bütün bu sorulara bir cevap arayışının ürünü olarak ortaya çıktı.